Kemenesaljai Digitális Könyvtár
2017.05.30. 13:19

PANNONHALMI FÜZETEK
A PANNONHALMI FŐAPÁTSÁGI SZENT GELLÉRT FŐISKOLA HALLGATÓINAK
DOKTORÁTUSI ÉRTEKEZÉSEI (1926-TÓL)
20.

SZOSZNA DEMETER GYÖRGY KÉZIRATOS ÉNEKESKÖNYVE

(1714—15.)

IRTA

GACS B. EMILIÁN
O. S. B.

PANNONHALMA
1938

PANNONHALMI FÜZETEK
A PANNONHALMI FŐAPÁTSÁGI SZENT GELLÉRT FŐISKOLA HALLGATÓINAK
DOKTORÁTUSI ÉRTEKEZÉSEI (1926-TÓL)
20.

SZOSZNA DEMETER GYÖRGY KÉZIRATOS ÉNEKESKÖNYVE

(1714—15.)

IRTA

GACS B. EMILIÁN
O. S. B.

PANNONHALMA
1938

216/1938.

Nihil obstat.

In S. Monte Pannoniae, die 10. Februárii 1938.

Dr. Job Bánhegyi mp.
censor dioec. et Ord.

Imprimatur.

In S. Monte Pannoniae, die 10. Februarii 1938.

De mandato Ill.-mi D. Archiabbatis — Ordinarii

Dr. Paulus Sárközy
Prior Archicoenobii.

Kiadásért felel: Gacs B. Emilián.

Nyomta: BALATONFÜREDI NYOMDA, IGLÓI JÁNOS.

BEVEZETÉS

Alig néhány katolikus énekeskönyvet ismerünk és ebből a kevésből is csak egyet, a kájoni-félét dolgozta fel Jénáki Ferenc. A kéziratos énekeskönyveink pedig teljesen feldolgozatlanul állnak és csak többé-kevésbbé helytálló utalásokból tud róluk az irodalomtörténet. Ennek oka az, hogy énekeskönyveink — főleg a kéziratosak — az ország legkülönbözőbb részében alig, vagy egyáltalán nem hozzáférhető helyen vannak. Sajnos ez a nehézség minden kutatónak igen megnehezíti a munkát és kénytelen másod- vagy harmadkézből meríteni adatait, aminek következtében a hibák sokszor elkerülhetetlenek. Pedig énekeskönyveink anyagának alapos átkutatása múlhatatlanul szükséges, hiszen a XVIII., de főkép a XVII. század költészetének jelentős részét foglalják magukba.

Az alább tárgyalandó énekeskönyv — Szoszna Demeter György énekeskönyve — a XVIII. század legelejéről való. Ez az énekeskönyv az eddig ismert legnagyobb énekeskönyvünk, a vele egybekötött Szelepcsényi kiadású Cantus Catholici (1703) gyüjteményt egészíti ki még több mint 400 énekkel. Úgyszólván tartalmazza az egész akkori énekanyagot, mert énekeskönyvének összeállításához Szoszna felhasználta az addig megjelent katolikus énekeskönyveket, sőt részben a protestánsokat is. Gazdag énekanyaga kétségtelenül értékes. De talán még értékesebb Szoszna énekeskönyve abból a szempontból, hogy vele csakis vele — meg lehet oldani a „Boldogasszony Anyánk" kezdetű ének már sokat tárgyalt és nagyon összekevert problémáját.

I. Az énekeskönyv leírása

A Pannonhalmi Könyvtár BK 248/1–2 jelzés alatt egy kéziratos énekeskönyvet őriz, amely a Szelepcsényi-féle Cantus Catholici 1703. évi kiadásával van egybekötve.

A 19x15 cm. nagyságú könyv jó állapotban maradt fönn. Táblája fehér disznóbőrrel bevont falap, igen díszes, a XVIII. századra valló és a könyvtár más, XVIII. századi könyvtábláival rokonságot mutató mélynyomású díszítésekkel. Hátán két címkét találunk: a felső címke: „Szoszna Demeter", az alsó címke: „Régi egyházi énekek. 1710." Ezek szerint tehát a fent említett kéziratos énekesköny Szoszna Demeter könyve volt. Az 1710-es évszám azonban minden bizonnyal hibás, mert magában az énekeskönyvben ilyen évszámot nem találunk. A címke pedig csak a XX. század közepe táján (Czinár Mór könyvtárossága alatt) került a kéziratra, tehát nem kell perdöntőnek elfogadnunk. A kéziratban csak a következő három évszám található: 1.) az 1700-as évszám a 31. lapon; 2.) 1714-es a 810. lapon és 3.) az 1715-ös a 843. lapon.

Az első évszám (1700) nem magára a kéziratra vonatkozik, hanem csak az itt lemásolt szöveg fordításának éve[1]. A második (1714) és harmadik (1715) évszám már valóban a kéziratra vonatkozik. Az 1710-es évszámnak tehát semmi nyoma sincs az énekeskönyvben, de azért eléggé meg lehet magyarázni. Ugyanis az 1715-ös évszám 5-ös számjegye megtévesztőleg hasonlít a 0-hoz és a későbbi címke felragasztója az 1715-öt 1710-nek olvasta, így került a külső címkére az 1710-es jelzés minden adat nélkül.[2]

Hogy a könyv hogyan és mikor került a könyvtárba, mindig ott volt-e, nem lehet biztosen tudni. Az azonban bi-

---

[1] L. a VII. fejezetet.

[2] Erre dr. Császár Elemér hívta fel figyelmemet.

zonyos, hogy Szoszna már életében egybekötötték a Cantus Catholici 1703-al és így a Cantus Catholici 1703. címlapján található bejegyzés a vele már egybekötött kézirati részre is vonatkozik. A Cantus Catholici 1703. címlapján ez áll: „Conventus Scti Martini S. M. P. O. S. P. B. A⁰ 1734."[1] Horváth Ádám könyvtáros szerint ez volt a könyvtár XVIII. századi könyvjelzése. Tehát Szoszna kézirata 1734-ben már a Pannonhalmi Könyvtár tulajdona volt. Bizonyára itt maradt egészen a Rend feloszlatásáig, 1786-ig. Ekkor a Rend könyvtárát is feloszlatták, értékesebbjét az Egyetemi Könyvtár kapta meg.[2] Ezek között volt-e Szoszna énekeskönyve, nem lehet tudni. Az Egyetemi Könyvtárba került könyvek egy része 1803-ban, a Rend visszaállítása után, visszakerült eredeti helyére: Pannonhalmára.

Valószínűbb az a feltevés, hogy Szoszna kézirata nem került be az Egyetemi Könyvtárba, hanem a feloszlatott Rend valamelyik tagja magával vitte és valahol a környékbeli plébánián tarthatta, ahol esetleg más énekeskönyvírónak is kezébe juthatott. Ezt a feltevést valószínűsíti a következő körülmény is: a 876. lapon idegen kéz írásával ez áll: „P P Probatio Cala P Cala." Nagyon hasonló, valószínűleg ugyanazon kéz írásával az Écsi kéziratos énekeskönyv 143. lapján ezt találjuk: „Probatio Calami". Továbbá ugyanez a a kéz írta a Varsányi kéziratos énekeskönyv 145. lapján levő bejegyzést: „Calami". Igen valószínű, hogy ez a három bejegyzés egy kéztől származik. Ez tehát bizonyíték lenne arra vonatkozólag, hogy Szoszna énekeskönyve a feloszlatás alatt valahol a környéken lappangott. Nagyon valószínű, hogy az Écsi énekeskönyv gyűjtője fel is használta Szoszna gyűjteményét, mert a 141—285. lapokon számos olyan éneket találunk az Écsi énekeskönyvben, amelyek megvannak Szosznánál és a Szosznával egybekötött Cantus Catholici 1703-ban. Talán ugyanez áll a Varsányi énekeskönyvre is.

Az Országos Levéltárban levő pannonhalmi könyvtárjegyzékben sincs feltüntetve, sem a Cantus Catholici 1703,

---

[1] S. M. P. = Sacro Monte Pannoniae. O. S. P. B. = Ordinis Sancti Patris Benedicti.

[2] A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története. V. 404. l.

sem Szoszna kézirata.[1] 1816-ban újra találkozunk énekeskönyvünkkel. Az 1. lapon ezt a bejegyzést találhatjuk: Ano 1816." Hogy mire vonatkozik ez a jelzés, nem lehet tudni. Valószínűleg a kézirat visszakerülésének időpontja.

1816 után ismét sokáig nem hallunk semmit róla. Czinár Mór kéziratos Repertóriumában[2] a kéziratok felsorolásában találunk egy adatot: „Énekek (szent) 3 c/a" Szoszna énekgyüjteményére vonatkozik-e ez, ismét bizonytalan. Ilyen jelzés nincs a könyvön, de lehetett, mert a könyvtáblán számos levakart könyvtári címke nyoma van.

A következő adatot, amelyik már biztosan Szoszna kéziratára vonatkozik, Sztachovics Remig bencés, kézirati hagyatékában találhatjuk. Sztachovics a múlt század 70—80-as éveiben egy kéziratos énekgyüjteményt állított össze[3], ebben többször hivatkozik rá: „Pann.; Pannonh. Énekk." Az idézett lapszámok minden esetben egybevágnak Szosznával. Néha jelzi az idézett forrás könyvtári jelzését is: „37 K". Lefejtve a mostani jelzés címkéjét, az alatta levőn valóban „37 K" jelzésű címkét találunk.

Rupp Kornél 1890-ben, Pannonhalmán jártában tanulmányozta Szoszna énekeskönyvét és a Magyar Könyvszemlében[4] közölt belőle hét éneket és röviden ismertette Szoszna énekeskönyvét. Ismertetése azonban nagyon felületes és közlése megbízhatatlan.

Érdemlegesen méltatta, ismertette és énekeinek pontos jegyzékét adta Zoltvány Irén a Rendtörténetünkben,[5] de még egy behatóbb tanulmányozás szükségességét hangsúlyozza.

Ujabban említés történt Szoszna énekeskönyvéről, nevezetesen a Boldogasszony Anyánk c. ének „felfedezéséről"

---

[1] Catalogus Librorum Conventus S. Martini de Sacro Monte Pannoniae O. S. Bened. Anno 1768. consciptum. Országos Levéltár: Canc. oszt. 1768. 55.

[2] Czinár Mór: Repertorium librorum bibliothecae archicoenobii Sancti Martini de S. Monte Pannoniae Ordinis S. Benedicti. 1845—46; 1851. Két kötet. (Kézirat a Pannonhalmi Könyvtárban.)

[3] Magyar egyházi énekek. Gyüjtötte Sztachovics Remig. Jelzése: BK. 249|1. (Kézirat a Pannonhalmi Könytárban.)

[4] M. Ksz. 1795. 299—309. l.

[5] P. Sz. B. R. T. V. 478—494. l.

dr. Koudela Géza tollából[1] és dr. Bánhegyi Jób részéről,[2] aki dr. Koudela tévedését helyreigazította.

Hogy a Szoszna énekeskönyvével foglalkozó irodalom teljes legyen, meg kell még említenünk két helyet: Pintér Jenő pár soros megemlítését[3] és Szabó T. Attila ismertetését.[4]

A szóbanforgó könyv jelenlegi formájában XX+877 lap és közéjük kötve a Cantus Catholici 1703-i kiadása (366 l.). A 846. lapon található második tartalomjegyzék szerint még egy levéllel hosszabb volt a kézirat, de ez a levél hiányzik. Szoszna számozása szerint ez a levél „folio 366 ult.", a Prudentius féle Mandemus istud nunc humo c. halotti himnuszt tartalmazta, a mi számozásunk szerint pedig a 876. és 877. lapok között volt a helye.

Szoszna énekeskönyvében két főrészt lehet megkülönböztetni:

I. Az *első főrész* az I—XX. lapokra terjed. Ez ismét két részből áll: a) I—XVI és b) XVII—XX. Az I—XVI. lapokat Szoszna már a bekötött könyvbe toldotta bele olyanformán, hogy még a külső fedelet is átfúrta és a befüzésnél használt fonalat kívül vezette. A XVII—XX. lapok már eredetileg is a könyvhöz tartoztak mint előtétlapok, de írás csak később került rájuk.

II. *A második főrész* az 1 877. lapokra terjed. Ez viszont ismét három részből áll: a) 1—44; b) 45—843; c) 844—877. Szoszna énekeskönyvének fentebbi beosztása nagyjából az egyes részek időbeli sorrendjén alapul. Az egyes részek időrendben így következnek: 1—36. l. talán még 1703 előttről; 45—843 l. 1703—1714; 37—44 és 844—877 l. 1715—1734-ig, de közelebb az első évszámhoz; I.—XX. l. 1715—1734-ig, de talán közelebb az utóbbi évhez.

Szoszna kézirata 422 magyar egyházi éneket, 4 latin himnuszt és 4 prózai szöveget tartalmaz. A prózai szövegeket a VII. fejezetben, az énekanyagot pedig az egyes források szerint csoportosítva tárgyaljuk.

---

[1] Nemzeti Ujság. 1934. szept. 20.

[2] Nemzeti Ujság. 1934. szept. 30.

[3] Pintér Jenő: Magyar irodalom története Budapest, 1931. IV. 221.

[4] Kéziratos énekeskönyveink és verses kéziratainк a XVI—XIX. században. 48. l.

Az énekeskönyv tartalmi beosztása teljesen megfelel a XVII. századi énekgyüjtemények és énekeskönyvek beosztásának, de néha a betoldások megzavarják a rendet: 1—XX Vegyes énekek. 1—36. A Rózsafüzér imádkozásának módja. 37—44. Vegyes énekek. 45—65. Reggeli énekek. 65—77. Estéli énekek. 77—124. Zsoltárok. 125 152. Adventi énekek. 152—156. Zsoltárok (folytatás). 157—245. Az ünnepekre való énekek karácsonytól Szentháromság vasárnapig. 245—254. Énekek az Oltári Szentségről. 355—266. Prédikáció előtti és utáni énekek. 266—337. Egyéb ünnepekre, köznapokra, processiókra stb. való énekek. 337—359. Szűz Máriáról való énekek. 360—480. Szentekről való énekek. (Az egyházi év szerint.) 480—654. Halottas énekek. 655—725. Készület a jól meghalásra. 725—810. Zsoltárok (folytatás). 811—843. Tartalomjegyzék. 844—877. Vegyes énekek (846. lapon a második tartalomjegyzék.)

Nagy mértékben emeli Szoszna énekgyüjteményének értékét az a körülmény, hogy énekgyüjteménye kiegészíti a hivatalos katolikus énekgyüjteményt, a Cantus Catholici-t, nevezetesen ennek Szelepcsényi-féle 1703. évi, legbővebb kiadását. Elsősorban a katolikus énekköltészet gazdagságára, másodsorban Szoszna nagy szorgalmára vall, hogy a Cantus Catholici 1703. énekanyagán kivül (közel 300 db.) még 426, ott elő nem forduló éneket gyüjtött össze.

II. Georgius Demetrius Szoszna

Szoszna életéről, kilétéről, nevén és két évszámon kívül semmi bizonyosat nem tudunk.

Az énekeskönyv 834. lapján ez áll Szoszna írásával: „In omnibus Glorificetur Altissimus. Scripsi In Antiquissimo Coenobio Sacri Montis Pannoniae Divo Martino dicato Georgius Demetrius Szoszna Anno 1715 Die 6 Januarii." Ez az egyedüli adat, amely elárulja a szerző, illetőleg az összeállító nevét. A kézirat külső címkéje, amely a nevet és az évszámot (hibásan) magában foglalja, ezen a bejegyzésen alapszik.[1] Ezt a bejegyzést megelőzőleg a 809. lapon is találunk egy bejegyzést, amely azonban csak az iratás idejéről nyujt felvilágosítást: „Scripsi 28 Die Decembris Anno. 1714.

Hogy Szoszna Pannonhalmán állította össze kéziratos gyűjteményét, arra a 843. lap adatán kivül, még egy kevésbbé biztos adat is van a 31. lapon: „Ennek az Dicsiretes Szent Olvasó legfőbb Társaságának hasznáért ezen rövid sommában foglaltatott, s ujonnan magyarrá fordíttatott az Győri Szent Márton Kalastromában Anno 1700." Kétségkívül a győrszentmártoni, azaz pannonhalmi kolostorra vonatkozik ez az adat, nem pedig egy Győrött levő és Szent Mártonról elnevezett kolostorra, amint az az első látásra feltűnnék. Egyrészt, mert Győrött ilyen kolostor sohasem volt, másrészt, mert Győrszentmárton neve igen gyakran Győri Szent Márton formában szerepel a XVII—XVIII. században.[2]

Tehát a 31. és főleg a 843. lap kétségtelenül bizonyítja, hogy Szoszna Pannonhalmán élt, legalább az énekeskönyv összeállításakor. De ez a két adat nem nyújt semmi felvilágosítást arra vonatkozólag, hogy bencés volt-e Szoszna, vagy csak Pannonhalmán élő világi. Nagyon fontos kérdés ez, de adatok híján jelenleg még nem lehet eldönteni.

---

[1] L. az első fejezetet.

[2] Igy pl. Lancsics: Miscellanea IV. címlapján is szerepel.

Általánosabb az a felfogás, hogy bencés volt. Ennek ellenkezőjét még senki sem állította.

Figyelmesen átkutattuk mindazokat a kéziratokat, nyomtatványokat, amelyekben a XVII. század végén és a XVIII. század elején élt Szoszna előfordulhat, de semmi eredménye nem volt: Szosznáról minden forrás hallgat.

Zoltvány Irén bencésnek gondolja: „Szoszna Dömötör nevét (György nem lehetett szerzetneve, mert ilyen nevű pannonhalmi bencés (Mentel György) 1700-ban még élt,) — semmiféle rendi névjegyzékünkben nem találni. Minthogy azonban még a legteljesebb sorozatu Antiquarium is a XVII. század vége felé profiteáló rendtagokra nézve egészen hiánytalannak nem mondható, azért a föntebbi jelzet alapján Szoszna Dömötört bizvást pannonhalmi bencésnek tekinthetjük."[1]

Az Antiquarium arre az időre vonatkozó részében valóban nincs semmi adat Szosznáról. Ugyancsak hallgatnak a rendi hivatalos és magán-naplók és a necrologiumok is. Az is igaz, hogy ezek „egészen hiánytalannak nem mondhatók", de viszonylagosan eléggé pontosak és így alapos a gyanú, hogy Szoszna aligha volt bencés.

Zoltvány szerint rendi neve nem lehetett György, mert Mentel (Mentél, Mentil) György 1700-ban még élt. A mai szokás, hogy a Rendben egy nevet nem viselhet két rendtag, valóban megvolt már a XVII. században is.[2] Szoszna azonban Mentel György miatt viselhette volna a György nevet, mert Mentel György már 1700 végén meghalt.[3] Ha Szoszna valóban bencés lett volna, akkor nem kellett volna 1700-ban már bencésnek lennie, mert az énekeskönyv 31. lapján levő 1700-as évszám nem a leírásra vonatkozik, hanem a lemásolt szöveg fordításának az évszáma. Azonban, ha Mentel György miatt viselhette volna is Szoszna a György nevet szerzetesi névként, aligha viselhette azt Pécsi György

---

[1] P. Sz. B. R. T. V. 479. l.

[2] Dr. Horváth Ádám: Szent Benedek élete és rendjének története. Pannonhalma, 1915. 118. l.

[3] „P, Georgius Mentél piè in Dno decessit hora 5-ta matutina Aô 1700, Die 5-ta X. br, quiescitque in Crypta ante aram S. Emerici." Antiquarium, 16. l.

miatt, aki 62 éves korában, tehát valószínűleg huzamosabb szerzetesi élet után 1740-ben halt meg.

Hogy Szoszna másik neve, a Demeter, lett volna a szerzetesi neve, annak nincs semmi akadálya, mert a Demeter nevet az 1700—1750-es évek között nem viselte senki (ha ugyan nem maga Szoszna). Csak 1756-ban adták ki Antal Demeternek[1]. Tehát látjuk, hogy Szosznának — ha bencés volt — csak Demeter lehetett a rendi neve.

Lancsics Bonifác kéziratos művében[2], amely a vizsgált korra a legtöbb adatot nyujtja, szintén nem történik említés Szosznáról. A Misc. I. 454. lapján, a pannonhalmi rendtagok 1693-as névsorában említ ugyan egy Georgius Polonust,[3] de ez nem lehet Szoszna, amit föntebb bebizonyítottuk, hogy nem lehetett Szoszna rendi neve György, hanem ez a Georgius Polonus nem más mint Mentel György. Ugyanis a Miscellanea I. 452. lapján is szerepel Mentel György neve, de itt már Lancsics kiírja a lapszélre utólag a „Polonus" jelzőt is, ahol Mentel György neve mellett a „natione Silesica" jelző szerepel.

Mivel egyáltalán nem biztos, hogy Szoszna bencés volt, meg kell vizsgálnunk a másik lehetőséget is: nem lehetett-e világi alkalmazott? Itt elsősorban iskolamesterre, orgonistára, magister cantusra vagy karnagyra kell gondolnunk. Ilyen alkalmazásban már a korábbi századokban is találkozunk Pannonhalmán élő világiakkal és találkozunk még a XVIII. század első felében is, Szoszna korában. Kettőt ismerünk ebből a korból: „1718-ban Haasz János orgonásztól nyert (Sajnovics Placid) Ágoston és Istvánnal oktatást. Haasz meghalván Parvi Ferenc folytatta az oktatást."[4] Ha tehát világi orgonistának véljük Szosznát, akkor Haasz elé kell tennünk, de valószínűbb, hogy vele együtt élt Pannonhalmán a fentebb említett foglalkozások valamelyikében.

---

[1] Status Omnium Benedictinorum. (Kézirat a pannonhalmi levéltárban.)

[2] Lancsics Bonifacius: Miscellanea I—IV. Kézirat. Jelzése: BK. 115—116.

[3] „R. P. Georgius Polonus, Fidicen, Musicus . . . "

[4] Kuncze Leó: A pannonhalmi Szent Benedek-rend irodalmi működése, I, 53. (Kézirat a pannonhalmi könyvtárban, BK. 105/1-2.)

Az eddigi adatok alapján tehát csak annyi bizonyos, hogy Szoszna Demeter, György volt a neve és legalább is 1714—15-ben Pannonhalmán élt. Ezek a teljes bizonyosságú adatok. Ugyancsak bizonyosra kell vennünk, hogy legalább néhány évvel 1714 előtt már itt élt Pannonhalmán, ahol énekeskönyvét összeállította. Ugyancsak bizonyosra kell vennünk azt is, hogy 1715 után még jó néhány évig élt, mert az I—XX, továbbá a kivágott lapok helyére betoldott 197-198; 209-214. lapok nagyon elütő írása csak így magyarázható meg. Közvetett módon meghatározhatjuk halálának idejét is, illetőleg annak csak felső határát. Ugyanis a kézirattal egybekötött Cantus Catholici címlapján 1734-ből származó könyvtári jelzés van, tehát az egész könyv 1734-ben a könyvtárban volt. Ide pedig a rendtagok halála (esetleg kilépése) után, vagy világi alkalmazottak halála után, ha nem maradtak örökösök, jutnak be a könyvek. Így hát Szoszna, akár bencés, akár világi alkalmazott volt, legkésőbb 1734-ben már meghalt.

Magából az énekeskönyvből pedig Szoszna személyére vonatkozólag a következőket lehet megállapítani: 1.) tudott jól magyarul, mégpedig a Pannonhalma vidékére jellemző í—ző és ű—ző nyelvjárásban 2.) a könyvben található latin utalásokból következtetve, tudott jól latinul, ami közönséges jelenség a XVIII. század irástudó embereinél 3.) Szoszna tudott tótul is, ami tótnyelvű nótajelzéseiből tűnik ki. Nagyon gyakran más nótát talált az eredetiben, ahonnan az éneket átvette, de elhagyta ezt a nótajelzést és helyette tótot adott. 4) Valószínűleg tót származású volt. Ezt a feltevést támogatja tót nyelvtudása és nevének etymologiája. Szoszna ugyanis tótban borókát, borókafenyőt jelent. 5) Abból pedig, hogy énekeskönyvéhez egész sereg forrást használt, olvasottságára, rendes, kiforrott, szép írásából pedig bizonyos fokú műveltségre következtethetünk.

A rendelkezésünkre álló gyér adatokból csak ennyi következtetést vonhatunk több-kevesebb valószínűséggel. Az a fontos kérdés azonban, hogy Szoszna bencés volt-e vagy világi, továbbra is eldöntetlen marad. Még egyre kerülnek elő adatok, főleg a külföldi kolostorok levéltáraiból, eddig ismeretlen magyar bencésekre vonatkozólag. Reméljük, hogy egyszer Szosznára vonatkozólag is előkerül olyan adat, a-

mely minden kétséget kizáróan bebizonyítja Szoszna bencés voltát, de addig nem szabad figyelmen kivül hagyni a másik lehetőséget, hogy Szoszna Pannonhalmán élő világi volt. Sőt, míg az ellenkezője be nem bizonyosul, ezt valószínűbbnek kell tartanunk, mert az énekeskönyv- összeállítás sajátságosan kántorra, vagy iskolamesterre vall. Kéziratos énekeskönyveink között csak igen elenyészően csekély azoknak a száma, amelyek más kézből kerültek ki. Ámbár az a körülmény, hogy két neve volt, inkább szerzetes voltára utal.

III. Szoszna énekeskönyvének forrásai

Mikor Szoszna a XVIII. század legelején összeállította hatalmas énekgyűjteményét, nagyon sok, mondhatni az előző korszak minden nyomtatott énekeskönyvét felhasználta. Néhány énekeskönyvből nagyobb mennyiséget vett át, ezekről teljes bizonyossággal meg lehet állapítani, hogy valóban használta őket. Ilyenek: Szegedi Lénárd: Cantus Catholici 1674; Illyés István: Sóltári Énekek 1693; Halottas Énekek 1693; Náray György: Lyra Coelestis 1695; Gönczi György énekeskönyvének valamelyik XVII. század-végi kiadása.

Néhány más énekeskönyvvel csak egy-két éneke közös, de ezeket az énekeket a legszorgosabb kutatások után sem lehet másutt megtalálni, ezért ezeket is forrás gyanánt kell tekinteni. Ilyenek: Kájoni János: Cantionale Catholicum 1676; Ács Mihály: Zöngedöző Mennyei Kar 1696; Balassa-Rimay: Istenes Énekek valamelyik XVII. század-végi kiadása; Illyés András: Régi és úy Énekek 1703. Ezek közül azokat, amelyekből nagyobb számmal vett át éneket külön-külön, azokat pedig, amelyekkel csak egy-két éneke közös, a IV. fejezetben tárgyaljuk.

Szoszna énekeskönyvének tartalmát még senki sem vizsgálta a források szempontjából. Csak Sztachovics iratai között találunk egy kis papírlapot, amelyen ez a kérdés érintve van:

„276. sz. után ezek állanak: Más. Horrenda mors etc. (Illyés 188. lap.) Szörnyű halál imé hol áll etc. quaere Impressa. 234.

Hymnus B. Jacoponi; De vanitate mundi. (Illyés 192.) Mit bizik ez világ etc. Vide impressum. pag. 351.

Quum itaque non describat illa quae in Szelepcsénii Editione 2-da 1703 procusa sunt: sequitur Hymnos in nostro S. Martini Cantional contentos huius loci proprios esse,

plurimum hicce compositos aut proximae viciniae usitatos — certe ab AAbbatibus admissione receptos."

Ebből a pár sorból világosan látszik, hogy Sztachovics tévedésben volt Szoszna énekgyüjteményének („nostro S. Martini Cantional") énekanyagát illetőleg. Ugyanis Sztachovics azt gondolta, hogy az énekek legnagyobb részét itt írták Pannonhalmán vagy környékén és innen terjedt el. Tévesen fogja föl Szoszna viszonyát Illyéssel szemben is. Ennek oka az, hogy Sztachovics Illyés énekeskönyvének csak 1781-es kiadását ismerte (ugyanis a föntebbi két lapjelzés: 188, 192. erre a kiadásra, nem pedig az 1693-as kiadásra utal) és így azt gondolta, hogy Illyés énekeskönyvébe Szosznától kerültek át az énekek. Pedig a viszony fordított, Szoszna az említett énekeket és még nagyon sokat, Illyéstől vette át, de az 1693-as kiadásból, amint ezt alább látni fogjuk.

III. 1. Szegedi Lénárt:
Cantus Catholici 1677.

Nagyon jelentős forrása volt Szoszna énekeskönyvének az 1674-ben kiadott Szegedi Lénárt-féle énekeskönyv.[1]

A Szegedi Lénárt-féle énekeskönyvet Toldy „a század legnevezetesebb művei közé" sorozza. Hatása azonban a XVII. században nagyon kicsi volt. Oka ennek az lehetett, hogy a Kisdi-féle Cantus Catholici már mindenütt elterjedt és konzervativizmusával nem engedte érvényesülni a sokszor merész újításokkal fellépő Szegedi Lénárt-féle Cantus Catholici-t. A XVIII. században azonban megfordul a helyzet. Az 1651-es kiadáson alapuló Cantus Catholici-kiadások úgyszólván semmi fejlődést, bővülést, a megváltozott korviszonyokhoz való alkalmazkodást nem mutatnak, hanem csak újra való nyomásai az előző kiadásoknak. Az 1651-es kiadáson alapuló Cantus Catholici kiadások hiányossága legjobban az egyes szentekről szóló énekekben mutatkozott meg. Ezt a hiányt pótolta a Szegedi Lénárt-féle Cantus Catholici, amely épen ezen a téren mutat legnagyobb eltérést a hagyományos Cantus Catholici kiadásaitól.[2]

A Szegedi Lénárt-féle énekeskönyv előnyomulása épen Szosznánál érezhető először és nyomon követhető a dori, bajnai, varsányi kéziratos énekeskönyvek lapjain is, amelyek anyaguk legnagyobb részét a Szegedi-féle Cantus Catholiciből merítették.

---

[1] Cantus Catholici Latino-Hungarici. In lucem dati Authoritate & Liberalitate Illustrissimi ac Reverendissimi d. d. Francisci Leonardi Szegedi episcopi Agriensis. Cassoviae, 1674.

[2] Sokan — megtévesztve az azonos címtől — a Szegedi Lénárt-féle Cantus Catholici 1674-et is az 1651-es Cantus Catholici egyik kiadásának gondolják. Így legujabban Stripsky Hiador is az 1651-es Cantus Catholici második kiadásának mondja. (Irodalomtörténeti Közlemények 1936. 199. l. Valójában azonban annyi az eltérés a két Cantus Catholici között, hogy két különálló münek kell tekinteni őket. A Szegedi-féle Cantus Catholici irodalomtörténeti ismertetése még hiányzik. Bogisich csak zenetörténeti alapon foglalkozott vele.

Szoszna is 135 éneket vett át ebből az énekeskönyvből majdnem teljesen változatlanul. Itt is csak olyan apróbb változtatásokat találunk, mint azokat lehet látni az Illyés—Náray kapcsolatokban is. Ezenkívül van még Szosznánál néhány ének, amelyeknek szintén ezen énekeskönyv lehet a forrása, de annyi változtatást mutatnak Szegedivel szemben, hogy nem lehet teljes bizonysággal megállapítani vajjon ezeknek is közvetlen forrása-e a Szegedi Lénárt-féle énekeskönyv (és ez esetben Szoszna javára irandók a változtatások), vagy esetleg más, ismeretlen, közvetett forrásból meritette-e ezeket Szoszna. Ez utóbbi énekeket a IV. fejezetben soroljuk fel.

Szoszna az alábbi énekeket vette át a Szegedi Lénárt-féle énekeskönyvből közvetlenül:

A' Christus Jézusnak első követöie . . . Sz.[1] 374. Sz. L.[1] 533. Adjunk hálát Istenünknek . . . velünk . . . Sz. 264. Sz. L. 201. Ah drága Édes kisdedünk . . . Sz. 175. Sz. L. 152. Apostolokat szemléllyük . . . Sz. 384. Sz. L. 536. Atyák szomiuhozván az Egeket . . . Sz. 146. Sz. L. 17. Az Egek nyilt Uttya . . . Sz. 172. Sz. L. 112. Az Keresztelő Szent János Napja . . . Sz. 408. Sz. L. 510. Áldgyuk szent Imrét . . . Sz. 455. Sz. L. 530. Ártatlan szent Bárány . . . Sz. 252. Sz. L. 425. Chritsus kedves Tanítványa . . . Sz. 428. Sz. L. 515. Christus virágunk . . . Sz. 226. Sz. L. 354. Dicséríük a szent Apostolokat . . . Sz. 360. Sz. L. 499. Dicsőssség menyben Istennek... (karácsonyi glória) Sz. 159. Sz. L. 43. Dicsőssség menyben Istennek . . . (újévi gloria) Sz. 173. Sz. L. 140. Dicsőssség menyben Istennek . . . (vizkereszt utáni gloria) Sz. 176. Sz. L. 265. Dicsőssség menyben Istennek . . . (adventi gloria) Sz. 126. Szl. L. 2. Dicsőssség menyben Istennek . . . (husvéti gloria) Sz. 216. Sz. L. 332. Dicsőssségnek szent Királya . . . Sz. 362. Sz. L. 501. Drága Jésus szenvedése . . . Sz. 195. Sz. L. 286. Egeknek fényes Villámia . . . Sz. 178. Sz. L. 167. Elküldetik Archangyal Gabriel . . . Sz. 129. Sz. L. 8. Eörüllyünk Jésusunknak . . . Sz. 167. Sz. L. 91. Ember szemléld ez istállót . . . Sz. 169. Sz. L. 71. Felséges Isten Néked jelentyük mi nyavalyáinkat . . . Sz. 284. Sz. L. 173. Gonosz Judásnak helyébe . . . Sz. 387. Sz. L. 505. Hiszünk mi az egy Istenben . . .

---

[1] Szoszna nevét Sz., Szegedi Lénárt nevét pedig Sz. L. jelzi.

(karácsonyi credo) Sz. 160. Sz. L. 45. Hiszünk egy igaz Istenben . . . (vizkereszt utáni credo) Sz. 176. Sz. L. 165. Hiszünk mi az egy Istenben . . . (újévi credo) Sz. 174. Sz. L. 140. Hivek keresztények el ne téveledgyünk . . . Sz. 310. Sz. L. 239. Irott Törvénye Moysesnek . . . 339. Sz. L. 466. Isten angyalodat . . . (adventi kyrie) Sz. 125. Sz. L. 1. Isten az Éghben, királyi székben . . . Sz. 309. Sz. L. 200. Isten Bárányа szivünk óltványa . . . (vizkereszt utáni Agnus Dei) Sz. 178. Sz. L. 167. Isten Édes Annyával . . . Sz. 207. Sz. L. 310. Isten Irgalma, Erőss Hatalma . . . Sz. 283. Sz. L. 172. Istennek Báránya, Édes Jésus . . . (újévi Agnus Dei) Sz. 175. Sz. L. L. 141. Istennek Báránya, szivünknek . . . (karácsonyi Agnus Dei) Sz. 161. Sz. L. 46. Istennek szent Báránya . . . (Adventi Agnus Dei) Sz. 127. Sz. L. 4. Isten udvarának, Szentek Városának . . . Sz. 340. Sz. L. 467. Jelent piros vérben . . . Sz. 174. Sz. L. 141. Jer mi dicsirjük Jézusnak szent Annyát Sz. I. Sz. L. 30. Jésus Édes Emlékezet . . . Sz. 325. Sz. L. 147 Jésus fényessége, lelkünk Ékessége . . . Sz. 223. Sz. L. 334. Jésus születésének örüllyünk . . . Sz. 168. Tz. L. 119. Jésus Szűzek koronája . . . Sz. 368. Sz. L. 503. Jésusunk szent Halála fel indítá . . . Sz. 204. Sz. L. 307. Jésusunk szine változik . . . Sz. 429. Sz. L. 518. Jöi el szent Lélek Istenünk látogasd . . . Sz. 236. Sz. L. 371. Jövel szent Lélek Isten, lelkünk . . . Sz. 239. Sz. L. 378. Kedvessen teléntsd ránk . . . Sz. 133. Sz. L. 20. Kelly fel bennem szomiú lélek . . . Sz. 137. Sz. L. 25. Kelly fel már álmodbúl szent Szűz . . . Sz. 851. Sz. L. 471. Két oszlopa Igasságnak . . . Sz. 421. Sz. L. 512. Kiss ártatlan mennyben éllyen . . . Sz. 606. Sz. L. 546. Könyörülly Jésus Atyánk . . . Sz. 449. Sz. L. 214. Kyrie eleison drága gyermecske . . . (karácsonyi kyrie) Sz. 157. Sz. L. 43. Kyrie eleison . . . Isten irgalmazz nékünk. (vizkereszt utáni kyrie) Sz. 175. Sz. L. 164. Kyrie eleison . . . uj ödőben . . . (újévi kyrie) Sz. 173. Sz. L. 139. Kyrie eleison . . . Uram irgalmazz . . . (husvéti kyrie) Sz. 216. Sz. L. 331. Kyrie eleison . . . irgalmazz mi nékünk . . . (nagyböjti kyrie) Sz. 189. Sz. L. 249. Kyrie, Szent Atya Isten . . . (Szüz Mária ünnepeire kyrie) Sz. 343. Sz. L. 457. Lelki Szent Bánya, Istennek Annya . . . Sz. 131. Sz. L. 40. Légyen áldott mind Szent Napia . . . Sz. 449. Sz. L. 528. Magyar királytúl származván . . . Sz. 471. Sz. L. 531. Magyar ország fundálóia . . . Sz. 434. Sz. L. 521. Mária

Magdolna megh térvén... Sz. 436. Sz. L. 513. Mária Magdolna sok rut vétkeket... Sz. 422. Sz. L. 514. Megh holt Jésusért járunk... Sz. 206. Sz. L. 310. Mennynek királyné Aszszonya... Sz. 240. Sz. L. 377. Minden bün nélkül, lelkünkben szépül... Sz. 351. Sz. L. 492. Názáreth helyébül hegyes Tartományban... Sz. 337. Sz. L. 464. Nincsen segítségem, kivülled jó végem... Sz. 289. Sz. L. 192. Oh ékes szép virág, Édes Jézus... Sz. 136. Sz. L. 41. Oh Istennek szent Annya... Sz. 179. Sz. L. 168. Oh Jézus Nemzetedtül... Sz. 205. Sz. L. 306. Oh szentséges, dicsőséges... Sz. 280. Sz. L. 489. Oh szeretet gyúladása... Sz. 191. Sz. L. 281. Oh szeretetnek bő kuttya... Sz. 192. Sz. L. 282. Oh születendő, hozzánk jövendő... Sz. 132. Sz. L. 13. Oszólhatatlan szent Háromságnak... Sz. 265. Sz. L. 560. Örvöndgy bús Életem... Sz. 249. Sz. L. 408. Pádvai Szent Antal... Sz. 405. Sz. L. 509. Pűnkösd napiá be telvén... Sz. 238. Sz. L. 376. Reggeli fris harmatunk... Sz. 128. Sz. L. 5. Reménségem Te légy nékem... Sz. 190. Sz. L. 252. Rettenetes áldozat... Sz. 127. Sz. L. 5. Sok inségünkben hozzád kiáltunk... Sz. 282. Sz. L. 434. Szent Adalbert Püspök... Sz. 391. Sz. L. 507. Szent Bertalannak Innepe Napiát... Sz. 438. Sz. L. 522. Szent Borbára ellen... Sz. 376. Sz. L. 534. Szent Caecilia tiszta szűznek... Sz. 479. Sz. L. 532. Szent Ferenc ünnepe... Sz. 447. Sz. L. 527. Szent Filep s Jakab Apostol... Sz. 401. Sz. L. 509. Szent György Nevezeti... Sz. 399. Sz. L. 507. Szent Ilona bóldog löttél... Sz. 402. Sz. L. 509. Szent János lángiát... Sz. 409. Sz. L. 511. Szent Jósef Éltünk formáia... Sz. 388. Sz. L. 506. Szent Katalin görög földen... Sz. 478. Sz. L. 533. Szent kereszt pogány kezében... Sz. 439. Sz. L. 524. Szent László királyunk... Sz. 413. Sz. L. 511. Szent Lőrincz Mártyr harczol... Sz. 429. Sz. L. 519. Szent Márk innepén mindnyáian... Sz. 400. Sz. L. 508. Szent Márton Magyarok fénye... Sz. 463. Sz. L. 530. Szent Máté Apostol... Sz. 440. Sz. L. 524. Szent Mihály főbb Angyalok... Sz. 441. Sz. L. 525. Szent Miklós püspök... Sz. 386. Sz. L. 535. Szent Pál megh térése Napián... Sz. 386. Sz. L. 504. Szent Simon, szent Thaddaeussal... Sz. 448. Sz. L. 528. Szent! Szent! szent az Ur Isten... (adventi Sanctus) Sz. 126. Sz. L. 3. Szent! Szent! szent Ur Isten... (karácsonyi Sanctus) Sz. 161. Sz. L. 45. Szent Szűz Mária, malasztnak árja... Sz. 350. Sz. L. 487. Szent vagy örökké Atya... az magas...

(nagy ünnepeken Sanctus) Sz. 273. Sz. L. 383. Szent vagy örökké Atya . . . mind földen . . . (vizkereszt után Sanctus) Sz. 177. Sz. L. 166. Szent vagy Szent vagy . . . örök . . . (újévi Sanctus) Sz. 174. Sz. L. 141. Született drága váltságunk . . . Sz. 166. Sz. L. 46. Született váltságunk . . . Sz. 171. Sz. L. 111. Szüz Máriához az Isten küldvén . . . Sz. 130. Sz. L. 12. Szűz Mária imádgy Értünk . . . Sz. 341. Sz. L. 469. Tekéntsd reánk kegyelmesen . . Sz. 179. Sz. L. 169. Ur Christus fel támadá, hogy minket . . . Sz. 221. Sz. L. 348. Ur Christus fel támadá Husvét napián . . . Sz. 224. Sz. L. 353. Ur Christus fel támadá nékünk örömet adá . . . Sz. 225. Sz. L. 352. Ur Jesus Christus meg hatta . . . Sz. 859. Sz. L. 427 Üdözitőnk Annya . . . Sz. 136. Sz. L, 36. Üdvözitőnk Szüz Annya . . . Sz. 167. Sz. L. 57. Üdvöz légy drága királyunk . . . Sz. 215. Sz. L. 324. Üdvöz légy drága szép Szüz Mária . . . Sz. 128. Sz. L. 7. Üdvöz légy Egek szent királynéia . . . Sz. 180. Sz. L. 172. Üdvöz légy Édes Jésus, szivünkbe . . . Sz. 385. Sz. L. 128. Üdvöz légy szent Orvosunk . . . Sz. 194. Sz. L. 285. Üdvöz légy Szüz Mária, Kristusnak . . . Sz. 134. Sz. L 32. Vedd ajándékul szivemet . . . Sz. 164. Sz. L. 64. Verő fénynek ne hidgyetek . . . Sz. 580. Sz. L. 543. Vigadgyunk Jésus Napián. Sz. 223. Sz. L. 335. Xavier napia, Indiák apia . . . Sz. 374. Sz. L. 534.

III. 2. Kájoni János:

Cantionale Catholicium, 1676.[1]

Szosznának mintegy 90 éneke megtalálható Kájoni János énekeskönyvében is. De Szoszna nem közvetlenül Kájonitól vette át ezeket az énkeket, hanem részint azokból a a forrásokból, amelyekből Kájoni is merített (Gönczi-féle énekeskönyvek), részint pedig Illyés Istvántól, aki viszont Kájoni énekeskönyvéből vette át a szóbanforgó énekek egy részét.

Csak 6 ének marad, amelyeket Szoszna közvetlenül Kájoni énekeskönyvéből vett át. Annak a megállapítása, hogy melyik énekek származnak közvetlenül Kájoni énekeskönyvéből, nagyon nehéz. A nehézséget az okozza, hogy a szóbanforgó énekek nagy része megtalálható Kájonin kivül Illyés Istvánnál, a Gönczi-féle énekeskönyvekben, Szegedi Gergely énekeskönyvében stb. és nagyon kevés eltérést mutatnak.

Noha kevés énekről van itt szó, mégis nagyon valószínűnek látszik, hogy Szoszna Kájoni énekeskönyvét is felhasználta. Erre a feltevésre különösen az a körülmény késztet, hogy némely esetben ugyanazok az eltérések Gönczi szövegével szemben Szosznánál, mint Kájoninál. Pl.

---

[1] Kájoni énekeskönyvének 1676-os kiadását nem sikerült átvizsgálni. Ugyanis ebből a kiadásból csak két példány ismeretes: a csiksomlyói ferences zárdáé és az esztergomi primási könyvtáré. Az előbbi jelenleg hozzáférhetetlen, az utóbbi pedig Bogisich Mihály kezén, illetve ennek halála után elkallódott és ezideig nem került elő. Mindamellett az 1719-es kiadás és Jénáki Ferenc tanulmánya alapján eléggé bizonyosak lehetünk az 1676-os kiadás énekanyagáról is. Ellenben nem használható ezen szempontból Kálmán Farkas Ének-lexikona, (Ének- és irodalomtörténeti útmutató. A legrégibb időktől 1711-ig. Irta Kálmán Farkas. Gyoma 1881. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában: Magy. Irod. 8. r. 58. sz. Kézirat.) aki szintén nem vizsgálta át az 1676-os kiadást és csak az 1719-es kiadásból következtet vissza, ez azonban egymagában nem elég.

Gönczi szövege:

1. Igaz Biró nagy Ur Isten,
ki állatz mindent jó rendben,
reggel Nap-fénnyel *derited*,
és a' délt meg-melegited.

2. Oltsd meg *patvarinknak* tüzét,
védd-el büneinknek terhét,
adgy minékünk *egésséget*,
lelki testi békességet.

Kájoni szövege:

1. Igaz Biró nagy Ur Isten,
Ki állatsz mindent jó rendben:
Reggel Nap-fennyel *el-kezded*,
És a' délt megmelegited.

2. Olts-meg *haragunknat* tüzét,
Vedd-el büneinknek terhét:
Adgy minékunk *eggyességet*.
Lelki, testi békességet.

Szoszna szövege:

1. Igaz Biró nagy Ur Isten,
ki állacz mindent jó rendben:
reggelt nap fénnyel *el kezded*,
és a délt megh melegited.

2. Olcsd meg *haragunknak* tűzét,
vedd el bünöinknek Terhét:
adgy mi nékünk *Eggyességet*,
lelki, s, Testi békességet.

Ugyancsak Kájoni használata mellett bizonyít a „Mostan oh Szent Lélek Isten" kezdetű ének is. Ezen három versszakból álló ének megvan Gönczinél és Kájoninál is, de a Gönczi-féle énekeskönyvekben csak a két első szakasz egyezik Szosznával, mig Kájoninál a harmadik is. Ugyanilyen természetű egyezés van még a „Jövel Szent Lélek Isten, lelkünknek" kezdető énekben is, ahol Szoszna nem a Gönczi-féle szöveget, hanem Kájoniét követi. Hogy Kájonitól csak ilyen kevés éneket vett át, azt azzal magyarázhatjuk, hogy a többi énekeket már más gyüjteményekből átvette és valószínű, hogy Kájoni énekeskönyve csak Illyés, Gönczi, Ács és Szegedi Lénárt énekeskönyve után jutott a kezébe, amikor már Kájoninál kevés olyan éneket talált, amelyik ne lett volna meg az előbb említett énekeskönyvek valamelyikében. Ilyenformán Szoszna Kájonitól csak az alábbi hat éneket vehette át: Hála Tenéked Menybéli szent Isten... Sz. 76. K. I.[1] 533. II. 460. Igaz bíró nagy Ur Isten... Sz. 54. K. I. 558. II. 445 Jesus Christusnak kedves Tanitványi... Sz 415. K. I. 434. II. 366. Jövel szent Lélek Ur Isten, lelkünknek... Sz 234. K. I. 269. II. 206. Mostan oh Szent Lélek Isten... Sz. 57, K. I. 558. II, 445. Oh Te Bóldog szent Háromság... Sz. 75. K. I. 286. II. 222.

[1] K. I. jelzi Kájoni énekeskönyvének első kiadását (1676), K. II. a másodikat (1719).

III. 3. Illyés István:

A.) **Sóltári énekek 1693.**

B.) **Halottas énekek 1693.**

66 énekének Illyés István esztergomi kanonok énekeskönyve volt a forrása: „Sóltári Énekek . . . Nagyszombatban 1693." További 51 énekének pedig ugyancsak Illyés volt a forrása: „Halottas Énekek . . . Nagyszombatban . . . 1693."

Szoszna tehát összesen 117 éneket vett át Illyéstől. Ha Szoszna és Illyés viszonyát vizsgáljuk, azt találjuk, hogy teljesen változatlanul vette át az énekek legnagyobb részét, még apróbb változtatás is csak igen elvétve fordul elő. Néha itt is elhagy egy-két szakot és az éneket saját i-ző és ü-ző nyelvjárásába írja át.

A Szosznánál található „sóltári énekek" azaz zsoltárokból szerzett „isteni dicséretek" tehát közvetlenül Illyés Istvánra mennek vissza, Illyés Istvánnak pedig — némely esetben talán Kájonin keresztül - Gönczi énekeskönyve volt a forrása. Illyésnek egész különleges eljárása volt, amint az előszóban kifejti: „Nótájokat, a' mint tudtam, mind inkább megtartottam; Sőt kezdeteket-is, hogy a' kik azokhoz szoktak, mindgyárt kezdetekből tudhassák. Egyebaránt, a' Sz: Bibliának bötüjéhez, a' mennyire érkeztem, a' Sóltárókat alkalmaztattam; Kihagyván sok egyéb olly verseket, mellyek ott irva nincsenek, hanem némelly Compositoroktól, idegen és eretnek értelemmel - is hozzá - adattak."[1] Ezután példákat hoz fel javító munkásságának szemléltetésére. A felhozott példákból és idézetekből világosan kitűnik, hogy a „némelly Compositoroktól idegen és eretnek értelemmel-is hozzá- adattak" kifejezés Gönczi énekeskönyvére, illetve az itt előforduló énekek szerzőire vonatkozik. Illyés István tehát többé-kevésbbé

---

[1] Illyés I. Sóltári Énekek, előszó.

átdolgozta a protestáns eredetű „sóltári énekeket". Az énekek elé rövid tartalmi összefoglalást szerkesztett, az első szakot és a dallamot mindig változatlanul hagyta, néha még a további szakok jelentékeny részét is. De a versfőket gondosan eltüntette azáltal, hogy elhagyott egy-egy szakot, betoldott, változtatott a szórenden stb. Ennek következtében nem mindig kapunk értelmes versfőt Illyésnél és így Szosznánál sem.

Szoszna annyira ragaszkodik Illyés szövegéher, Illyés pedig anyira eltér Gönczi szövegétől, hogy minden esetben teljes bizonyossággal meg lehet állapítani, melyiket vette át. Szoszna Illyéstől és melyiket Gönczitől vagy más protestáns gyüjteményből.

Ugyanez a helyzet a halotti énekeknél is.

A.) A „*Sóltári Énekek*-ből átvett énekek:

A jó hitü Ember szelid e' világon . . . Sz. 113. I. S.[1] 110. A ki az Istent meg ismérheti . . . Sz. 786. I. S. 120. A sz. Dávid Istennek hajlékot . . . Sz. V. I. S. 44. A Szent Dávid nagy háboruságban . . . Sz, 102. I. S. 8. Az Nap fel jövén immáron . . . Sz. 56. I. S. 159. Az Ur Isten áll minden Biráknak . . . Sz. 111. I. S. 108. Az Ur Istent magasztalom . . . Sz. 772. I. S. 103. Benned biztam Uram Isten . . . Sz. 84. I. S. 49. Bóldog az ollyan Ember e világon . . . Sz. 738, I. S. 54. Bóldog az ollyan Ember ő lelkében . . . Sz. 790. I. S. 125. Bóldogok azok, kik az Istent félik . . . Sz. 81. I. S 135. Christus ki vagy nap és világ . . . Sz. 69. I. S. 159. Dávid Prófétának Imádkozásábul . . . Sz. 94. I. S. 46. Dicsird az Istent mostan . . . Sz. 803. I. S. 141. Drága dolog az Ur Istent dicsírni . . . Sz. 805. I. S. 142. Erős várunk nékünk az Isten . . . Sz. 752. I. S. 71. Én ugy kévánkozom az Ur Istenhez . . . Sz. IX. I. S. 65. Felséges Isten! néked jelentyük mi nagy nyavalyánkot . . . Sz. 776. I. S. 106. Háborúsága Dávid királynak . . . Sz. 87. I. S. 79. Hogy Jerusalemnek drága templomát . . . Sz III. I. S. 100. Hogy panaszolkodik az hatalmas Isten . . . Sz. 755. I. S. 74. Igéjmet vedd Uram Fülejdben . . . Sz. XII. I. S. 11. Irgalmasságot és Itéletet Istennek éneklek . . . Sz. 92. I. S. 119. Irgalmazz Ur Isten immáron énnékem . . . Sz. 95. I. S. 90. Jer emlékezzünk

[1] I. S. Illyés István Sóltári Énekek 1693-ra utal.

keresztény népek . . . Sz. XIV. I. S. 129. Jerusalem dicsiried Istened . . . Sz. 808. I. S 134. Kiáltok én nagy mélységbül... Sz. 577. I. H. 114. Könyörülly Istenem, én bűnös lelkemen... Sz. VI. I. S. 156. Lásd meg Uram én ügyemet . . . Sz. 750. I. S. 67. Már meg szünnyél te ember... Sz. XII. I. S. 60. csak 6 szakot vesz át. Meg halgassad az én imádságomat . . . Sz. 766. I. S. 94. Melly igen jó az Ur Istent dissírni . . . Sz. XIII. I. S. 112. Midőn az Istent segítségül híttam . . . Sz. 124+152. I. S. 9. Mikor Dávid volna keserűségben . . . Sz. 729 I. S. 38. Mikoron Dávid nagy búsultában . . . Tz, 761, I. S. 86. Mikor Sennakerib a' Jerusalemet . . . Sz. 116 I. S. 68. Mikor szent Dávid kegyetleneknek . . . Sz 780. I. S. 114. Minden állat dicsir . . . Sz. 799. I. S. 139. Mindenek meg hallyák . . . Sz. XV. I. S. 133. Mindeneknek szemei Uram benned bíznak . . . Sz. VI. I S. 155. Ugyanez az ének megvan a 213. lapon, Náray szövegével összevegyítve. Mindenkoron áldom az én Uramot . . . Sz. 740. I. S. 55. Minden Népek örülvén tapsollyanak . . . Sz. 753. I. S. 73. Mostan hozzád felkiáltok . . . Sz. 107. I. S. 42. Nagy öröme adaték... Sz. 793. I. S. 127. Ne szálly pörbe én velem .. Sz. XI. 1 S. 81. Oh én két szemeim... Sz. 119. I. S. 40. Örök Isten figyelmezzél az én segítségemre . . . Sz. 83. I. S. 99. Örül örvend az én szívem . . . Sz. 50. I. S. 131. Régen ô törvényben Moysesnek . . . Sz. 100. I. S. 18, Siess nagy Ur Isten én segítségemre és figyelmezz . . . Sz. 82 I S. 98. Sokan vannak most is olyan emberek . . . Sz. 105. I. S. 29. Sok emberek vannak az árnyék világon . . . 733. I. S. 51. Sok Jó Téteményin . . . Sz. 768. I. S. 96. Sok nyilván való bizonyságokbul . . . Sz. 746. I. S. 58. Szent Dávid király Bünői ellen . . . Sz. 89. I. T. 13. Szent Dávid király háborúságában . . . Sz. 103. I. T. 28. Szent Dávid Próféta második énekében . . Sz. 98. I. S 3. Tarts meg Uram engem . . . Sz. 122. I. S. 31 Te hozzád tellyes szivbül kiáltok . . . Sz. 796. I. S. 136 Tekints reám Istenem nyavalyámban . . . Sz 154+ 479. I. S. 24. Tellyes szivembül Te néked . . . Sz. 725. I. S. 21. Ti keresztények dicsériétek Istent . . . Sz 81. I. S. 138. Vedd el Ur Isten rólunk haragodat . . . Sz. 109. I. S. 153. Ur Isten irgalmazz nékem . . . Sz. 759. I. S. 77. Ur Isten kérünk a Te szent Nevedért . . . Sz. 108 I. S. 85. Urnak szolgái no dicsirjetek . . . S. 798. I. S. 137.

B.) A *„Halottas Énekek"*-ből átvett énekek:

Adgy üdvösséges ki múlást . . . Sz. 507. I. H.[1] 56. Az nap nagy haragnak napja . . . (Csak az első szakot veszi át) Sz. 509. I. H. 58. Bizonytalan vóltát világ állapotytyának . . . Sz. 555. I. H. 53. Bünnek az ő Soldgya az halál... Sz. 614. I. H. 121. Dicsird az Istent te hiv keresztény . . . Sz. 501. I. H. 46. Ember emlékezzél a szomorú halálrúl . . . Sz. 646. I. H. 43. Ember emlékezzél utolsó napodrúl . . . Sz. 485. I. H. 19. Emlékezem én Urajm. . . . Sz. 496. I. H. 37. Ébredgyél fel világ bűnöidbűl . . . Sz. 582. I. H. 150. Élet adó halál Ura . . . Sz. 569. I. H. 105. Életemnek végső napiát . . . Sz. 571. I. H. 106. Figyelmetes keresztények . . . Sz. 632. I. H. 130. Frissen lakó Dús Gazdagnak . . . (Csak az első szakot veszi át) Sz. 589. I. H. 158. Hadgyátok el Hív keresztények . . . Sz. 609. I. H. 117. Ha gondolod Élő Ember . . . Sz. 524. I. H. 74. Halandó Emberek, kik földen lakosztok . . . Sz. 594. I. H. 166. Harcz Ember Élete . . . Sz. 545. I. H. 24. Illik nékünk arrúl emlékeznünk . . . Sz. 483. I. H. 14. Ily nagy útra indul Ember . . . Sz. 597. I. H. 168. Im látod az halál . . . Sz. 650. I. H. 45. Im látod világ vóltát . . . Sz. 601. I. H. 95. Jaj! mely hamar múlik . . . Sz. 603. I. H. 96. Jer mi szóllyunk e' szomorú . . . Sz. 481. I. H. 12. Jésus Christus Isten Fia . . . Sz. 567. I. H. 103. Kelly föl bűneidbűl . . . Sz. 647. I. H. 44. Keresztfán kint vallott . . . Sz. 539. I. H. 90. Ki fontolhattya meg . . . Sz. 589. I. H. 162. Környül vettek halálnak sérelmei . . . Sz. 494. I. H. 26. Kristushoz készülek . . . Sz. 625. I. H. 127. Kristusnak Hívei kik most jelen vattok . . . Sz. 619. I. H. 124. Kristusnak hív keresztényi . . . Sz. 564. I. H. 102. Már elmégyek az örömben . . . Sz. 643. I. H. 139. Meg szabadultam már én . . . Sz. 543. I. H. 16. Minnyáian kik jelen vattok . . . Sz. 611. I. H. 119. Mit czéloz az halál . . . Sz. 638. I. H. 137. Mostan kik itt jelen vattok . . . Sz. 559. I. H. 60. No dicsérjétek nagy felszóval . . . Sz 607. I. H. 116. Oh meg foghatatlan szernyű balgatagság . . . Sz. 584. I. H. 154. Oh te megh halandó Emberi Nemzetség . . . Sz. 528. I. H 77. Seregeknek szent Istene . . . Sz 575. I. H. 113. Serkeny fel álmodbúl . . . Sz. 542 I H 92. Serkeny fel már Ember . . . Sz. 489. I. H. 21. Sokat irtak

[1] I. H. Illyés Halottas Énekek 1693-ra utal.

Bölcsek . . . Sz. 550. I. H. 41. Sok nyomorúsággal Élete Embernek . . . Sz. 491. I. H. 24 Sok rendbéli Népek . . . Sz. 561. I. H. 67. Sok rendbéli próbák vannak . . . Sz. 547. I. H. 35. Szegény gyarló Ember, jai . . . Sz. 517. I. H. 69. Szent Pál Apostolnak Irása . . . Sz. 531. I. H. 78. Szóllit minket Christus Urunk . . . Sz. 503. I. H. 48. Szomorú az Halál a' gyarló Embernek . . . Sz. 533. I. H. 80. Véletlen Embernek utolsó órája . . . Sz. 509. H. I. H. 61.

III. 4. Náray György:
Lyra Coelestis, 1695.

Szoszna Demeter 54 énekének Náray György esztergomi kanonok énekeskönyve volt a forrása.[1]

Ezt az 54 éneket kétségkívül innen vette Szoszna, mert ezek legnagyobb része csak itt található meg, néhányat közülük maga Náray írt és az énekeket szinte szóról-szóra, változatlanul vette át. Attól eltekintve, hogy Szoszna minden éneket saját helyesírása és tipikusan dunántúli í-ző és ű-ző nyelvjárása szerint átalakított nagyon kevés változtatást találunk.

40 éneket változatlanul; vagy egész lényegtelen változtatással vett át. A többi énekben már jelentékenyebb változtatások is előfordulnak. Ilyenek: kihagy néha egy-egy szakot, változtat Náray ütemezésén és szótagszámán úgy, hogy betoldott minden sorba egy-két új szótagot, Náraytól eltérő módon alkalmazza a refraint stb. Ilyenfajta változtatás van a Kakas ének szózattyátúl kezdetű ének 4. szakaszában:

Szosznánál: (138. l.)	Náraynál: (23. l.)
„Hogy midőn eljőn Itéletre,	„Villámban mászor hogy midőn el jön,
balra magátúl ne űzze:	Balra magátúl ne üzzön
sőt rajtunk megh könyörüljen“	Raitunk sőt meg könyörüllyön“

Ha ezt a két változatot összevetjük, úgy érezzük, hogy Rzoszna szövege gördülékenyebb. Ilyen kiigazítást még néhány énekben találhatunk.

Két énekben érdekes változtatást találunk. Az egyik: Emlékezzél megh te gyarló Ember. (60. l.) Ezt az éneket megtalálta Gönczi 1696. 646. lapján és Ács: Zöngedöző Mennyei Kar 1686. 13. lapján, teljesen azonos formában. Az itt található 12 szakból változatlanul átvett 10-et, ezután át-

---

[1] Lyra Coelestis svavi concordia Divinas Laudes personans . . . Tyrnaviae . . . Anno MDCXCV.

veszi Náray változatából (159. l.) a Gönczinél és Ácsnál nem található szakot és miután Náray befejező szakaszát is lemásolta, átveszi a másikból is a zárószakot. Ilyenformán tehát a két 12—12 szakos változatból 14 szakos változatot csinált Szoszna.

Hasonlóan járt el a „Mindeneknek szemei" kezdetű énekkel is (213. l.). Megtalálta ezt az éneket Náraynál (154. l.) és kissé eltérő formában Illyésnél (155. l.), Először átvette Náray szövegét a 303. lapra, ebbe utalásokkal, számokkal betoldotta Illyés szövegének egyes versszakait. Majd lemásolta a VI. lapra Illyés szövegét is. Végül pedig a később beragasztott 213. lapra lemásolta Illyés és Náray összevegyített szövegét. Igy a 12—12 szakos ének Szoszna kezén 19 szakossá vált. De Szoszna változatának 17. szakaszát sehol sem találjuk, ezt talán maga Szoszna írta:

„Te Istennek Annya könyörögj érettünk;
menyben Szentekkel edgyütt, hogy mi is örvöndgyünk."

Szoszna a következő énekeket vette át Náray könyvéből: Akarod-é Édes Jésusom . . . Sz. 299. N.[1] 45. Amo Deum sed libere . . . (latin) Sz. 301. N. 150. A' szent István Magyar országnak . . . Sz. 430. N. 130. Atya Isten Mennyekbül, Népeden . . . Sz. 217. N. 79. Atya Isten Mennyekbül, gyarló . . . Sz. 157. N. 25. Az Istennek szent Angyala . . . (csak az első szakot veszi át) Sz. 166. N. 155. Áldott légyen Isten az ő kedves . . . Sz. 410. N. 132. Áldott szent Istenem . . . Sz. 250. N. 100. Christus Annya Szüz Mária keresztfánál . . . Sz. 199. N. 65. Christus Annya Szüz Mária ki az Urat . . . Sz. 355. N. 109. Dicsőség a magosságban álleluia . . . Sz. 158. N. 25. Dicsőség a magosságban Felséges . . . Sz. 217. N. 78. Dicsőség a magosságban légyen . . . Sz. 228. N. 80. Emlékezzél megh te gyarló Ember . . . Sz. 60. N. 159. + Gönczi 646. Hálát adgyatok kegyes Istennek . . . Sz. 77. N. 146. Hogy énekelhessük te dicséretedet . . . Sz. 406. N. 114. Istennek Bárányа ki é világ . . . Sz. 161. N. 30. Jésus Christus az igaz Hajnal . . . Sz. 51. N. 11. Jésus Christus mi Urunk . . . Sz. 230. N. 85. Jésus Mária dicsőséges Nevek . . . Sz. 63. N. 9. Jósef Menybéli Szentek dicsőssége . . . Sz. 389. N. 236. Jövel Szent Lélek Ur Isten fényességednek . . . Sz. 231. N.

[1] N. Náray 1695-ös énekeskönyvét jelzi.

83. Kakas ének szózattyátúl . . . Sz. 138. N. 23. Kilenc Angyali kar . . . Sz. 444. N. 135. Kyrie Deus Creator . . . Teremtő . . . Sz. 266. N. 87. Mennyei Város Jerusálem . . . Sz. 305. N. 114. Mennybéli örök Isten néked adok hálát . . . Sz. 45. N. 8. Mindeneknek szemei Uram biznak . . . Sz. 303. N. 154. Mindeneknek szemei Uram biznak . . . Sz. 213. N. 154. + Illyés 155. Mondgyuk szent György Énekét . . . Sz. 395. N. 121. Oh dicsőséges Aszszonyság . . . Sz. 354. N. 108. Oh Istennek szent Annya, szépséges . . . Sz. 354. N. 107. Pater de coelis . . . Mennybéli Atya Isten . . . Sz. 228. N. 79. Patientia vincit omnia (latin) Sz. 317. N. 233. Rorate coeli de super . . . (latin) Sz. 125. N. 14. Szent Atya, szent Fiú . . . Sz. 218. N. 76. Szent Erzsébet Asszony . . . Sz. 467. N. 142. Szent Imre Herczeg, szent István . . Sz 451. N. 137. Szent Péter. Apostol nagy dicséretit . . Sz. 419. N. 116. Szentséges Jésus . . Sz 275 N 99 Szent! szent a' nagy Ur . Sz 160. N. 29 Szent szent szent Sabaoth . . . Sz 273 N. 98. Szent, szent, szent vagy Sabaoth . . . . Sz. 229 N. 84. Szeretvén Istent szeretem . . . Sz 302. N 151. Tisztellyük örömmel szentek érdemeket . . . Sz. 363. N 117. Téged kérünk Atya Isten . . Sz 231 N. 85. Uram irgalmazz nékünk . . . (lit. OO. Storum) Sz 335. N. 183. Ur Isten irgalmazz . . (lauret. lit.) Sz. 334. N. 181. Urunk Jésus Christus . . . Sz 218. N. 76. Urúnk Jésus Christus Isten ő Felsége . . . Sz. 181. N. 35. Urunk Jésus, ki Érettünk megh öletik . . . Sz. 219. N. 77. Üdvöz légy Atya Istennek szép Leánya . . . Sz. 352 N. 113. Ünnep napot tartván . . . Sz 377. N. 128 Világ megh váltó Jésus . . . Sz. 202. N. 75.

III. 5. Protestáns szerzők:
a.) Ács Mihály: **Zöngedöző Mennyei Kar. 1696.**
b.) Gönczi György: **Isteni Dicséretek. 1690; 1696.**

Miután Szoszna énekgyüjteményének anyagát összevetettük a XVII. századi katolikus énekeskönyvek anyagával, marad egy csomó ének, amelyeket csak a protestáns énekeskönyvekben lehet megtalálni. Közelebbről: egy részüket csak Ács Mihály énekeskönyvében, a másik részüket csak a Gönczi-féle énekeskönyv főleg XVII. század végéről való kiadásaiban.

A.) *Ács Mihály*: *„Zöngedöző Mennyei Kar ... Lötsen ... 1696"* cimü énekeskönyvben megtalálható énekek:

8 ilyen ének van Szoszna gyüjteményében. Ezek legnagyobb részét csak Ácsnál lehet megtalálni, néhányat pedig olyan formában mint Szosznánál szintén csak Ácsnál és így kénytelenek vagyunk Ács énekeskönyvét is forrásként felvenni.

Dicsérlek Uram Tégedet . . . Sz. 64. Ács 3. Dicsértessék Uram örökké szent Neved.. Sz. 61. Ács 148. Ébredgy fel oh te én szívem ... Sz. 65. Ács 19. Hálát adok Te néked oh kegyelmes . . . Sz. 48. Ács 6. Hogy minden nap Uram! álmombúl ... Sz. 57. Ács 14. Jaj édes méhemnek drága édes gyömülcse ... Sz. 198. Ács 57. Oh ki kiált oly igen . . . Sz. 148. Ács 251. Szivem szerént Ur Isten . . . Sz. 46. Ács 5.

B.) *A Gönczi-féle* énekeskönyvből átvett énekek.

Jóval nagyobb a száma azoknak az énekeknek, amelyeket Szoszna a Gönczi-féle énekeskönyvből vett át. Hogy pontosan melyik kiadásból vette át Szoszna az énekeket, nem lehet megállapítani, mivel a Gönczi-féle énekeskönyvnek kb. 30 kiadása van Szoszna előtt és az egyik kiadás alig tér el a másiktól. Azonkívül nagyon sok kiadás egyetlen

hozzáférhetetlen helyen van és így lehetetlen volt minden kiadását átvizsgálni. Tüzetesen csak az 1690, 1696-os kiadásokat — mint a Gönczi-féle énekeskönyv legbővebb kiadásait — vizsgáltuk át és Szegedi Gergely énekeskönyvét (1569), de közvetve — Jénáki és Kálmán Farkas művei segítségével — a Gönczi-féle énekeskönyv 1654 (Lőcse) — 1654 (Várad); illetve 1590, 1592 — 1808 kiadásait, továbbá Szegedi Gergely énekeskönyvének további kiadásait, Heltai, Huszár Gál, Bornemisza énekeskönyveit és az Öreg Graduált.

A Gönczi-féle énekeskönyvből Szoszna 28 éneket vett át. Ezek egy része olyan, hogy vagy egyáltalán változatlanok, vagy egész apró változtatásokat találunk bennük, másik részük pedig már nagyobb változtatásokat mutat és ezeket a változtatásokat Szosznának kell tulajdonítanunk, mert ezek az énekek sehol másutt ilyen formában nem találhatók.

1. csoport (változatlanok, vagy igen kevés változással): Az ki akar üdvözülni . . . Sz. 240 G. 1690[1] : 444; G. 1696[1] : 498. Áldott az Ur Isten, örökké . . . Sz. 263. G. 1690 : 585; G. 1696 : 675. Állatoknak megh Tartója, Egeknek . . . Sz. 55. G. 1690 : 58; G 1696 : 60. Felséges Isten! hozzád kiáltunk . . . Sz. 874. G. 1690 : 273; G. 1696 : 276. halgass megh minket Ur Isten . . . Sz. 52. G. 1690 : 27; G. 1696 : 28. Hála adásunkban rólad emlékezünk . . . Sz. 258. G. 1690 : 530; G. 1696 : 605. Járullyunk mi az Istennek szent Fiához . . . Sz. 257. G. 1690 : 432; G. 1696 : 485. Jer dicsérjük az Istennek Fiát . . . Sz. 141. G. 1690 : 453; G. 1696 : 511. Jer temessük el a Testet . . . Sz. 652. G. 1690 : 616; G. 1695 : 720. Szoszna nem veszi át a zárószakot innen, hanem még betoldja 7. 8. 11. 12. versszakként az előző lapon található „Adgy idveséges kimulást" c. énekből az 5. 6. 12. 13. szakokat. Jövel szent Lélek Ur Isten tölcs bé . . . Sz. 233. G. 1690 : 421; G, 1696 : 462, Légy irgalmas Ur Isten , , , dz, 307. G. 1690 : 186; G. 1696 : 188. Mennyi sokat szól az Isten Embernek . . . Sz. 187. G. 1690 : —; G. 1696 : 649. Mi Atyánk Atya Isten . . . Sz. 147. G. 1690 : 305; G. 1696 : 312. Mindeneknek Teremtője és Hiveknek . . . Sz. 138. G. 1690 : 6; G. 1696 : 7. Oh Felséges Atya Isten! ki uralkodol . . . Sz.

[1] G. 1690 a Gönczi—féle énekeskönyv 1690-es kiadását; G. 1696 pedig a Gönczi—féle énekeskönyv 1696-os kiadását jelzi.

54. G. 1690 : 71; G. 1666 : 73. Oh mennyei mi szent Atyánk... Sz. 285. G. 1690 : 67; G. 1696 : 69. Oh mennyei nagy bóldogság . . . Sz. 261. G. 1690 : 525; G. 1696 : — Parancsolá az Augustus Császár... Sz. II. G. 1690 : 314; G. 1696 : 323. Siess nagy Ur Isten én segítségemre . . . Sz. 287. G. 1690 : 212; G. 1696 : 215. Szívem megalázván Te hozzád . . . Sz. 49. G. 1690 : 469; G. 1696 : 529. Szükség megh tudnunk üdvösségnek dolgát . . . Sz. 292. G. 1690 : 438; G. 1696 : 492. Ur Isten kérünk a' te szent Nevedért, ne . . . Sz. 296. G. 1690 : 195. Üdvözlégy örök Ur Isten . . . Sz. 243. G. 1690 : 425; G. 1696 : 479.

2. *csoport* (nagyobb változtatással átvett énekek): Atya Ur Isten Menny béli Teremtőnk . . . Sz. 255. G. 1690 : 518; G. 1696 : 593. Hét szaka eléggé egyezik, a zárószak nem nagyon, Szoszna 4. és. 6. szaka nincs meg Gönczinél. Halgasd megh Édes Jésus . . . Sz. 71. G. 1690 : 504. Cak néhány szaka egyezik, sokszor csak gondolatilag. Jövel szent Lélek Isten, tarcs megh . . . Sz. 234. G. 1690 : 438; G. 1696 : 490. Szoszna szövege három szakkal hosszabb Gönczénél. Mennyei Atyánk Ur Isten, hálát adunk . . . Sz. 53. G. 1690 : 471; G. 1696 : 531. Szoszna nem veszi át a 3. 10. szakot, de Szoszna 6. 11. 12. szaka nincs meg Gönczinél. Oh Teremtő Atya Isten . . . Sz. 67. G. 1690 : 48; G. 1696 : 50. Szoszna szövege 10 szak, Gönczié pedig csak három. Ebből 1. 2. 8. jórészt csak gondolatilag egyezik Gönczi szövegének 1. 2. 3. szakával.

IV. Ismeretlen forrásból vett énekek

Ilyen cím alatt Szoszna következő énekeit foglaljuk össze:

1.) azon énekeket, amelyeket abban a formában, mint Szosznánál vannak, sehol sem lehet megtalálni. Az itt található — sokszor igen tetemes — változtatásokat, eltéréseket legtöbbször Szosznának kell tulajdonítanunk.

2.) azon énekeket, amelyek már Szoszna előtt megtalálhatók ugyanezen formában, nyomtatásban másutt is, de az énekek kevés száma nem teszi valószínűvé, hogy ezeket is (pl. Rimay, Illyés András) rendes forrásként vegyük fel.

3.) azon énekeket, amelyek megtalálhatók már Szoszna előtt ugyanezen formában, de csak kéziratban. A következőkben ezen szempontok szerint csoportosítva soroljuk fel az idetartozó énekeket:

1) csoport:

Atya Istennek szent Fia, ez Világnak Fő Bíráia . . . 8 szak. Sz. 56. Más formában előfordul még: Szegedi Lénárt C. C. 1674: 206; Gönczi: 1690: 63; G. 1696: 65; Öreg Graduál 1636: 186; Gönczi 1652: 70.—1808-ig; Batthyány Graduál: 130. Csak 1. és 2. szakuk egyezik Szoszna szövegével. Atya Isten tarcs megh minket . . . 7 szak. Sz. 76. Előfordul még: Szegedi Gergely 1569: 142; Huszár Gál 1574: 109, Gönczi-féle énekeskönyvekben, pl. 1690: 570; 1696: 647; Illyés András 1703: 65. Csak az 1. és 5. szakok egyeznek Szosznáéval. Immár estvét értünk . . . 5. szak. Sz. 70. Szegedi L. C. C. 1674: 209. Csak két szaka egyezik Szosznáéval. Jesus! Deus fiens homo . . . (latin) 10 szak. Sz. XX. Oh kegyelmes szép Jésus! Tégedet dicsérünk . . 5 szak. Sz. 68. Szegedi Lénárt 1674. 184. 8. szak. Igen eltér: 1=1; 4=2; 6=3; 7=4; 8=5. Szent vagy Ur Isten (nagy ünnepen Sanctus) 6 szak. Sz. 270. Három első szaka igen kis eltéréssel megvan a Szelepcsényi-féle Cantus Cath.

1703: 348. l-on is. Szoszna 4—6 szaka nem található sehol sem. Tengernek gyönyörű fényes csillaga . . . 13. szak. Sz. 42. Előfordul még, de nagy eltérésekkel: Cant. Cath. 1651: 114 és 115; C. C. 1703: 262 és 263; Kájoni 1676: 371; Kájoni 1719: 299 és 300; Czech-kódex 150; Festetich-kódex 116—118. és 195—197. Szegedi Lénárt 1674: 490; Kuun-kódex 116; Écsi énekeskönyv 88 és 121; Pannonhalmi kat. énekesk. 36, 73, 74; Bajnai énekeskönyv: 212. Szoszna szövege valószínüleg úgy keletkezett, hogy az „Ave maris Stella" kezdetű himnusz két fordítását (megtalálhatók a Kisdi és Szelepcsényi-féle C. C.-ban) összeforrasztotta és jelentősen átdolgozta. Üdvözlégy Christus Szentsége . . . 7 szak. Szegedi L. 1674: 428, 9 szak. Sokszor eltér.

2) csoport:

Adgyunk hálát Istenünknek . . . ifiak . . . Sz. 263. Rimay 1682. 152. Az én életemnek . . . Sz. 315. Illyés 1703, 58. Jer tegyük el a testeket . . . Sz. 844. Ujfalvi Imre: In Exequiis Defunctorum 1654. 15. Magasztallyuk mi az Urat, ki nékünk készített utat . . . Sz. 227. Illyés 1703. 74. Mit használ kérlek ez világ?... Sz. 579. Nyéki Vörös Mátyás: Tintinnabulum. 1636. 117. Néked könyörgünk Teremtő Istenünk... Sz. 298. Illyés 1703. 82. Oh én kegyelmes Istenem . . . Sz. 314. Balassa 1682. Várom Uram Isten . . . Sz. 323. Rimay 1682. 275. Üdvöz légy Menyországnak királynéja . . . Sz. 1. Minden bizonnyal onnan vette Szoszna, ahonnan a Szentolvasó imádkozásának módját. (L. VII. fej.)

3) csoport:

Itt vagyon az lelki szépség . . . Sz. 246. Jancsó-kódex 101. Kérünk Téged Atya Isten . . . 4 szak. Sz. 267. Kuun-kódex (1621—1647); 200. 3 szak. Dézsi szerint azonban ezt az éneket valószínűleg csak a XVIII. században másolták a kódexbe.[1] Écsi énekeskönyv 287; Bajnai énekeskönyv: 3. Szintén csak 3 szakosak. Nagy szivvel váriák vala régenten . . . 17 szak. Sz. 140.; Kuun-kódex: 115; 7. szaktól végig; 137 1:1-6 szakokig. Kájoni 1719: 12. Écsi énekeskönyv: 277; Dőri énekeskönyv: 36. Szoszna 10. szaka csak a Kuun kódexben és az Écsi ék.-ben van meg. Katolikus Énekes-

[1] Dézsi Lajos: Régi magyar verseskönyvek. Kuun-kodex. I. K. 1916, 50. l.

könyv (1769) II. 10. Kántorkönyv (1804) 6.; Bozóki (1797) 121. l. Oh Áldott Szűz Annya! Mennyei szép rósa . . . 9. szak. Sz. 345. l. Mihál Farkas gyűjteménye: 78. b. Csak két szak fel van cserélve. Bocskor daloskönyv (Ferenczi közlése szerint); Dőri énekeskönyv: 59. (csak az első két és az utolsó két szak van itt meg.) Deák-Szentes gyűjtemény (1774) 54. l. 139. l. Bajnai énekeskönyv 205. (egy szakkal kevesebb) Kájoni 1719: 323. Bozóki 220. Üdvöz légy szép Szűz Mária . . . 10 szak Sz. 151. Mihál Farkas gyűjteménye: 20. csak 3 szak. Egyezik Sz. 1-3-al. Turóczi énekeskönyv, Kájoni 1719: 25.

V. Szoszna énekgyűjteményének „saját" része

Itt tárgyaljuk azokat az énekeket, amelyek forrását majdnem minden kéziratos és nyomtatott, számbajöhető énekeskönyv pontos átvizsgálása után sem találtuk.

Viszonyítva ezt a részt a többi énekeskönyvek hasonló részéhez, átlagos nagyságon felülinek találjuk. Bizonyára van ezek között néhány olyan, amely még valamilyen félreeső helyről régebbről is előkerülhet, de legnagyobb részük Szosznánál fordul elő legelőször.

Ezen Szosznánál található énekek közül a legtöbb még Szoszna után sem található sehol sem. Kisebb részük pedig megtalálható a Szoszna utáni kéziratos énekeskönyekben, nevezetesen a Pannonhalma-környéki énekgyüjteményekben: Écsi-, Dőri-, Varsányi, Pannonhalmi katolikus-énekeskönyvekben. Ez a körülmény biztos jele annak, hogy ezek az énekek abban az időben Pannonhalma vidékén általánosan használatban voltak és így kerültek ezekbe az énekeskönyvekbe.

Valószínű, hogy az itt tárgyalt énekek közül nem egy Szoszna szerzeménye. Hogy alakított, bővített, azt már láttuk az előzők során. De, hogy pontosan melyik énekeket kell tartanunk teljesen Szoszna művének, arra nincs semmi jel, hogy meg lehessen állapítani.

A „saját" anyágban önként elkülönül egy kicsi csoport. Az e csoportba tartozó énekeket az énekgyüjtemény 1715 után írt részében találjuk a 847 - 877. lapokon. Ugyanezeken a lapokon találjuk a Boldog Asszony Anyánk kezdetű éneket is. Itt találjuk a következő énekeket: Magyar ország nagy Asszonya (853), Üdvöz légy nagy Annya (864), Menyország Aszszonya (869), Eörülly Pannonia ország Nagy Annya (336+43+874). Ez a négy ének annyi hangulati, tartalmi és kife-

jezési hasonlóságot mutat egymással és a Boldog Asszony Anyánkkal, hogy — azt hisszük — nem járunk messze az igazságtól, ha ezt a négy ill. öt éneket egy szerzőtől, a Boldog Asszony Anyánk szerzőjétől származtatjuk.

Azon énekek között, amelyek Szosznánál találhatók, vannak egészen kiválóak és kevésbbé művésziek. Az előző csoportba tartozik a föntebb említett öt ének, továbbá: Karmelus szépsége (356). Magyar ország óltalma (849). Mikor Máriához az Isten Angyala (37). Mint az Noe bárkájábúl ki küldett galambnak (40). Oh Angyalok vigasága (341). Szüz Mária, kegyes Anya, Élő gyömülcsnek fáia (347) stb.

A következő ismeretlen énekeket találjuk Szosznánál: Agnus Dei . . . Isten Báránya! az ki el vészed . . . 274. Az első szak latin, 2—8 pedig magyar. Agnus Dei . . . Isten Báránya, szivünk oltványa . . . 177. Egy latin és egy magyar szak. A szent keresztnek dicsiretirül. 15 szak. 402. Kájoni 1719 : 250. Csak 10 szak; Bajnai ék. 147, szintén csak 10 szak; Varsányi ék. 148, szintén 10 szak. Atya Ur Istennek szerelmes szent Fia . . . (Szent Erzsébetről) 15 szak. 464. Kájoni 1719 : 430, 8 szak; Bajnai ék. 177. 5 szak, ebből 4 egyezik Szosznával; Varsányi ék. 192. 6 szak, ebből 5 egyezik. Atya Ur Istennek ártatlan Egy Fia . . . (Szent Györgyről) 12 szak. 392. Az én Életemnek minden Idejében . . . 7 szak. 315. Biriad Ur Isten az mi sziveinket . . . 6 szak. 295. Bóldog Aszszony Anyánk . . . 10 szak. 857. (L. VIII. 1. fej.) Dicsérjed az Ur Istent Christus Serege . . . (adventre) 7 szak. 149. Dicsérlek Tégedet, magasztalak Téged . . . 5 szak. 279. Versfőben DANÜE (I?) Dicsird Christusnak kegyelmét . . . (Mária Magdolnáról) 6 szak. 427. Dicsőséges Isten, mindeneknek Ura . . . (Szt. Péter és Pál) 12 szak. 1. és 4. szaka megegyezik Kájoni 1719 : 369. lapon lévő és Szent Mátyás Apostolról szóló ének 1. és 2. szakaszával. Dicsőséges Szűz Mária, Jesus Christusnak Annya . . . 9 szak. 343. Dicsőség Menyben Istennek, békesség az embereknek . . . (nagy ünnepen gloria) 8 szak 268. Dicsőségnek szent Istene, lelkünknek nagy üdvössége . . . (Szent Andrásról) 30 szak. 369. Drágalátos Isten Annya . . . 208. Versbeosztás nélküli, igen hosszu vers, Mária-siralom. Eörülly Pannonia ország Nagy Annya . . 23 szak. 333, 43, 874. Élő Istennek ártatlan fia . . . (Szent Katalinról) 37 szak. 472. Dőri ék. 384, 31 szak; Baj-

nai ék. 179, 11 szak, de csak Szoszna 10. szakától kezdődőleg; Varsányi ék. 198, 17 szak, Szoszna 10. szakától kezdődőleg és egy szaka (11.) nincs meg Szosznánál; Kájoni 1719. 416. Ugyanúgy mint a Bajnai ék. szövege. — Szoszna szövegének 1, 5, 6. szaka némi eltéréssel megvan a Varsányi ék. 197. lap, Szent Ceciliáról szóló énekben (1, 2, 3.) Énekellyünk Jésusnak, Udvarollyunk kis Úrunknak . . . (karácsonyi) 8 szak. 170. Harmatoztasd reánk áldást, minden Jókkal fejünket lásd . . . 5 szak. XVI. Hozzád óhajtunk szívünkbűl, mentsd megh Jesus sok Inségbül . . . 8 szak. 277. Immáron bé estvéledik, a sötét Éj következik . . . (esti ének) 4 szak. 75. Egy változata Bozóki 296. Irgalmasságnak szent Attya, kinek bizony tulajdona . . . (Szent Mihályról) 13 szak. 442. Jésus Békesség szerzője, lelkünk választott edénye . . . 6 szak. XVI. Kántorkönyv (1804) 132 b. Jésus Edénye, Szűzesség fénye: üdvöz légy Mária . . . 6 szak. 133. Karmelus szépsége, az Egek öröme . . . (Szüz Máriáról) 13 szak. 356. Kérünk mi Tégedet, kegyelmes Istenünk . . . (Szent Tamás apostolról) 16 szak. 380. Varsányi 215. 8 szak. Magyar ország nagy Asszonya . . . (Szüz Máriáról) 17 szak. 853. Magyar ország Óltalma szépséges Mária . . . 12 szak. 849. Mária Magyarok Annya, Édes Anyánk . . . 8 szak. 348. l. Bajnai ék. 207. 7 szak, ebből négy egyezik, a többi csak gondolatilag. Pannonhalmi kat. ék. 82. 8 szak, ebből 6 egyezik Szosznával. Nota-jelzésként a Varsányi ék. is idézi: 291. l. Menyország Aszszonya, Bóldog Szűz Mária . . . 24 szak. 869. Mikor Máriához az Isten Angyala . . . 11 szak. 37. Écsi ék. 90, 13 szak; Dőri ék. 40, 13 szak. Kájoni 1719 : 15· l. 11 szak. Kat. Énekeskönyv (1769) 17 b.; Kántorkönyv (1804) 19 b.; Bozóki 122. Deák-Szentes 1774. 15. l. csak az első szaka. Mint az Noe bárkájábúl ki küldett galambnak . . . 5 szak. 40. Bajnai ék. 17, 5 szak; Szép öt uj Istenes Énekek[1] 6. l. 5 szak; Bozóki 200. Mi Urunk Édes Atyánk! adgy nékűnk szent Lelkedet . . . 3 szak 260. Oh Angyalok vigassága, szent Szüz Szentek tisztasága . . . 5 szak. 341. Oh Emberi Embertelenségnek vak állapottya . . . (karácsonyi) 9 szak. 161.; Dőri ék. 406. l. 11 szak, 1, 5, 6. szaka egyezik Szoszna

[1] Szép öt uj Istenes Énekek . . . Nyomtattatott 1783-dik Esztend. 8 l. (Ismeretlen énekeskönyvecske a Pannonhalmi Könyvtárban.)

1, 3, 5. szakával. Oh kegyelmes Istenem, Megváltó szerelmem . . . 3 szak (9 soros). 862. Szoszna „Régi Ének"-nek mondja. Écsi ék. 63. 4 szak; Bajnai ék. 28. 4 szak. Oh Mária szent Asszonyunk! óltalmad alá futunk . . . 6 szak. 358. (Bajnai ék. 196. lapon levő éneknek csak az első sora egyezik vele: O Mária nagy Asszonyunk, te Oltalmad alá futunk.) Oh szentséges Annya! Tégedet üdvözlek . . . (Esti) 8 szak. 72. Oh szép Jesus reménségem, üdvözlégy én segitségem... 6 szak. 276.; Pannonhalmi kat. ék. 1. l. 9 szak. A 6, 7, 8. szakok Szosznánál hiányoznak; Kájoni 1719 : 279. l. 7 szak. A 6. nincs meg Szosznánál. Örvendezzünk keresztények, mert, országol mi királyunk . . . (Oltári Szentségről.) 9 szak. 253. Örvöndgy Istennek kedves szent Szolgája . . . (Confessorokról) 4 szak. 366. Paradicsomnak dicső szent kút feje . . . (Apostolokról és Evangelistákról) 7 szak. 361. Szent, és hatalmas Igasság Istene . . . (Szent Bertalanról) 16 szak. 435. Dőri ék. 343. 10 szak. Szent Imre Herczeg Istennek Szólgáia... 5 szak. 454. Szent Márton Püspök Istennek Szolgáia . . . 24 szak. 456. Szent Márton püspök Isten szolgáia . . . 14 szak. 461; Dőri ék. 376. 11 szak. Szent vagy kegyes Atya Isten... (nagy ünnepen Sanctus) 3 szak. 271. Szüz Mária, kegyes Annya, élő gyömülcsnek fáia . . . 5 szak. 347. Écsi ék. 141. 7 szak. Szüz Mária kereszt alatt álván így óhajtya . . . (bőjti) 12 szak. 196. Bajnai ék. 271. 17 szak. Ebből 7 egyezik Szosznával. Üdvöz légy Jesus Christusnak dicsőséges Teste... (karácsonyi) 12 szak. 165. l. Üdvöz légy lelkünk Pásztora... (Oltári Szentségről) 5 szak. 245. Écsi ék. 44. 9 szak. Az 1, 4, 8, 9. szakok Szoszna: 1, 2, 5, 4-el egyeznek. Üdvöz légy nagy Annya Magyarok Assszonya . . . 24 szak. 864. Üdvöz légy oh Jésus! szentséges Anyáddal . . . (esti) 4 szak. 74. Üdvöz légy Jesus Christusnak szent vére . . . 8 szak. 248. l. (Voltaképen ez nem teljes ének, hanem csak folytatása az „Üdvöz légy szent Test, Szűztől ki születtél" kezdetű éneknek, ami sok énekeskönyvünkben megtalálható. Szoszna is utal erre a 247. lapon: „quaeras impressam paginam 195. (Cantus Cath. 1703.) Post ultimum versum, subjunge sequentes: Üdvöz légy" stb.) Üdvöz légy szivek kincse . . . 6 szak. 281. l.

A föntebbi 56 ének közül néhány értékesebbet a függelékben fogunk közölni.

VI. Az énekgyűjtemény anyagának szerzői

Szoszna sohasem hivatkozik a szerzőre, sem pedig a forrást nem nevezi meg, ahonnan vette az éneket. Azért, ha a Szosznánál előforduló énekek szerzőit meg akarjuk állapítani, segítségül kell hívnunk olyan, régebbi énekeskönyveket. ahol a cím után még a szerző neve is, vagy legalább nevének kezdőbetűje megtalálható.

De a szerzők egy részét meg lehet állapítani magából az énekeskönyvből is: a versfőkből. A versfők legtöbbször a szerző nevét, néha azét, akihez írták, néha pedig más értelmes szöveget rejtenek. Szoszna sohasem igyekezett azon, hogy az átvett énekek versfőit elrontsa, még ha Sztárai vagy más protestáns szerző nevét tartalmazták is. Vagy azért mert nem vette észre őket, vagy azért, mert teljesen hűen akarta azokat átvenni. Mégis gyakran előfordul, hogy Szoszna versfői nagyon eltorzultak, gyakran a felismerhetetlenségig. Ennek az az oka, hogy már így találta őket Szoszna. Áll ez főleg az Illyés Istvántól átvett énekekre, aki gondosan ügyelt arra, hogy ne maradjanak épségben a protestáns szerzők nevei. A versfők és a régebbi énekeskönyvek szerzőjelzései alapján a következő szerzőkkel találkozunk Szoszna énekeskönyvében:

Balassa Bálint: Oh én kegyelmes Istenem. 314. l.

Barovius: Bűnnek az ő Sóldgya az halál. 614. l.

Versfőben: Barovins Plora Mlaih. Kájoninál Berekius név olvasható a versfőben és Jénáki ezt véli a helyesnek. Azonban több bizonyító erővel bírnak a konzervativ protestáns énekeskönyvek, ahol szintén Barouins olvasható.[1] Így inkább Barovius, illetve Baronius a helyes olvasat. Baroniusnak, azaz Baranyainak olvassa Kálmán Farkas[2]

---

[1] In Exequiis. Defunctorum 1635, 41. l.; 1654, 42. l.

[2] Éneklexikon: B.

is és valamelyik Baranyában működő, vagy ott született íróra gondol. Megemlíti Szilvás-Uifalvi Imrét, Szemeli Imrét és Bogáti Fazekas Miklóst. Felemlíthetjük ezeken kívül még a Vasady-kódexben szereplő Kassai Péter ex Patria Boronnyai, Petrus Barannyai-t,[1] a Lugossy-kódex 191. a. lapon lévő vers szerzőjét, Baranyai Pál-t[2]. Szerémi Illést, aki szintén Baranyában működött. De legnagyobb valószínüséggel Baranyai Decsi Jánosban kereshetjük a fentebbi ének szerzőjét, aki nevét rendszerint Joh. C. Decius Baroviusnak, néha Baroniusnak, néha Baronyainak írta[3].

Barát István: Siess Nagy Ur Isten én segítségemre és légy . . . 287. l. vf: Stephanvs Barat.

Batizi András: Ember emlékezzél a' szomorú halálrúl. 646. l. Jer dicsérjük az Istennek Fiát. 141. l. Jövel szent Lélek Ur Isten, lelkünknek . . . 234. l.

Bonifacius (Lancsics?) Bóldog Aszszony Anyánk. 857. l. vf. Bonifacivs.

Borbély Kata: Kristusnak Hivei, kik most jelen vattok. 619. vf. Katherina Arsori Eomsasmd. Jénáki igen megromlott versfőnek tartja[4] és nem olvas ki belőle vezetéknevet. Kálmán Farkas[5] Borbély Katának olvassa a protestáns énekeskönyvek versfőit: Catherina a Rasoris.[6]

Czeglédi Pál: Krisztushoz készülek. 625. l. vf: Kzeged s Pal Édes Annaerol. Az Exequ. Def. 1654-ben: Czegledi Pal Edes Pannaiarol.

Dániel: Dicsérlek Tégedet, magasztalak Téged. 279. l. vf: Danüe (l?) (A 4. szakban Üdvöz légy — idvez légy).

Dézsi András: Adgy üdvösséges ki mulást. 507. l. vf: Anereas Desi Ia.

Forgács Miklós leánya: Figyelmetes keresztények 632. l. vf: Foag Iklos Leana Eva Daria Nd. Exequ. Def. 1654. szerint: Forgacs Miiklos Leana Eva Maria ND.

Fráter Ferenc: Ily nagy útra indul Ember. 597. l. vf: I Frater Ferencze.

---

[1] I. K. 1934., 14 l.
[2] R. M. K. T. II. 469. l.
[3] Szinnyei: Magyar írók. II. 730. l.
[4] Jénáki i. m. 97. l.
[5] Éneklexikon: C.
[6] Exequ. Def. 1654. 44. l.

Hartyáni Imre: Háborúsága Dávid királynak. 87. l. vf: Harsiani Imre Hhv. Az előfordulások nagy részében Harsányi formában találjuk a nevet, csak a prot. énekeskönyvek őrzik a helyes Hartyáni nevet. Hogy ez a helyes, mutatja az *i* is, amelyik az *s* után teljesen felesleges, viszont a *t* után helyénvaló.

Huszár Gál: Járullyunk mi az Istennek szent Fiához. 257. l.

Imentei: Szent Dávid király háborúságában. 103.

István deák: Irgalmazz Ur Isten immáron énnékem. 95. l. vf: Ismhn Eak H Esze. Gönczi 1696 szerint a versfő: István Deák Kesze. (Temesvári I.)

Kálmáncsehi Márton: Mindeneknek Teremtője és Hiveknek Meghváltóia. 138. l.

Kodor Péter: Körül vettek halálnak sérelmei. 494.

Kőrösi István: Szomorú az Halál. 533. l. vf: Spnv K Recbtor Hcomimtiensaifmn. Exequ. Def. 1654 szerint vf: Stephanvs Keöreösi Rector Hcomiatiensis.

Kornis Zsigmond: Sokat irtak Bölcsek világi dólgokrul. 550. l. vf. Sigasmvnd Kr Ecit Oh. Kájoninál a versfő: Sigismvndvs Kornis Fecjt.

Manmom János: Mikor Sennakerib. 116. vf. Manhom Janas is. Gönczi 1696 versfője Manmom Janes Eee.

Majtényi Tamás: Mostan kik itt jelen vattok. 559. l. vf: M Tamas Cxcn Matienie.

Nemes Imre: Ébredgyél fel világ bünöidből. 582. l. vf. Em Nemes D.

Martinus: Magyar ország óltalma. 849. l. vf. Martünvs Voca (tvs?) Az 5. szakban ünnep — innep.

Németi Ferenc: Az Ur Istent magasztalom. 772. l. Örök Isten figyelmezzél az en segitségemre. 83.

Nyéki Vörös Mátyás: Ki fontolhattya meg. 589. lap. Szegény gyarló Ember. 517. l. vf: Sleihmvkdvnkerts Pavper Peccator M. Toldy Ferenc és Alszeghy (I. K. 1916. 19. l.) Nyéki Vörös Mátyást tartják a szerzőnek Megvan a Tintinnabulum 1701, kolozsvári kiadásában.[1] Halandó Emberek, kik földen . . . 594. l. Oh megfoghatatlan szernyű . . . 584. l. Mit használ kérlek ez világ? 579. l.

---

[1] Kőmives i. m. 60. l.

Pap Bendek: Bóldog az ollyan ember ő lelkében. Gönczi 1696. vf: Benedictvs Pap Ikie. Kálmán Farkas azt tartja, hogy ezt az éneket Szegedi Gergely írta és Pap Benedeknek ajánlotta, de erre nincs semmi adat.

Patai István: Sok rendbéli próbák vannak. 547. l. vf: Stephanvs Pathainvs.

Péczeli Imre: Dicsérlek Uram Tégedet. 64 (?) Ne szálly pörbe én velem. XI.

Rimay János: Adgyunk hálát Istenünknek . . . Ifiak... 263. l. A jó hitü Ember szelid e' világon. 113. l. Hivek keresztények el ne téveledgyünk. 310. l. Isten az égben. 309. Nincsen segitségem. 289. Réménségem Te légy nékem . . . 190. l.

Siderius: Jesus Christus! Isten Fia. 567. l. vf: IOANNES SIDRIVS. Sok nyomorúsággal Élete Embernek. 491. l. vf: Sideri Ianos Irt Bhiöo.

Skaricza Máté: Ur Isten irgalmazz nékem. 759. l. Erős várunk nékünk az Isten. 752. l. Általában Skaricza Mátét tartják fordítónak, csak Uzoni-Fosztó tulajdonítja Dávid Ferencnek.[1] Eredetijét Luther Márton írta. A jó hitü Ember szelid e' világon. 113. l. Atya Isten tarcs megh minket. 76. l. Eredetijét Luther Márton irta. Emlékezzél megh te, gyarló Ember. 60. l. Jénáki neki tulajdonítja.[2] Mások szerint azonban Szerémi Illés írta volna 1564-ben.

Szegedi Gergely: Bóldog az ollyan Ember e világon. 238. l. Dávid Prófétának Imádkozásábul. 94. l. Szent Dávid király Bünöi ellen. 89. l. Tekints reám Istenem nyavalyámban. 154 (+479)

Szegedi Kis István: Jövel szent lélek Isten tarcs megh... 234. Jövel szent Lélek Ur Isten lelkünknek vigassága. 234.

Szegedi Lajos: Légy irgalmas Ur Isten. 307. l. vf: Lvvuvicvs. Szegedinél a versfő: Lvduvicvs.

Szemeli Imre: Szivem megalázván. 49. l.

Sztárai Mihály: Drága dolog az Ur Istent dicsérni. 805. l. Felséges Isten! néked jelentyük mi nagy . . . 776. l. Hálá adásunkban rólad emlékezünk. 258. l. Jénáki ugyan kétségbe vonja Sztárai szerzőségét,[3] pedig az 1654. évi

---

[1] Ker. Magvető. 1871, 105. l.

[2] i. m. 27.l.

[3] Jénáki i. m. 102. l.

Gönczi énekeskönyv Sztáraiénak tartja. (284. l.) Meg halgassad az én imádságomat. 766. l vf: Mihae Ddana. Gönczi 1696-ban a vf: Michael Starinvs. Melly igen jó az Ur Istent dicsirni. XIII. l. Mennyi sokat szól az Isten Embernek. 187. l. vf. Michael Starinvs. Mi Atyánk Atya Isten 147. l. vf: Mvchael. Mikor Dávid volna keserűségben. 729. l. Mikor szent Dávid kegyetleneknek. 780. l. Mindenkoron áldom az én Uramat. 740. l. Mostan hozzád felkiáltok. 107. l. vf; Minfaete. Gönczi 1696 versfője: Michaele. Sokan vannak most is olyan emberek. 105. l. vf: Staringaien. Sok Emberek vannak ez árnyék világon. 733. -. Sok jó Tétemény in nagyon csudálkozván. 768. l. Sok nyilván való bizonyságokbúl. 746. Urnak szolgai no dicsírjétek. 798. l.

Sztárai Miklós: Már elmégyek az örömben 643 l vf: Miklos Deak Folgad

Tolnai Bálint: Lásd meg Uram én Ügyemet 750 l.

Tordai Benedek: Benned biztam Uram Isten. 84 l. Gönczi 1696 versfői: Benediktvs Thordensis Verti.

Uz Bálint: Véletlen Embernek utólsó orája. 509. l vf: Valenminvs Vs Fnenat Testamemvm Eiliii. Az Exexq. Def. 1654, 42 l. versfői: Valentinvs Vs Faciebat Testamentvm Filiis E, Utolsó szaka pedig így szól: „Ezer-öt-száz után a' kilencven ötben, Istenhez készülvén a' magas egekben, Uz Falvván ki szerzé nagy betegségében meg találod nevét verseknec fejében." Várom Uram Isten. 232. l. vf: Vs Balint Vhad. Ezt az éneket sokan Balassiénak tartják,

Végkecskeméti Mihály: Mikoron Dávid nagy busultában. 761. l.

Egyéb versfők: Szóllit minket Christus Urunk. 503. l. vf: Spes Nastr In Damaino. Exequ. Def. 1654. 35. l. vf: Spes Nostra In Domino. Kelly fel büneidbül. 647. l. vf: Keli fel az eal. Kájoni 1676. 656. l. versfője: Keli fel az bünböl.

Nagyon hálás dolog lenne énekeskönyveinket átvizsgálni a versfők szempontjából, mert ezekből számos olyan szerző kerül napvilágra, akikről eddig még semmit sem tud az irodalomtörténet.

Ha a versfőket és más egyéb módon ismeretes szerzőket tekintjük, arra a megállapításra jutunk, hogy néhány kivételével mind protestáns vallásúak. Kivételek: Balassa, Bonifacius, Frater Ferenc (?), Nyéki Vörös Mátyás és még

talán egy-kettő. De ez az arány csak az ismeretes szerzőjű versekre vonatkozik. Ha pedig az énekeskönyv teljes anyagát vesszük figyelembe, az arány lényegesen javul, mert körülbelül felénél több a katolikus eredetű ének. A katolikus eredetű énekekben ritkábban fordul elő versfő és így a a szerző majdnem mindig ismeretlen. Csak a kimondottan katolikus tartalomból (Szüz Mária, szentek tisztelete, miserészekhez kapcsolódó ének) következtethetünk katolikus szerzőre.

Nem szokatlan ez az arány Szoszna korának többi katolikus énekeskönyveiben sem: Nárai (1695), Szegedi Lénárt (1674) énekeskönyveiben nagyobb számmal vannak a katolikus, Kájoninál (1676) valamivel, Illyésnél pedig (1693) jóval nagyobb a protestáns eredetű anyag.[1]

[1] Az énekek szerzőinek megállapításában az énekeskönyveken kívül felhasználtuk még: R. M. K. T.; Kálmán Farkas: Éneklexikon (Kézirat a M. Tud. Akad. Könyvtárában) és Jénáki F.: Kájoni János Énekeskönyve és forrásai. Kolozsvár, 1914; valamint az énekeskönyvekre vonatkozó irodalom idetartozó megállapításait.

VII. Az énekeskönyv prózai darabjai

Az énekeken kívül néhány kisebb-nagyobb prózai szöveget is találhatunk Szoszna énekgyüjteményében.

I. Ilyen prózai darab a XVII—XIX. lapok latin-magyar szójegyzéke. Ez a két levél eredetileg az elülső könyvtábla és a kéziratos rész elé kötött Cantus Catholici 1703. közötti 2 előtétlap volt és csak később, már a könyv bekötése után másolta rájuk Szoszna az említett szójegyzéket. A könyv bekötése után beillesztett még Szoszna nyolc levelet (I—XVI) és így az eredeti két előtétlevélből XVII—XX. lapok lettek.

A szójegyzékben (XVII—XIX) különböző tárgykörből összeválogatott szavakat találunk minden belső összefüggés nélkül. A szavak összeválogatásában — noha nem mindig — az a szempont érvényesül, hogy rimelő magyar megfelelések kerüljenek egymás mellé. Így pl.: Casus—Eset. Putatio—Nyeset. Tilia—Hásfa. (!) Inauris—Násfa. Sarcina—Gunya. Ignavus—Tunya. Seges - Vetemény. Fictum - Költemény. Cuneus—Ék. Capistrum - Fék. Sedile - Szék. Tehát bizonyos mértékben rímszótárnak lehet tekinteni az említett szójegyzéket. Hogy ezt Szoszna válogatta-e össze vagy így, valahol készen találta, nem lehet eldönteni, valószínűbb az utóbbi feltevés.

II. A második prózai rész már jóval hosszabb: 1—36. lapokon a következő címmel: „a' Jesus, és Mária. Rosariumjának. Avagy Olvasojának; s annak közönséges Imádkozásának ahjtatos módgya." A 34. lapon adja a teljes címet — valószínűleg azon könyv címét, amelyből az 1—31 lapokra terjedő részt kimásolta: „(Vége) A' Jésus és Mária Rosariumiának, avagy Olvasóianak: Az mint a' Tisztelendő PP. Dominicánusok Templomában Bécsben minden Vásárnap, és Innep Napokon egész Esztendő által szoktak imádkozni. Ennek az Dicséretes szent olvasó leg főbb Társaságának hasz-

náért; ezen rövid sommában foglaltatott, s, ujonann magyarrá fordíttatott az Győri Szent Márton Kalastromában Ano 1700."

Azt is lehet itt gondolni, hogy talán Szoszna fordította latinból, esetleg németből. De a következő sorok, amit Lancsics Miscelianeájában találunk, nagyon kétségessé teszik ezt a feltevést: „1702. 4. Junij, obijt in S. Martino R P. Josephus Helczel 58. Anorum . . . zelosus Promotor Cultus B. V; . . . hic (sc. Helczel) simul instituit Congregationem Ss. Rosarij in Sac. Monte Panoniae S. Martini."[1] Ezek alapján valószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy Helczel (Hölczel), aki a Rózsafüzér Társulatott megalapította, maga fordította le a rózsafüzér-ájtatosság végzésének szabályait és módját. Igy tehát a Szosznánál található szöveget inkább csak egyszerű másolásnak kell tartanunk mint fordításnak. Azt pedig, hogy kéziratos vagy nyomtatott szöveget használt-e Szoszna, nem lehét eldönteni. Érdekes, hogy a pannonhalmi székesegyházban most is majdnem teljesen úgy imádkozzák a Szentolvasót, mint Szosznánál találjuk. A XIX. század folyamán többször is kiadták az említett szabályokat és minél régebbi kiadásokat nézünk, annál hasonlóbbnak tűnik fel szövegük Szosznáéhoz viszonyítva. Sőt van egy XVIII. sz.-i kiadás is a könyvtárunkban és ennek a szövege csak igen kevéssé tér el Szosznáétól.[2]

III. A harmadik prózai szöveg a leghosszabb: a 655—725. lapokig. Címe: „Készület a' jól meg haláshoz." Ezt a részt teljes egészében Illyés Istvántól vette át Szoszna.[3] Ez a rész a haldokló mellett szokásos imádságokat foglalja magába. Változtatás csak annyi van, hogy Szoszna néha elhagy egy-egy kisebb részt.

IV. Érdekesebb a negyedik prózai szöveg, amelyet a 875—876. lapokon találunk: „Prophetia, seu Signa duodecim quae olim s. Cyprianus in Biga salutis a' quodam Fratre Ungaro sciscitatus, hunc in modum recensuit: quae omnia jam quasi completa. videmus:" Ezután elsorol 12 jelet, amelyekből az Antikrisztus közellétére lehet következtetni.

---

[1] Lancsics i. m. I. 488. l.

[2] Nem lehet megállapítani, hogy mikori kiadás, mert címlapja és 1—18 oldala hiányzik. Az előtétlapon lévő bejegyzés szerint 1776-ban a tényői templom tulajdona volt.

[3] Illyés István: Készület A' jól meg-haláshoz. . . MDCXCIII.

Ezzel a szöveggel kapcsolatban már dr. Zoltvány Irén megjegyzi: „Fratre Ungaro (bizonyára Laskai Osváld, pesti franciskánust érti rajta)"[1] Ezen a nyomon elindulva átvizsgáltuk Laskai Ozsvát Biga Salutis c. művét és ezen mű Sermones Dominicales c. kötetében, a CXXIII. beszédben megtaláltuk Szoszna szövegének kétségtelen forrását. Összehasonlításul párhuzamosan itt közöljük a két szöveget:

Laskai szövege:	*Szoszna szövege*:
„Prima (sc. abominatio) . . . senes erunt sine prudentia.	„1mo Senes erunt sine prudentia.
Secunda . . . christianus erit sine fide.	2do Christiani sine fide.
Tertia . . .: adolescens erit sine obedientia et reverentia.	3io Adolescentes sine obedientia.
Quarta . . .: divites erunt sine misericerdia et elemosyna.	4to Divites sine misericordia.
Quinta . . .: pauperes erunt sine humilitate.	5to Pauperes sine humilitate et patientia.
Sexta . . .: praedicatores et doctores erunt sine opere.	6to Praedicatores sine opere.
Septima . . .: plebs erit sine disciplina et correctione.	7mo Plebs sine disciplina, et correctione.
Octava . . .: principes erunt sine iustitia.	8vo Principes, et magistratus sine Religione.
Nona . . .: christianus populus erit sine religione.	9no Christianus populus sine Religione.
Decima . . .: praelati et clerici ecclesiae erunt sine sanctitate et diligentia.	10 Praelati, et Clerici sine sanctitate.
Undecima . . .: religiosi erunt sine bona vita.	11 Religiosi sine bona vita.
Duodecima . . .: coniugati erunt sine continentia debita.[2]"	12 Conjuges sine Continentia debita.

Laskai szövege pedig egy Szent Cipriánnak, Szent Ágostonnak, Szent Patriknak tulajdonított szövegre megy vissza,[3]

---

[1] P. Sz. B. R. T. V. 493. l.

[2] Sermones Dominicales, CXXIII. Hagenau MDXVI.

[3] Primus abusionis gradus est, si sine bonis operibus sapiens et praedicator fuerit. Secundus . . . si sine religione senex esse inveniatur. Tertius . . . adolescens sine obedientia. Quartus . . . dives sine eleemosyna. Quintus . . . femina sine pudicitia. Sextus . . . dominus sine virtute. Septimus . . . christianus contentiosus. Octavus . . . pauper superbus. Nonus . . . rex iniquus. Decimus . . . episcopus negligens. Undecimus . . . plebs sine disciplina. Duodecimus . . . populus sine lege. (Migne PL. Tomus 4. p. 947. 1865.)

de ettől eléggé eltér, bár Laskai hivatkozik itt Szent Cipriánra.

Szoszna kissé átalakítva veszi át Laskai szövegét. Lehet, hogy nem is közvetlenül tőle, hanem csak közvetve. Ez utóbbira vall, hogy a beszéd egészen elütő beállításban szerepel Szosznánál mint Laskainál. Szoszna szerint egy bizonyos Frater Ungarus megkérdezte Szent Cipriántól ezt a 12 jelet. Laskai beszédében pedig erről egy szó sincs, Laskai csak idézi, illetőleg utal Szent Cipriánra. Mindezt az eltérést a Szosznánál szereplő „sciscitatus" okozza. De ezt is meg lehet oldani, bár csak feltevéssel. Tegyük fel, hogy Szoszna közvetett úton jutott Laskai szövegéhez. Ebben az esetben ilyen szöveg állhatott Szoszna előtt: „s. Cyprianus, in Biga Salutis a quodam Fratre Ungaro *citatus.*" Ezt a *citatus*-t olvasta vagy Szoszna, vagy akitől átvette, *sciscitatus*-nak. Így lehet csak megmagyarázni Szoszna eltérését, mert ilyen irányú elváltoztatásra semmi alapot nem nyujt Laskai beszédjének beállítása. Laskai csak idézi Szent Cipriánt, citálja, de sehol sem beszél semilyen vizióról, vagy hallucinációról, melyben ő megkérdezhette volna ezeket Szent Cipriántól.

VIII. A Boldogasszony anyánk kezdetű ének kora és változatai

A Szoszna-féle énekgyüjteményben csak igen kevés olyan éneket találunk, amelyet most is énekelnek. Az elmúlt két évszázad alatt a katolikus énekanyag gyökeres reformon ment át és az eredmény az lett, hogy nagyon kevés olyan énekünk van most, amelyik már megvolt a XVII. századi katolikus énekeskönyvekben is. Ujabban bizonyos ellenhatás érezhető, amely igyekszik meghonosítani újra az ősi énekeket és eltüntetni az újabb, sokszor kontárkezek alkotását.

Szosznánál is alig 5—6 olyan éneket találunk, amelyiket korunkban is általánosan énekelnek. Ezek közül kettő páratlanul szép: Óh áldott Szűzanya és a Boldogasszony Anyánk. Az előzőt, — mivel már előfordul Szoszna előtt is[1] — itt nem tárgyaljuk. Azonban annál érdekesebb a második ének, a Boldogasszony Anyánk.

Nem szükséges, hogy ezt az éneket hosszasan ismertessük, hisz közismerten a legszebb katolikus énekek egyike. Mindazok, akik valaha vele foglalkoztak vagy megemlítették, az elragadtatás és dicséret hangján szólnak róla. Már Szirmay Antal így ír róla 1804-ben: „ac hodie etiam nationalis est cantio Vaccii anno 1793. recusa: Bóldog Aszszony Anyánk! Régi nagy Pátronánk, nagy inségben lévén így szóllít meg Hazánk: Magyar Országrul! romlott Hazánkrúl, ne felejtkezzél el, szegény Magyarokrúl."[2] Ezt a fontos adatot, amely szerint a Boldogasszony Anyánk 1793-ban már „nationalis cantio" volt, idézi Perényi is, de ő Szentmihályi Mihályt tartja az ének szerzőjének, ezért nem fogadja el igaznak Szirmay állitását: „Szirmay nem megbizható forrás. Az ál-

---

[1] Mihál Farkas gyüjteménye. 78. b.

[2] Szirmay: Hungaria in parabolis. 1804. 29. l.

tala említett váci kiadás nem lelhető sehol sem."[1] Az alábbiakból azonban világosan kitünik, hogy nem kell okvetlenül tévesnek tartani Szirmay állítását, mert a Boldogasszony Anyánk 1793-ban már lehetett „nationalis cantio."

Az újabb jellemzések közül tömör rövidségével is kiválik dr. Bánhegyi Jób méltatása: „Egy sokat szenvedett nemzet zokogó keservét, fájó bűnbánatát, aggódó reményét és hódoló alázatát olvasztja össze a legszebb magyar Máriaének, a Boldogasszony Anyánk. Gyermeki, együgyű, alázatos szívvel, ahogyan az édesanyához illik fordulni, úgy esdekel benne a Szűzanyához közbenjárásért a XVII. század magyarja. Kitárja előtte keserűségét, hogy inségben vagyunk, ellenség dúlja hazánkat, testvérharc választja el egymástól véreinket s pusztuló földünkön „sírnak és zokognak árváknak szivei, özvegyek lelkei". És egy-egy felcsukló panasz végén szívbemarkolóan sír fel a könyörgő imádság: „Magyarországról, romlott hazánkról, ne felejtkezzél meg szegény magyarokról." Ez az ének nemzeti fohászkodásunk lett és évszázadok óta visszhangzik katholikus templomainkban."[2]

A Boldogasszony Anyánk kezdetű énekkel foglalkozó irodalomból terjedelménél fogva kiválik Perényi József tanulmánya: „A Boldogasszony anyánk kora és szerzője." Perényi tanulmánya elején összeszedi a Boldogasszony Anyánk c. ének megemlítéseit Szirmaytól Gárdonyiig és előfordulását Szentmihályitól korunkig. A tanulmány második részében megállapítja az ének korát és szerzőjét. Perényi érvelése a következő: A Boldogasszony Anyánk c. ének legelőször Szentmihályi Mihály 1797—98-ban megjelent énekeskönyvében fordul elő. Az énekeskönyv összeállításánál „Szentmihályi felhasználta elődei munkáit. Az énekek egy részét — a szükséghez képest átdolgozta és gyűjteményébe belefoglalta magaszerzette énekeit is."[3] Hogy melyek Szentmihályi „magaszerzette énekei", arra vonatkozólag elfogadja Szent-Gály Gyula megállapításait, aki nyolc éneket sorol fel mint Szentmihályi szerzését, köztük a Boldogasszony

---

[1] Perényi József: A „Boldogasszony anyánk" kora és szerzője. Katholikus Szemle. 1929. 319. l.

[2] Dr. Bánhegyi Jób: A magyar irodalom története. Budapest, 1929. I. 132.

[3] Perényi i. t. 324. l.

Anyánkat is. Szent-Gály azonban aligha vizsgálta át a régebbi énekeskönyveinket, mert nyolc éneke közül nem egy előfordul már jóval Szentmihályi előtt is.[1] Ezek után röviden összefoglalja Perényi megállapításait: „Miután a Szentmihályi Énekeskönyvének megjelenéséig ismert, nyomtatásban megjelent énekgyűjteményekben és kézirati följegyzésekben a Boldogasszony Anyánk kezdetű ének nem található és mivel az ének minden variánsának gyökerei a Szentmihályi-féle gyűjtemény szövegében föllelhetők s mivel végül Szentmihályi felhasználta az előtte ismeretes régebbi énekeskönyveket és azok anyagát a maga készítette énekekkel is kibővítette, bizonyosnak vehető, hogy a Boldogasszony Anyánk kezdetű ének is az ő eredeti műve és a többi hasonló kezdetű ének ennek átdolgozása, kibővítése, átírása. A Boldogasszony Anyánk kezdetű himnusz tehát a XVIII. század végéről való. Egy szép illuziónkat elvesztettük ugyan, de közeledtünk a valósághoz egy lépéssel."[2]

Perényi a legelső, aki az ének szerzőjének megállapítását megkisérli. Az ének korára vonatkozólag azonban már jóval előtte is történtek próbálkozások. Minden külső adat híján, csupán az ének tartalmából, hangjából, felfogásából ítélve a XVII. századre tették a keletkezését. Sőt Bartha József szerint a Szegedi Lénárt-féle Cantus Catholici 1674-ben fordul elő legelőször: „Számos kitünő darabja közül ki kell emelnünk főképen a Szűz Máriáról és a magyar szentekről szóló szép énekeket (Boldogasszony Anyánk, Ah hol vagy magyarok), amelyek költői tökéletesség dolgában e kor lirai termékei között az első helyen állnak."[3]

Bartha után ugyanezt vallja az Égi Lant c. énekeskönyv 16. kiadása is.[4]

Bartha tévedését először Jénáki igazította ki: „Az igaz, hogy ezen kor legszebb lirai gyöngyei közé tartozik ezen

---

[1] Pl. a Csordapásztorok kezdetű ének már a XVII. század nyomtatott énekeskönyveiben. Vagy az „Ez nagy Szentség valóban", amely már egy a XVIII. sz. közepe tájáról való ismeretlen, nyomtatott énekeskönyvecskében is megtalálható. (A Pannonhalmi Könyvtárban.)

[2] Perényi i. t. 324. l.

[3] Bartha József: A magyar katholikus énekköltészet a XVIII. századig. Katholikus Szemle 1901. 810. l.

[4] Égi Lant (Fojtényi-Tell-Székely 1911. 324. l.

két ének, de a Szegedi Lénárt által kiadott énekeskönyvben hiába keressük, mert egyik sincs meg."[1]

Magunk is többször tüzetesen átnéztük Szegedi Lénárt énekeskönyvét, de sem a Boldogasszony Anyánk-at, sem pedig az Ah hol vagy magyarok kezdetű éneket nem találtuk meg benne.

Hogy igazuk van-e irodalmomtörténetíróinknak, amikor a Boldogasszony Anyánk-at a XVII. századból származtatják, még az alábbi vizsgálódásainkból sem lehet teljes bizonyossággal sem bebizonyítani, sem megcáfolni, de az alábbiak alapján kétségkívül megállapítható, hogy az említett ének a XVIII. század legelején, közelebbről 1710—1720 körül már megvolt

Perényi azonban megnevezi a szerzőt is és a kort is a XVIII. század végére teszi. Hogy Perényi azon megállapításai, amelyek az ének korára vonatkoznak, hibásak, kiviláglik már abból az egyedüli körülményből, hogy a Boldogasszony Anyánk kezdetű ének előfordul Szoszna énekeskönyvében a 857. lapon a következő formában:

MELODIA DE BEATA VIRGINE

Habet Notam propriam.

I. Bóldog Aszszony Anyánk régi nagy Pátronánk:
nagy inséghben lévén igy szóllamlik házánk:
R. Magyar országrúl Pannoniarúl,
ne feletkezzél el árva Magyarokrul.

II. Oh Atya Istennek kedves szép leánya!
Kristusnak szent Annya, szent Lélek Mátkája.
R. Magyar országrúl: etc.

III. Nyisd fel az Egeket sok kiáltásunkra,
tégy méltóvá bennünk régi gratiakra;
R. Magyar országrúl Pannoniárúl &c ut supra.

IV. Imé ládd mint kérünk bününkbűl kitérünk;
te hozzád sohajtunk Ének szóval intünk:
R. Magyar országrúl, Pannoniárúl:
ne feletkezzél el árva Magyarokrúl.

V. Fordics el Házánkrúl ennyi sok inséget,
mellyben torkig uszunk, s nyeri már békességet.

---

[1] Jénáki i. m. 9. l.

R. Magyar országrúl Pannoniárúl
ne feletkezzél el árva &c.

VI. Abigailnál szebb Rakelnél ekessebb,
mégh Judith Aszszonynalis vagy gyönyörűebb:
R. Magyar országrúl &c supra.

VII. Christus Fiad előtt hajts térdet, érettünk ;
ha ezt nem cselekszed egy lábig elveszünk :
R. Magyar &c.

VIII. Im ugyanis rajtunk mindenféle ostor,
ki mint néked által verte szivünk mind törr.
R. Magyar etc.

XI. Ugy vagyon mi dolgunk, mint ha Aegyiptomban,
Babylonnak Tornyát épitnénk Házánkban.
R. Magyar országrúl Pannoniárúl,
ne feletkezzél el árva Magyarokrúl.

X. Sirnak és zokognak árváknak szivei,
Hazánk vizei főlött az[1] . . . Hívei:
R Magyar országrúl Pannoniárúl &c Amen.

Szoszna szövegének leírási idejét egész bizonyosan 1715. január 6.-utáni időre kell tennünk, mert a 843-ig terjödő részt 1715. jan. 6-án zárta le. A Boldogasszony Anyánk pedig a 857. lapon található, abban a részben tehát, amelyiket 1715. jan. 6. után írt össze Szoszna. A végső dátum pedig 1734. Ugyanis ekkor már a kézirat a könyvtárba került, tehát Szoszna 1734-ben már valószínűleg nem élt.

A Szoszna-féle szöveg leiratásának első határa biztos: 1715. jan. 6. De talán a második határt is kissé közelebb lehet vinni az elsőkhöz:

1.) Annak a résznek az írása, amelyben a Boldogasszony Anyánk is található (884-876) teljesen egyezik az 1-843. lapok írásával. Viszont a később, a könyv bekötése után bekerült lapok írása (I-XVI; 197-198; 207-214) annyira elüt a többi rész írásától, hogy Zoltvány Irén szükségesnek látja bizonyítani, hogy azért azt is Szoszna irta.[2] Mindez azt bizonyítja, hogy Szoszna írása nem volt állandó jellegű, hanem idővel változott. Tehát, ha a Boldogasszony Anyánk-at tartal-

[1] Javítás miatt olvashatatlan. Eredetileg talán r. és egy q formájú rövidítési jel állt itt. Később maga Szoszna javította és a javításból talán kő olvasható. A ritmus kétszótagos szót kiván.

[2] P. Sz. B. R. T. V. 479. l.

mazó rész írása hajszálnyira egyezik az 1715. jan. 6. előtt írt rész írásával, valószínű, hogy ezt a részt nem sokkal 1715 után írhatta le Szoszna.

2.) Zoltványi Irén a 844-876. lapokra terjedő részt általában toldaléknak írja.[1] De csak olyan értelemben lehet toldaléknak tekinteni, hogy ezt a részt 1715 után, azaz az énekgyüjtemény főrészének lezárása után írta hozzá Szoszna. Olyan értelemben azonban, hogy ezt a részt később, a könyv bekötése után toldották volna hozzá (akár maga Szoszna, akár más), nem lehet toldaléknak mondani. Noha ezek a lapok ma már eléggé lazán illeszkednek a könyv többi részéhez, mégis hozzátartoztak a könyvhöz a bekötéskor is, ami világosan kitünik abból, hogy ugyanaz a fonál folytatódik a 844 lap után is, amelyikkel fűzték a 844. előtti lapokat is. Már pedig ilyen nagyterjedelmű kézirat nehezen kezelhető fűzetlen és kötetlen állapotban, azért joggal feltételezhetjük, hogy Szoszna, miután az énekgyüjtemény törzsét (1-843 l) elkészítette (1715. jan. 6.) hamarosan be is köttette a terjedelmes kéziratot. Mivel pedig a Boldogasszony Anyánk-at tartalmazó rész már hozzátartozott a gyüjteményhez a bekötés előtt is, tehát ezen rész másolása is, — miként a bekötés is, — nem sokkal 1715 után történhetett.

Ebből és a Boldogasszony Anyánk-at tartalmazó rész írásából következtetve, az említett ének lemásolása nem sokkal 1715. jan. 6. után történt, de mindenesetre 1734 előtt. Perényi szerint pedig az ének szerzője Szentmihályi Mihály és a XVIII. század végén írta. Szentmihályi azonban nem lehet az ének szerzője, hisz csak 1720- ban született[2]

Perényi szerint „ez ének minden variánsának gyökerei a Szentmihályi-féle gyüjtemény szövegében föllelhetők". Tehát szerinte Szentmihályi szövege volna az alapszöveg. Hogy ez nem lehetséges, kiviláglik már abból is, hogy ez az ének megtalálható már a század elején Szosznánál és a XVIII. század folyamán még néhány helyen. Ezek pedig nem lehetnek egy XVIII. század végén írt ének variánsai. Egyébként

[1] P. Sz. B. R. T. V. 479. l.

[2] Nem pedig 1724-ben, amint Perényi állítja. Szentmihályi ezt írja énekeskönyvének bevezetésében (VIII. l) „a' jelesbb Csiki Énekes Könyvnek (mely 1719-dikben nyomtattatott, életemet előzi esztendővel)" Perényi ezt így idézi: „életemet előzi öt esztendővel", innen a tévedés. (Perényi i. t. 322. l.

is sokkal közelebb állnak Szosznához, mint Szentmihályi szövegéhez. Ennek bizonyitásául közöljük a Boldogasszony Anyánk XVIII. századi változatait:

II. *A Bocskor daloskönyv szövege.* Perényi is megemlíti a Bocskor daloskönyv szövegét, de figyelmen kívül hagyja, mert Bocskor „könyvében Thaly szerint XVI—XVIII. századbeli énekek foglaltatnak."[1] Perényi Ferenci Zoltán közlése alapján ismeri a Bocskor daloskönyv szövegét és szerinte a „Cantio de Patrona Hungariae cím alatt (375. l.) közölt ének nem egyéb, mint Szentmihályi költeményének egy, valószínűleg a nép ajkán élt és átalakult variansa."[2]

A Bocskor daloskönyv pedig „Tartalmaz XVI—XVIII. sz (1739)-ig keletezett énekeket."[3] Iratási ideje pedig ugyancsak Szabó T. Attila szerint 1716-1739.[4] Látható, hogy a Bocskor féle szöveg jóval előbbi, mint a Szentmihályi-féle. Felmerült az a kérdés, hogy melyik szöveg a régebbi, Szosznáé-e vagy a Bocskor daloskönyvé. Mivel a Bocskor daloskönyvvel foglalkozó irodalom sem a pontos helyét, sem leíratásának évét nem említi, levélben fordultam kéziratos énekeskönyveink legkiválóbb ismerőjéhez dr. Szabó T. Attilához és az ő, ugyancsak levélbeli közlése alapján, — mivel a Bocskor daloskönyv nehezen hozzáférhető helyen van (Kolozsvár) — állapíthatjuk meg a következőket:[5]

A Bocskor daloskönyves nem teljesen Bocskor János írta. Tőle csak a következő összefüggő részek származnak: 65a-121b. (1716); 55a-64b (1718); 122a-137b. Esetleg ezenfelül itt-ott még egy-egy lap. Ilyenformán „csak mintegy 90 levél kétségtelenül a Bocskor Jánosé."

A daloskönyv több kézirat összekötéséből áll. Igy egy másik kéz írta be a 151b; 154a-156b; a 153-154. lev közötti levélcsonkot; 4a-20b; és a 176a levelet Ez utóbbi levélen ez áll: „Kit irván ezer het szazban | Harminz kilencznek fojtaban | Apprilisnek holnappaban | midon volnék Iskolában |

---

[1] Perényi i. t. 319. l.

[2] Perényi i. t. 319. l.

[3] Szabó T. Attila: Az Erdélyi Muzeum Egylet XVI—XIX. századi kéziratos énekeskönyvei. Cluj—Kolozsvár 1929. 8. l.

[4] Szabó T. A. i. t. 8. l.

[5] Szabó T. Attila 1936. II. 15. és 1936. III. 7-én kelt levelei. Leveleiben közölt adatai korábbi tanulmányaihoz képest kiegészítések.

Amen". Ezt a bejegyzést ugyanaz a kéz írta. amelyik a fentebb felsorolt leveleket és így a 4a-5a leveleken levő Boldogasszony Anyánk szövegét is. Sőt, mivel az ének kézírása valamivel gyakorlottabb kézre vall mint a 167a. levél bejegyzésének írása, amely 1739-ben történt, arra következtet Szabó T. Attila, hogy a Boldogasszony Anyánk Bocskor daloskönyvben található szövege 1739 utánról való. „Az éneket a 30 as évek legvégén vagy a 40-es évek elején írta be az az ismeretlen kéz, amelynek írása a Bocskor daloskönyv más helyén is kimutatható."[1]

Tehát Szoszna szövege korábbi mint a Bocskor daloskönyv szövege, mert a Szoszna-féle szöveg legutolsó dátuma 1734, a Bocskor-féle szöveg legelső dátuma pedig 1739. Figyelembe kell még venni azt is, hogy Szoszna szövege közel van 1715-höz, a Bocskor-féle szöveg pedig 1739 után, noha elég közel 1739-hez, így valószínű, hogy a két szöveg leíratása között mintegy 20—25 év van. Ennyi idő pedig bőven elég arra, hogy a Dunántul közepéről eljusson egy ének az ország legkeletibb szögletébe, főleg, ha meggondoljuk, hogy ezek az évek a kuruc harcok leveretése utáni időre esnek, amikor fokozottabb mértékben indult meg az összeköttetés Erdéllyel és Béccsel. Az ének pedig épen beleesett a két területet összekötő útba.

A Bocskor-féle szöveget közölte ugyan már Ferenczi is,[2] de eléggé pontatlanul, azért szükségesnek látszik újra közölni itt a helyes szöveget Szabó T. Attila szíves közlése alapján:

CANTIO DE PATRONA HUNGARIAE.

Boldog edes Anyánk régi nagy Patronánk
Inségben lévőkhöz szollaj meg mü hoszánk
Magyar országrol mü édes haszánkrol
ne feletkezzel el árva magyarokról.

Oh Atya Istennek kedves szép Leánya
Christusnak sz: Annya, sz. Lelek Matkaja
Magyar országról mü edes haszankrol ut supra.

Te sz: Fiad elöt hajcs térted (!) erettünk
ha azt nem Cselekszed minnjájan elveszünk

[1] Szabó T. A. 1936. III. 7-én kelt levele.

[2] Ferenczi Zoltán: A Bocskor daloskönyv énekei. Erdélyi Múzeum. 1898.

Sirnak es zokok[na]k árvák[na]k szemei
Haszank[na]k romlasán felettebb szivei
Magyar orszagrol mü edes &:

Kegyes szemeiddel neszed hiveidet
Indicsd áldásodra magyar nemzetedet
sz: István Atyánkkal ertünk esedezel
Az Jesus fiadnál rollunk emlekezel
Magyar orszagrol mü &:

Terisd edes Anyánk buzgo kereseddel
az eretnekseget te konyorgeseddel
Magyar orszagrol &.

Hogy az kik tegedet régen tiszteltenek
Te dicsiretedre vissza terhessenek,
Magyar orszagrol &.

Ad kik faratcságunk nem szantak nevedért.
sz: Fiad aldását vegyük el kedvedért
magyar országrol mü edés haszánkrol
ne feletkezzél el árva magyarokrol Amen.

III. Megvan a Boldogasszony Anyánk kezdetű ének egy eddig még nem ismertetett nyomtatott, 8 lapból álló énekeskönyvben a 3. lapon, amelyből a Pannonhalmi Könyvtárban két példány is van. Címe: „Két könyörgés és három énekek." A cím alatt három Mária-ének és két Mária-imádság címe, alatta a Szent Szűz képe bal karján a gyermek Jézussal. A kép alatt pedig: „Nyomtattatott ebben az Esztendőben." Tehát, hogy hol és mikor nyomták, nem lehet ebből megállapítani. Ez a két énekesköny két különálló csomóba van fűzve. Az egyik csomó 15, a másik 9 hasonlóan pár leveles énekeskönyvet, vagy töredéket tartalmaz, amelyeknek legnagyobb része eddig ismeretlen nyomtatvány. Az első csomó 14. darabján ez olvasható: „Nyomtat. Sopronban ebben az esztendőben." Ezen adatból, valamint abból a körülményből, hogy a két csomó legtöbb énekeskönyvét Sopronban nyomták, nagyon valószínűnek látszik, hogy a Boldogasszony Anyánk-at tartalmazó énekeskönyvet is Sopronban nyomták. A két csomó évszámmal bíró énekeskönyvei az 1756—1803 évek közé esnek, de a jelzetlenek között minden bizonnyal akad a XVIII. század első feléből is. Ilyen talán a kisebbik csomó 2. énekeskönyve, amely egy kiscelli énekeskönyv 14 lapos töredéke. Valószínű tehát, hogy a Két könyörgés és három énekek c. énekeskönyvet is Sopronban és úgy 1750-

1780 között nyomták és nyomásából itélve közelebb az alsó határhoz. Ez a szöveg teljesen ismeretlen és itt közöljük:

MÁSODIK (SC. ÉNEK) A' RÉGI MAGYAROK ÉNEKE.

1. Bóldog Aszszony Anyánk, régi nagy Pátronánk.
Nagy inségben lévén, Igy szóllit-meg Hazánk:
Magyar Országról, Pannoniáról
ne felejtkezzél-el szegény Magyarokról.

2. Óh Atya Istennek kedves szép leánya
Kristusnak szent Annya, Szent Lélek' Mátkája,
Magyar Országról, 's a' t.

3. Nyisd-meg az egeket sok kiáltásinkra
Anyai palástod forditsd óltalmunkra:
Magyar Országról, 's a' t.

4. Kegyes szemeiddel tekéntsd meg népedet
Segéld-meg áldásra Magyar nemzetedet
Magyar Országról, 's a' t.

5. Sírnak és zokognak árváknak szívei
Hazánk pusztulásán özvegyek lelkei,
Magyar Országról, 's a' t.

6. Vedd-el országunkról ezt a sok inséget,
mellyben torkig úszunk. nyerj már békességet:
Magyar Országról, 's a' t

7. Rontsd meg édes Anyánk az eretnekséget,
Magyar nemzetben, 's a' hitetlenséget,
Magyar Országról, 's a' t.

8. Hogy mint Isten Annyát régen tiszteltenek,
Ugy minden Magyarok most-is ditsérjenek:
Magyar Országról, 's a' t.

9. Tudod hogy szent István örökségbe hagyott,
szent László király-is minket reád bízott
Magyar Országról, 's a' t.

10. Sokat Fiad ellen meg-vallyuk vétkeztünk,
Tsak te imádj értünk, hozzája megtérünk:
Magyar Országról, 's a' t.

11. Kristus Fiad előtt hajts térdet érettünk,
Ha ezt nem tselekszed egy lábaig (!) el-veszünk,
Magyar Országról, 's a' t.

12. Ditséret, ditsőség légyen az Atyának,
A' te sz. Fiadnak, 's Sz. Lélek Mátkádnak:
Magyar Országról, 's a' t.

Érdekes, hogy már ez a XVIII. századi nyomtatvány is „a régi Magyarok Éneké"-nek mondja. Ebből talán következtethetünk elterjedt és kedvelt voltára már a XVIII. század folyamán és megerősíti Szirmai állítását.

IV. Időrendben a negyedik szöveget Herchl Antal Pannonhalmán lévő kéziratos énekeskönyvébeo találjuk. (Bajnai énekeskönyv.) Az énekeskönyvet 1765-ben kezdte meg és a 327. lapon levő záróvers szerint 1767-ben fejezte be:

„Ezen Könyvet ambár két Esztendők alatt,
rendben szedtem, de ki vévén a' két nyarat
tsak télen dolgoztam hol senki sem arat
ért még-is engemet mellette jó falat.
Irám Bajnán Sz. András Havának utolsó Napján 1767
Esztendőben Herchl Antal mpria."

Az énekeskönyv teljesen ismeretlen és itt közöljük a Boldogasszony Anyánk 207b. lapon található szövegét:

N. O. ÁLDOTT SZÜZ ANYA &c.

1. Boldog Asszony Anyánk, régi nagy Pátronánk,
nagy insigben lévén, itt szólit meg hazánk,
Magyar országrúl, édes Hazánkrúl
Ne feletkezzél el Árva Magyarokrúl.

2. Oh Atya Istennek Kedves szép leánya,
Xtusnak Szent Annya Szent Lélek Mátkája.
Magyar országrúl édes Hazánkrúl &c.

3. Kristus Fiad előtt hajcs térdet érettünk
ha ezt nem cselekszed mindnyájan el veszünk.
Magyar or: &c.

4. Tekincs kegyelmesen az Magyar Nemzetre,
kit Szent István Király ajánlott kezedbe.
Magyar &c.

5. Ne hadd el pusztulni a' szekény hazánkat,
mert te Pátronája vagy mi Országunknak.

6. Mert Kik benned biznak meg nem csalatkoznak,
Sött nagy inségekbül ki is szabadulnak.

7. Azért vagyon benned minden reminségünk,
mert te megnyerheted Kegyelmet mi nékünk.

8. Dicsértessél Jezus az Magos Mennyegben,
Szent Anyáddal együtt, Amen mind örökön
Magyar országrul &c.[1]

[1] Bajnai énekeskönyv 207. l.

V. A Boldogasszony Anyánk következő és az ismerttől jól eltérő változatát Kovács István dőri iskolamester kéziratos, eddig szintén ismeretlen énekeskönyvében találjuk a 282. lapon. Kovács 1763-ban kezdte el énekeskönyvét és több éven át dolgozgatott rajta. Így a Boldogasszony Anyánkat is csak 1773 után másolta le. Az ének írása eléggé elüt a többi rész, főleg az 1760-as évekből származó részek írásától, de nem annyira, hogy okvetlen idegen kéz írásának tartsuk. A Dőri Énekeskönyv szövege:

DE BEATA VIRGINE.

1. Malasztal tellyes Szüz Irgalmasság Anya oh Mária
esedezz érettünk buzgo szivel kérünk Xtus Annya:
Te vagy édes Anyánk leg Nagyob Pátronánk kegyes [Dajkánk.

2. Alázatos szivel te hozzád járulunk oh Mária
buzgó szeretettel hozzád folyamodunk Xtus Annya.
Te vagy &:

3. Nisd meg az egeket sok kiáltásinkra oh Mária,
hajts le füleidet fohászkodásinkra Xtus Annya. Te vagy &:

4. Mert sirnak zokognak Árak[na]k szivei Oh Mária
hazánk pusztulásán Özvegyek Lelkei Xtus Anya Te &:

5. Kérjed Sz: Fiadat drága Jesusunkat Oh Mária
Mentse meg hazánkat hadaktul éhségtül dög haláltul

6. Vedd el imár rolunk ezt a' sok inséget oh Maria,
engedjen Sz. Fiad tsendes békességet. Xtus Annya. Te &

VI. Megtaláljuk a Boldogasszony Anyánk kezdetű éneket a Deák-Szentes énekeskönyvben is a 135. lapon. Az énekeskönyv első felét Szentes Mózes ferences szerzetes (1733–1806) írta 1774 előtt. A 122. lap bejegyzése szerint 1774-ben átadta az énekeskönyvet Deák Imrének, aki azt folytatta. Ebben a második részben találjuk meg az éneket majdnem teljesen úgy, mint ahogyan a már tárgyalt Két könyörgés és három énekek c. énekeskönyvben található. Az énekeskönyv erdélyi eredetű és a Boldogasszony Anyánk kezdetű éneken egy igen érdekes változtatást találunk. — Ugyanis a refrainban a „Magyarországról" kifejezés helyett állandóan „Erdély Ország-ról" áll. Ez azt mutatja, hogy a XVIII. sz. végén nemcsak Magyarországnak, hanem „Erdélyországnak" is „nationalis éneke" lett.

AZ MAGYAR NEMZETNEK A BOLDOGSÁGOS SZÜZ MÁRIÁHOZ FOHÁSZKODÓ ÉNEKE.

1. Boldog Aszszony Anyánk, régi nagy Patrónánk
Sok inségben lévén igy szóllit meg hazánk:
Erdély Országról romlot hazánkról, ne feletkezzél el,
Árva Magyarokról.

2. Oh Atya Istennek kedves Szép Leánya,
Krisztus Jesus Annya Szent Lélek Mátkája.
Erdély országról etc.

3. Nyisd fel az egeket sok kiáltásinkra,
Anyai Palástod fordisd óltalmunkra
Erdély etc.

4. Kegyes szemeiddel tekinsd meg népedet,
Segéld meg áldásra Magyar Nemzetedet,
Erdély etc.

5. Mert sirnak s' zokognak Árváknak Szivei,
Hazánk pusztulásán özvegyek Lelkei.
Erdély etc.

6. Vedd el országunkról ezt a sok inséget:
Mellyben torkig uszunk, nyerj régi epséget.

7. Rontsd meg édes Anyánk az eretnekséget,
Magyar Nemzetedben, és hitetlenséget.

8. Hogy mint Isten Anyát régen tiszteltenek,
Ugy minden Magyarok mostis ditsirjenek.

9. Tudod hogy Szent István örökségben hagyot,
Szent László királyis minket reád bizott.

10. Sokat Fiad ellen meg vallyuk vétkeztünk,
Csak Te imádgy értünk Hozzája meg térünk.

11. Jesús Fiad előtt hajts térdet érettünk:
Mert ha nem cselekszed, egy lábig el veszünk.

12. Ditsiret Ditsőség Legyen az Atyának,
Ur Jésus Fiaddal, Szent Lélek Mátkádnak:
Erdély országról, romlott hazánkról ne feletkezzél él
Árva Magyarokról.

VII. A Deák-Szentes énekeskönyv szövege után a váci 1793-as kiadásu énekeskönyv szövege következik. Azonban ebből az énekeskönyvből jelenleg egyetlen példányt sem ismerünk és így csak Szirmay alapján közölhetjük a Boldogasszony Anyánk első versszakát.

Bóldog Aszszony Anyánk!
Régi nagy Pátronánk,
nagy inségben lévén
igy szóllit meg Hazánk:
Magyar országrul!
romlott Hazánkrúl,
ne felejtkezzél el,
szegény Magyarokrúl. (Szirmay i. m. 29.)

VIII. Szentmihályi szövege, amelyet Perényi a legkorábbinak tart, időrendben csak nyolcadik:

NÓTA. TULAJDON.

1. Boldog Aszszony Anyánk, régi nagy Pátrónánk,
ki voltál mindenkor nékünk kegyes Dajkánk,
nagy inségben lévén kérünk tekénts reánk:
Magyar népedrűl, örökségedrűl
ne fejtkezzél-el buzgó seregedrűl.

2. Hajtsd-meg füleidet sok kiáltásinkra,
kegyelmessen tekénts bús óhajtásinkra,
ügyeinkbe siess vigasztalásinkra:
Magyar népedrűl 's a' t.

3. Sírnak és könyveznek sokaknak szemei,
bánatban merűlnek keserves szívei,
segitségűl hívnak Hazánknak hivei:
Magyar népedrűl 's a' t.

4. Fohászkodván Téged óh Boldog Szűz! kérünk;
bűnünket el-hagyván, Szent Fiadhoz térünk,
reméllyük általad botsánatot nyerünk:
Magyar népedrűl 's a' t.

5. Űzd-el az háborut, döghalált, éhséget,
szerezz Országunkban tsendes békességet,
nyerj nekünk Fiadtúl örök üdvösséget:
Magyar népedrűl, örökségedrűl
ne felejkezzél-el buzgó seregedrűl. Amen.

IX. Kilencedikül egy kétes előfordulást kell megemlíteni Wekerle Gottfrid említi 1834-ben kiadott imádságos könyvének[1] előszavában, hogy Pausz Amand bencés adta ki először ezt a könyvet 1797-ben, ő (Wekerle) pedig „némely kisebb változtatásokkal és egynehány szent énekek' hozzá-

[1] Kis Czeli Szarándok az az rövid oktatások . . . Mellyeket öszve szerkesztett Tiszt. Pausz Ádám . . . most pedig újra kiadott Vekerle Godefrid . . . Győrben . . . 1834.

adásával" újra kiadta[1] 1834-ben. Wekerle imádságos könyvében a 230. lapon megtalálható az ének eddig ismert leghosszabb változata. Megvolt-e ez az ének a Pausz-féle 1797-es kiadásban, nem lehet eldönteni, mert ebből a kiadásból egyetlen példány sem ismeretes. Így csak mint puszta lehetőséget említjük. A Wekerlénél található szöveg csak igen kevés eltérést mutat a „Két könyörgés és három énekek" c. énekeskönyv szövegével, azonkívül megtoldja egy 13. versszakkal, amely csak itt található meg:

„Árva Magyar Ország
Sirván fohászkodik
Néked Szűz Anyánknak
Így panaszolkodik:
Magyar Országról, édes Hazánkról
Ne felejtkezzél-el szegény Magyarokról,"[2]

A XVIII. századi szövegek fölsorolása és közlése utján jónak látszik ideiktatni a Tárkányi-féle szöveget is, amelyen a most divatos változatok alapszanak és talán Toldi szövege is Tárkányi szövegére megy vissza Perényi szerint, de Toldi szövege két szakkal rövidebb. Tárkányinak pedig talán a már többször említett „Két könyörgés és három énekek" c. imakönyvecske lehetett a forrása, mert majdnem teljesen megegyezik vele. Tárkányi szövege:

A MAGYAR NÉP HAJDANI ÉNEKE.

1. Boldogasszony Anyánk régi nagy pátronánk!
Nagy inségben lévén így szólít meg hazánk:
Magyar Országról romlott hazánkról
Ne felejtkezzél el, szegény Magyarokról!

2. Oh Atya Istennek kedves szép leánya!
Krisztus Jézus Anyja! Szentlélek mátkája!
Magyar Országról romlott hazánkról
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról.

3. Nyisd meg az egeket sok kiáltásunkra,
Anyai palástod fordítsd oltalmunkra.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

---

[1] Wekerle i. m. előszavában.

[2] Ez a szak nyilván az Ah, hol vagy magyarok kezdetű ének hatását mutatja. Ugyanis az eddig ismeretes legrégibb szöveg, amely a Dőri énekeskönyv 339. lapján van, utolsó versszaka így szól:

Te hozzád Mária Sz. István Királyal,
Keresztfán érettünk szenvedő Fiaddal,
Árva Magyar Ország sírva fohászkodik,
néked mint Anyánk[na]k így panaszolkodik.

4. Kegyes szemeiddel tekintsd meg népedet,
Segéljed áldásja magyar nemzetedet.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

5. Sirnak és zokognak árváknak szivei,
Hazánk pusztulásán özvegyek lelkei.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

6 Vedd el országunkról ezt a sok inséget,
Mikben torkig úszunk oh nyerj békességet.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

7. Irtsd ki, édes Anyánk! az eretnekséget,
Magyar nemzetedből a hitetlenséget.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb

8 Hogy mint Isten Anyját régen tiszteltenek.
Ugy minden magyarok most is dicsérjenek.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

9. Tudod, hogy Szent István örökségben hagyott,
Szent László király is minket reád bizott.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb

10 Fiad ellen sokat, megvalljuk vétettünk,
De csak imádd értünk: s hozzája megtérünk.
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

11 Jézus Fiad előtt könyörögj érettünk,
Mert ha nem cselekszed egy szálig elveszünk.
Magyar Országról, romlott hazánkról stb.

12. Dicséret, dicsőség legyen az Atyának,
A te szent Fiadnak s Szentlélek mátkádnak
Magyar Országról, romlott hazánkról, stb.

A Boldogasszony Anyánk kezdetű ének föntebbi VIII., esetleg IX. szövege található a XVIII századi, részint nyomtatott, részint kéziratos énekeskönyveinkben. Érdekes körülmény, hogy a katolikus hivatalos énekeskönyvbe, a Cantus Catholici XVIII. századi kiadásaiba sohasem került be. Ugyancsak nem került be a Kájoni-féle énekeskönyv 1719-es kiadásába sem, pedig ekkor már valószínűleg megvolt. De nem találjuk a század végén kiadott Bozóki-féle énekgyüjteményben sem, sem pedig az eddig ismert XVIII. századi kéziratos gyüjteményekben, az említetteken kívül.

Pedig kedvelt ének volt már a XVIII. század folyamán főleg Dunántúl. Erre utal a nagyszámú dunántúli előfordulás: Szoszna, Két könyörgés és három énekek, bajnai énekes-

könyv, dőri énekeskönyv és esetleg Pausz-énekeskönyve. Eger vidékére utal Szentmihályi énekeskönyve, Bocskor szövege pedig az ország legtávolabbi sarkába, Csikszentlélekre. Ugyanerre a vidékre utal a Deák-Szentes énekeskönyv szövege is. Szabó T. Attila a Boldogasszony Anyánk-at a Bocskor daloskönyv legtöbbet énekelt darabjai közé sorozza a 4a.—5a. levelek sok forgatásra valló zsírosságából.[1]

A Boldogasszony Anyánk-nak még több változata is előkerülhet az ezután felkutatandó énekeskönyveinkből. Katolikus kéziratos énekeskönyveink ügye jóval elhanyagoltabb állapotban van mint a protestáns és szombatos énekeskönyveké. A XVIII. századból mindössze csak 12-13 katolikus egyházi énekeskönyvet ismer az irodalom.[2] Pedig számukat tetemesen lehetne gyarapítani, amint látható abból is, hogy egyedül a Pannonhalmi Könyvtárból több igen értékes kéziratos énekeskönyv került elő. Katolikus énekeskönyveink felkutatásából azután a Boldogasszony Anyánk-nak több változata is napfényre kerülhet és elmúlnak a nehézségek, amelyek most még legyőzhetetleneknek látszanak a jelenleg ismeretes változatok egymáshoz való viszonyának megállapításában.

---

[1] 1936. II. 15-én kelt levele.

[2] Szabó T. Attila i. m. 38-39. lap.

VIII. 2. A „Boldogasszony Anyánk" szerzője

Perényi József, Szent-Gály Gyula után Szentmihályi Mihályt tartja az ének szerzőjének. Szent-Gály és Perényi után általánosan elterjedt ez a felfogás újabb énekeskönyveinkben. Perényi, hogy állítását alátámassza hivatkozik a bencés Fojtényira is: „Fojtényi Károly[1] Égi lant (1841) c. énekeskönyvében, már Szentmihályit tartja a szöveg szerzőjének, dallamát pedig a Szegedi Lénárd gyüjteményéből (1674) valónak."[2] Téved ebben Perényi, mert az Égi lant Fojtényi féle 1841-es kiadásban nincs meg a Boldogasszony Anyánk. Csak jó későn, az Égi lant XIV. kiadásában[3] (1899) találkozunk először a Boldogasszony Anyánk-kal, de a szerzőre való minden utalás nélkül. A XVI. kiadásban[4] (1911) pedig a 324. lapon a Szegedi Lénárd-féle Cantus Catholici 1674-ből eredeztetik Bartha után indulva.[5] Szentmihályi szerzőségére való utalás csak a legújabb kiadásokban található, minden bizonnyal Szent-Gály Gyula nyomán.

Az előző fejezetben negativ eredményre jutottunk: Szentmihályi nem lehet a Boldogasszony Anyánk kezdetű ének szerzője, mert ezt az éneket épen Szentmihályi születése körül írták. Most pozitiv uton meg kell próbálnunk az ének szerzőjének megállapítását.

A szerző megállapításában nem támaszkodhatunk másra, csak magára az ének szövegére. A kivánt útbaigazítást meg is kapjuk, ha Szoszna szövegét tüzetesebb vizsgálat alá fogjuk.

---

[1] Helyesen: Fojtényi Kászon.

[2] Perényi i. t. 321. lap.

[3] Égi lant . . . Fojtényi Kászon . . . Zoltvány Irén dr. . . . Győr, 1899.

[4] Égi lant . . . Fojtényi . . . Tell . . . Székely. Győrött, . . . 1911.

[5] Bartha, i. t. 810. l.

Az ének versfőiben a szerző nevét találjuk elrejtve: BONIFACIUS. Nem fér semmi kétség hozzá, hogy a Bonifacius név a szerző kereszt — vagy szerzetesi neve. Mivel a tíz betűből álló név teljesen hibátlanul adja a Bonifacius-t, arra kell következtetnünk, hogy Szoszna közvetlen, vagy nagyon közeli forrásból merítette énekét. Mert a tapasztalat számtalan esetben bizonyítja, hogy a versfők már a második-harmadik kézben változást szenvednek. Hiszen a versfők miatt gyakran természetellenes szórendet, semmitmondó, nehézkes szakokat kell a szerzőnek alkalmaznia. A másoló pedig ezeket a hibákat a legtöbbször kijavítja és így megzavarja a versfőket. Szerencsés kivételek ebből a szempontból azok a versfős énekek, amelyek a Gönczi féle énekeskönyvekben fordulnak elő, ezek az énekek még a XVII. sőt a XVIII. század végén is igen kevés változtatást szenvedtek a konzervatív szellemű protestáns énekeskönyvekben. Az ellenkezőre épen a katolikus énekeskönyvekben akad elég példa.

A *Bonifacius* név önmagában nem mond sokat, de valamit mégis csak mond. Nem tartozik a világiak által viselt, divatos nevek közé és nem tartozott oda a XVIII. században sem, hanem kimondottan szerzetes jellegű. Ez a név a bencés rendben mindig igen kedvelt volt, kedveltségét mutatja, hogy szinte állandóan viselte valaki. Kedveltségét és bencés jellegét annak köszönheti, hogy első viselője Szent Bonifacius, Németország apostola volt a VIII. században. Tehát a Bonifacius név a mellett, hogy szerzetes jellegű, erősen bencés vonatkozású is.

A XVII. század végén és a XVIII. század elején — amely idő az ének szerzőségénél számba jöhet — a Bonifacius névnek egymásután három viselője volt a bencés rendben:

1. Bonifacius Vallovics: „1674 (meghaltak Bonifac. Vallovics fr. conv.et cellararius oeconomus . . . "[1]

2. Bonifacius Karner: „1682 peste correptus coquus Bonifacius Karner (ant. m. 9; de a biztosabb necrolog szerint 1689. nov. 2. halt meg.)"[2]

---

[1] Kuncze: A pannonhalmi sz. Ben. rend irodalmi működése. Kézirat. 48. l.

[2] Kuncze, i. m. 45. l.

3. Bonifacius Lancsics. 1693 - 1737-ig volt szerzetes. Az előző két Bonifacius egyszerü laikus testvér volt, irodalmi működésükről nincs semmi adat. Kuncze is csak az illető évben meghaltak között sorolja fel őket a Nekrológium és az Antiquarium alapján. Tehát ezt a két Bonifaciust kikapcsolhatjuk vizsgálódásunkból.

Azonban a harmadik: „Lancsics Bonifácz egyike volt legszorgalmasabb tollforgatóinknak"[1] és így erősen számba jöhet. Nagyon sok kézirata maradt fenn és több elveszett művéről is tudunk. Kéziratainak zömét a négy hatalmas kötet Miscellanea[2] és a Libellus Carminum[3] c. kötete teszi. Kéziratainban a következő adatokat találjuk: Vasmegyében. Szombathelyen született: „nomine Bonifacius (ah utinan re, non Malefacius!) Fide Xtianus (christianus), Natione Ungarus Patria Sabariensis, Genere de Lanchich . . . Religione SS. P. Benedicti".[4] A bencés rendbe való felvételért 1695. nov. 11-én jelentkezett Pannonhalmán, miután már Grázban logikát tanult. Szombathelyről (Sabaria) indult el ajánlólevelekkel felszerelve, de már elkésett, nem volt üres cella és a főapát ajánlatára tovább folytatta bölcseleti tanulmányait Nagyszombatban.[5] Csak a következő évben öltözhetett be: 1693. okt. 10.-én.[6] Fogadalmat 1694. szept. 11.-én tett.[7] Felszentelése után több rendi hivatalt viselt. Volt főmonostori hitszónok, a somogyi tizedek szedője (1710—14) főmonostori perjel, noviciusmester többször is, 1725—1737-ig dömölki kormányzó, ahol rendbeszedte az apátság agyagi javait és a lelkipásztorkodásból is kivette e részét. 1737. ápr. 25.-én halt meg ugyancsak Dömölkön[8]. Az Antiquarium így emlékezik meg Lancsicsról: „Vir lectioni librorum summe deditus saepe compunctus in lachrymas solvebat, quas per zelosas conci-

---

[1] P. Sz. B. R. T. IV. 594. l.

[2] Bonifacii Lancsics O. S. B. Miscellanea I. (686) II. (számozatlan) III. (számozatlan 588. l.) IV. (számozatlan 949. l.) (A Pannonhalmi Könyvtárban B. K. 116 1. jelzéssel.)

[3] Libellus Carminum. Egyetemi Könyvtár H. 51. Kis 8-adrét 188+45 l.

[4] Miscellanea I, 173. l. Rotula Patris Bonifacij pro se in vita adhuc facta si superioribus placebit c. önéletrajzában.

[5] Miscellanea I. 443. l.

[6] Misc. I. 171. l.

[7] Misc. I. 444. l.

[8] P. Sz. B. R. T. V. 500, 730: XII. A. 102, 85, l.

ones aliis quoque non infrequenter ex oculis expressit, spiritu apostolico plenus"[1].

Hogy a Szosznánál található Boldogasszony Anyánk kezdetű ének Bonifacius nevet rejtő versfője Lancsicsra vonatkozik, semmi közvetlen adat nincsen. A következőkben megkiséreljük bizonyítani vagy legalább is valószínűvé tenni azt a feltevést, hogy a versfőben található Bonifacius, Lancsics szerzetesi neve.

Már fentebb láttuk Lancsics rövid életrajzában, nincs kizárva annak a lehetősége, hogy Lancsics Bonifác írta a Boldogasszony Anyánk-at, hiszen Lancsics tollforgató ember volt. Ugyancsak láttuk, hogy maga a Bonifacius név is szerzetesi és bencés jellegű.

Lancsics író volt. Igaz, hogy hátrahagyott iratai között több mint fele latin nyelvű, de magyar nyelvűt is találunk iratai között közel 1500 lapnyi terjedelemben. Ebből teljes bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy Lancsics ép oly tökéletesen beszélte a magyar nyelvet, mint a latint. Irataiban mindig kirakja az egyes rendtagok neve mellé a nemzetiségre utaló jelzőt: Ungarus, Germanus, Polonus, Slavus stb. Saját neve mellé az Ungarus jelzőt rakja, tehát származására nézve is magyar volt a mellett, hogy jól tudott magyarul. Ez az első követelmény, amit megkívánhatunk attól, akiről feltételezzük a Boldogasszony Anyánk szerzőségét. Mert ezt az éneket csak hibátlan magyar nyelven beszélő és magyarul érző magyar írhatta. Idegen nyelvű, idegenül érző ember erre képtelen.

A forró hazaszereteten kívül nem közönséges fokú Mária-tisztelet árad az énekből. Tüzetesen átvizsgálva Lancsics kéziratait kibontakozik előttünk Lancsics nem közönséges tisztelete és alázatos hódolata a Boldogságos Szűz iránt. Ritkán mulasztja el, hogy ne írná oda valamilyen darab elé a szokásos felajánló sorokat: Ad maiorem Dei Gloriam, Beatae Virginis Mariae Honorem.[2] A Miscellanea I. 237. lapján található beszédjében Magyarországot Regnum Marianum-nak hívja.[3] Ugyanezen beszéd végén magát és rendtár-

---

[1] Antiquarium 13, 1,

[2] Így pl. Miscellanea I. 56, 236, 419, 441, 513. stb.

[3] Misc. I. 237. (Sermo in Laudem B. V. M.)

sait „Nomini Mariano semper devotissimos"-nak írja. Egy másik helyen pedig Szent Benedek és Szent Bonifác mellett a Boldogságos Szűzet is mint védőjét említi.[1] 1694-ben apátja születésnapjára 20 szentolvasó és 20 lorettói litánia elvégzését ájánlja fel.

Mégjobban előttünk áll Lancsics nagyfokú Mária-tisztelete, ha a Miscellanea IV. kötetét vizsgáljuk. Itt kilenc lapon át (364—372) magasztalja Szent Gellért püspököt és vértanut. Különösen Szent Gellért Mária-tiszteletét emeli ki és érinti az ország felajánlását is a Boldogságos Szűznek. Ezzel kapcsolatban a Szent Szűzet leggyakrabban Boldog Asszonynak nevezi Lancsics.[2] Még nagyon sok ilyen adatot lehetne felsorolni, amelyek mind az bizonyítanák, hogy Lancsics nem közönséges tisztelettel viseltetett a Boldogságos Szűz iránt.

De jóval fontosabb az a kérdés, írt-e verseket Lancsics? Erre nézve határozott választ lehet adni: Lancsics költő is volt. A Miscellannea IV. 305. lapján, miután elmondta Szent Bonifác[3] életét és vértanúságát, ezt írja: „mivel enis *Bonifaciusnak* hivattatom, és ő vele egy klastromból való vagyok, *Epitaphium* gyanánt ezen nevét ki ábrázoló versecskét írom:

Belliger ore Nitet, Jaculum Fugit, Astra Cupitque Instanterque Unum: Simpliciterque sitit." Ezt a disztichont tehát Lancsics írta és a versfőkbe a Bonifacius nevet rejtette el — amint maga megvallja — Szent Bonifácét. Megtalálhatjuk ugyanezt a verset a Miscellanea I. 174. lapján is, de megtoldva egy új versszakkal, amelyből Lancsicssss név olvasható:

Belliger ore Nitet Jaculum Fugit Astra Cupitque
Instanter Unum Simpliciterque Sitit.
Luciperum, Actaeon, Nil Curat Ipseque Curat
Sanctum, Sanctorum, Sanctarum, Santaque Sancte.

Lancsics tehát először védőszentje nevét rejtette el a versben,

---

[1] Misc. I, 141. l.

[2] Misc. IV. 396, 368 (háromszor, egyszer pedig; „Magyar Ország királynéje") 369. l.

[3] Az itt szereplő Szent Bonifác nem azonos Németország apostolával, hanem azonos az 1008-ban vértanu halált halt Szent Bonifác pécsváradi apáttal, akit Lancsics megtesz pannonhalmi apátnak és valószínűleg azonosítja Szent Bonifáccal, Poroszország apostolával, aki ugyanezen időben élt.

később pedig — 1726-ban, amikor megírta rövid életrajzát — a hozzátoldott versszakban saját vezetéknevét a Lancsicsot. nagyon fontosnak látszik ez a versfőkben való névelrejtés, mert azt bizonyítja, hogy az ilyen nem volt ismeretlen Lancsics előtt és ezt gyakorolta olyan költeményben is, amelyről határozottan állítja, hogy ő írta.

Hasonló természetűek a műveiben feltünő nagy számmal található kronosztichonok is, ahol évszámokat találunk elrejtve és az u. n. anagrammák ahol az egyes betüket bizonyos sorrendbe összerakva valamilyen személy nevét kapjuk.[1]

Karner Egyed sírfeliratát is Lancsics készítette és kétszer is elrejtette benne az 1709-es évszámot:

„SIste transIens & ConsIDera SCrIptVM
Positum Die 15: Mensis Januarij Posonij
Kárner, & Aegydius sunt nomina Praesulis huius,
Qui jacet in fossa hac, PRaesul amatus erat;
Sanctij Martinj, De Jaurino vocitatj;
Pannoniae Montis: nunc jacet in tumulis.
Obijt Posonij sub Diaeta Regnj 13 Aprilis
ProInDe
ReqVIesCat In PaCe AMen.
Sic petit, ac posuit Monachus Bonifacius ipsius
Subditus in Sancto Vertice Pannonio.
Ut quisquis transis Requiem dic, ac memor esto
Praesulis AEgidij, quem tenet Aula Dej."[2]

Ezenkívül még igen nagy számmal találunk költeményeket, amelyekről Lancsics bevallja, hogy saját szerzeményei, vagy legalább a nevét, vagy az írás évét teszi ki. Néhány verset pedig, amelynél nem találunk szerzőt, tartalmuk alapján szintén Lancsics szerzeményének tarthatunk. Igaz, hogy költeményeinek legnagyobb része latin, de akad néhány magyar is közöttük. Költeményeinek nagy száma tehát Lancsics költő voltáról tanúskodik.

Mindössze ezeket a bizonyítékokat és azt a körülményt, hogy a legelső előfordulása Pannonhalmán van, lehet felso-

---

[1] Ilyen kronosztichon pl. Misc. I, 174: In paCe In IDIpsVM CVbans reqVIeVI=1726. Vagy a Libellus carminum 55. l. „Anno QVo Larglente IoVe CVrsVs phILosophIae ThoMIstICae aVspICaretVr In saCro Pannoniae LoCo et sItU" V 1694. Anagramma pl: Libellus carminum 56. l: „Martinus Rumer. Anagr. In terram murus" stb.

[2] Misc. I, 499. l.

rakoztatni azon feltevés mellett, hogy a Szoszna-féle Boldogasszony Anyánk szöveg Bonifácius-a Lancsics Bonifác pannonhalmi bencés volt. Egyik bizonyíték sem olyan erős, hogy önmagában teljes bizonyosságot szolgáltasson, de talán összességükben mégis valószínűvé teszik feltevésünket, hogy a Szoszna-féle pannonhalmi énekeskönyvben található Boldogasszony Anyánk szövege pannonhalmi bencés műve, azaz Lancsics Bonifác írta volna a legszebb magyar egyházi éneket, a Boldogasszony Anyánk-at.

VIII. 3. A Boldogasszony Anyánk változatainak egymáshoz való viszonya

Ha a Szoszna-féle szöveget összehasonlítjuk a többi változatokkal, azt látjuk, hogy a Szoszna-féle szöveg hat versszaka megtalálható a változatok legnagyobb részében.

Az a kérdés, hogy hogyan terjedt el a Boldogasszony Anyánk és milyen viszonyban vannak a változatok egymással és Szosznával. Az összes többi változatok (a dőri énekeskönyv szövegének kivételével) egységes eltérést mutatnak Szoszna szövegével szemben: 1.) a Boldogságos Szűz oltalmát kérik, mert Szent István Neki hagyta örökségül az országot. 2.) Kérelem, hogy a Szent Szűz állítsa vissza az ország vallási egységét.

Így a Bocskor daloskönyv szövegében 4, 5. verszak. Két könyörgés 9, 7. versszak. Deák-Szentes szövegében 9, 7. szak. Herchl szövegében 4. szak. Itt a második gondolat hiányzik. A dőri énekeskönyv szövegében mind a két gondolat hiányzik. Szentmihályinál az első gondolat is csak burkoltan van meg a refrainban, a második pedig hiányzik. Wekerle és Tárkányi szövegében mind a két gondolat megvan: 9, 7.

Ha ezt a két jellegzetes gondolatot vesszük a csoportosítás alapjául, így alakul az összefüggés:

I. csoport:	*II. csoport*:	
Szoszna	*a.)*	*b.)*
Dőri énekeskönyv	Bocskor dk.	Herchl
	Két könyörgés	Szentmihályi
	Deák-Szentes	
	Wekerle	
	Tárkányi	

Mivel tehát a változatokban a Szosznáéhoz viszonyított eltérés egységes, bizonyosra kell vennünk, hogy a II. cso-

port szövegei egy közös szövegre mennek vissza. Nem lehet ez a szöveg a Szoszna-féle, hiszen ebben ez a két gondolat hiányzik. De nem lehet a Bocskor daloskönyv szövege sem, mert ebben az esetben nem lehetne megmagyarázni az ének elterjedését, hiszen a többi változat legnagyobb része dunántúli, a Bocskor daloskönyv pedig csiki. Nagyon megfelelne a változatok alapszövegének a Két könyörgés . . . c. nyomtatott énekeskönyvecske szövege, de ekkor ezt a szöveget legalább 1739 elé kell helyezni, hogy belőle a Bocskor daloskönyv szövegét is meg lehessen magyarázni. Bár ez nem lehetetlen, kissé mégis korainak tűnik fel 1739, mert a könyv nyomása inkább utal a XVIII. sz. második felére, mint az elejére.

Mivel a ma ismeretes szövegek közül egyik sem alkalmas arra, hogy a II. csoport ősszövegének tekinthessük, fel kell tennünk, hogy volt valamikor egy olyan szöveg, amelyik 1739 előtt, — de a Szoszna-féle szöveg után, — keletkezett, amelyik már magába foglalta a fentebb említett két gondolatot, de ez a szöveg ma már nem ismeretes.

A Boldogasszony Anyánk abban a formában, ahogy Szosznánál találjuk, aligha lehetett volna hosszú életű. Hiszen a 6. és 9. versszakok ószövetségi képet tartalmaznak, ez pedig a népénekből előbb-utóbb kiküszöbölődik, a 8. szak. pedig nehézkességénél és rossz rímelésénél fogva nem lehetett hosszú életű. A többi változatból épen ez a három hibás szak (6, 9, 8) és a 4. szak hiányzik, míg a többi majdnem teljesen változatlanul megmaradt.

Mivel a II. csoport szövegei és az összes újabb változatok egységesen helyezkednek szemben Szoszna szövegével, ki kell térnünk egy újabb kérdésre: nem az a szöveg-e az ősszöveg, amelyiken a II. csoport szövegei alakulnak és a Szoszna-féle szöveg már ennek a feltételezett ősszövegnek csak későbbi, ámbár az eddigi ismeretes szövegeknél régebbi változata, amely olyan formán keletkezett, hogy a régebbi ének versszakait ugy alakította az illető Bonifacius (Lancsics ?), hogy abból saját nevét lehessen kiolvasni.

Erre azonban nincs semmi adat, sőt a tények ellene szólnak. Mivel ugyanis Szoszna szövegéből hat versszakot megtalálunk a többi változatokban is (BONFCS) ezeknek a verszakoknak meg kellett lenniök már a feltételezett ősszö-

vegben is, amely szövegnek a Szoszna-féle szöveg és a II. csoport szövegei is egyaránt változatai lennének. Továbbá, mivel a változatok alapján az ősszöveg első szakasza B kezdetű; a második szaka O kezdetű (Két könyörgés . . . Herchl, Deák- Szentes, Wekerle, Bocskor stb.) a harmadik szaka N kezdetű (Két könyörgés . . . Deák-Szentes, dőri énekeskönyv Wekerle stb.) Tehát a feltételezett ősszövegnek így kellett kezdődnie: BON. Továbbá tartalmaznia kellett még a FCS kezdetű versszakokat is, még pedig a változatok alapján valószínűleg FCS, esetleg SFC sorrendben. Igy tehát a feltételezett ősszövegnek így kellett lennie: BONFCS esetleg (BONSFC). Ez pedig nagyon közel áll ahhoz, hogy benne is Bonifacius nevet keressünk. Mivel pedig a Szoszna-féle szövegben megtalálható hibátlanul a Bonifacius név, tehát Szoszna szövege az ősszöveg. Mivel azonban — amint már fentebb láttuk — Szoszna szövegére nem lehet közvetlenül visszavezetni a II. csoport változatait, egy eddig még ismeretlen szöveget kell feltételeznünk, amely Szosznánál újabb, de 1739-nél (a Bocskor daloskönyv szövegének első határa) régebbi és amely tartalmazza az említett két gondolatot.

Hogy ezt az ősszöveget, amelyre II. csoport változatai visszavezethetők, ki készítette, nem lehet tudni. Mivel a végső határa 1739, nem lehetetlen, hogy maga Bonifacius (Lancsics) alakította át énekét olyan formán, hogy a nehézkes és bibliai vonatkozásokkal teletűzdelt versszakokat, a melyek csak azért kerültek be az énekbe, hogy a versfő kijöjjön, elhagyta és megtoldotta még néhány szakkal. De épen ezen az alapon elvégezhette ezt a változtatást bármelyik avatott kezű költő is 1739 előtt.

Szoszna szövege teljesen magában áll, mindössze csak a dőri énekeskönyv szövege mutat vele némi rokonságot. Hiányzik ebből a változatból a kritériumként felvett két gondolat és néhány szólam teljesen azonos bennük. Egyébként ez a változat magán viseli azt a jelleget, hogy egyszeri vagy kétszeri hallás után jegyezték le és néhány jól bevésődött szólam, kifejezés és a dallam segítségével az illető maga egészítette ki új részekkel. Tehát lehetséges, hogy a dőri énekeskönyv szövege Szosznáén alapul, de lehet, sőt valószínűbb. hogy ez is a II. csoportba tartozik csak épen

kimaradt az a két jelentős gondolat, ami a II. csoport darabjait Szosznával szemben jellemzi.

Nagyon nehéz dolog feltüntetni a változatok egymásközti viszonyát. Valószínűnek csak a Két könyörgés (Pausz?) Wekerle, Tárkányi, Toldy és a mai forma közötti összefüggés állítható. Nagy hasonlóságánál fogva ebbe a sorba helyezendő még a Deák-Szentes, sőt a Bocskor-féle szöveg is. A dőri, Herchl, Szentmihályi-féle szöveg azonban kiesik ebből a sorból és különálló, Szosznához közelebb lévő csoportot alkot.

Mivel a Szoszna-féle gyűjteményben nincsen kotta, csak némely esetben utalás egy ismertebb ének dallamára, ezért az olyan énekek dallamát. amelyeknél Szoszna nem ad nótajelzést, nem tudjuk. Ezek közé tartozik a Boldogasszony Anyánk is, amely előtt csak ez áll: „Habet notam propriam". Tehát Szoszna énekeskönyve eldönti ugyan a vitát az ének korára (és talán a szerzőjére) vonatkozólag, de nem oldja meg azt a kérdést, hogy milyen volt a Boldogasszony Anyánk eredeti dallama.

FÜGGELÉK

CSAK SZOSZNÁNÁL, VAGY LEGELŐSZÖR SZOSZNÁNÁL ELŐFORDULÓ ÉNEKEK

NOTA: AZ IGAZ HITBEN &c.

295. l.

Biriad Ur Isten az mi sziveinket,
hajtsd ide Hozzánk kegyes füleidet:
a' te szent Fiad vezérellyen minket
az üdvösségre.

Ez világ im már bünökben el áratt,
minden igasság közettünk el száratt:
csak szent Nevednek kérhettyük óltalmát,
hogy megh menekedgyünk.

Jelentsed mostan hatalmasságodat,
az csalárd ördög Tanácsát el rontsad:
mert mi magunktul nem tarthattunk ellent,
a' sok ellenségnek.

Tarcsd meg sereget(!) ez csalárd világban,
mutasd megh ezzel, hogy Te oltalmadban:
vagyunk mindnyáián, kik Te szent Fiadban
biznia tudunk.

Az Te szent Igéd közöttünk maradgyon,
Életünketis arra igazgassad:
távul mi tőlünk minden gyülelséget.
el hány Ur Isten.

Csak Te magadnak adassék Dicséret,
mert, Téged illet Atyai Tisztesség:
Atya és Fiu és Szent Lélek Isten!
az magosságban Amen.

COMMUNIS ÉNEK.

279. l.

Dicsérlek Téged, magasztalak Téged
Én Jésusom:
Éneklek vig szivel,
dicsérlek nyelvemmel
én egész Életemben.

Áldgyad oh én lelkem, az Irgalmas Istent
mindenekben:
hangos chitarában,

orgánomban, lántban,
szád zöngien édes szóban.

Napnak fényessége, Angyalok szépsége,
oh Jésusom!
lelkemnek öröme,
szivemnek élete,
én tellyes reménségem.

Üdvöz légy oh Édes gyönyörü szép Jésus!
én szerelmem:
igaz nyugodalmom,
én Erőss óltalmom,
Te vagy én vigasságom.

Énekelek az Urnak, kegyes Jésusomnak
Meghváltómnak:
mégh élek ez földen,
dicsérlek szívemmel,
egész életemben Amen

NOTA: VIRGO MATER EXTIRPAVIT &c.

343. l.

Dicsősséges Szűz Mária, Jésus Christusnak Annya:
minden Szűzek koronáia Szenteknek vigassága.

Ki megh törted kigyó fejét, bűnös Ádámnak vétkét:
el törülted ezt mi nékünk, szerzél örök Életet.

Mostan te hozzád kiáltunk, esedezzél érettünk:
halgass megh oh kegyes Jésus, Annyádat velünk eggyütt.

Óltalmazz meg dög Haláltúl, Éhségtűl és Hadaktúl:
nyuitsd segitséget mi nékünk, mert erőtlenek vagyunk.

Mert Te vagy az mi óltalmunk, mindenben segedelmünk:
engesztellyed szent Fiadat, azért imád kis Nyájiád. (!)

Te néked hiven ki szólgál, annak kérésed által:
malasztot nyersz szent Fiadnál, Édes Anyánk ne utály.

Emlékezzél meg nyájiádrúl, elpusztúlt országodrúl:
jusson elődben sirásúnk, és sok fohászkodásunk.

Ez siralomnak völgyében, kik vagyunk nagy inségben:
hozzád óhajtunk Menyégben, ki élsz nagy dicsőségben.

Halggasd megh minket, szent Fiad mindenben enged néked
üdvözits oh Jésus minket! kikért szent Anyád könyörög
[Ámen.

KÖZÖNSÉGES PROCESSIÓRA VALÓ ÉNEK.

333-334; 43-44; 874.

Eörülly Pannonia ország Nagy Annya!
dicső szép Menyország fényes Aszszonya:
Oh melly Ékes vagy Maria.
bűnösöknek Szószóllóia.

Mert, Te Menyországnak Fő Királynéia,
vagy Atya Istennek ő szép Mátkája:
oh melly Ékes vagy Maria,
Pannonia nagy Aszszonya.

Oh mi Megváltónknak szentséges Annya!
szent Lélek Jegyesse, s, méltó Hajléka.
Oh melly Ékes vagy Maria,
Bűnösöknek Szószóllóia!

Angyalok, Szent Szűzek fényes csillaga,
Mennyei Szenteknek Tökere[1] s Tárháza.
Oh melly Ékes vagy Maria
Pannonia nagy Aszonya!

Te vagy Bűnösek(ne)k nagy Szószóllóia,
Isten után rendelt Fő Pátrónája.
oh mely Ékes vagy Maria etc.

Nem hallatott soha oly dolog földen
kit te elkövettél járván világon
Oh melly Ékes vagy Maria,
Bűnöseknek Szószólloia!

Mert, Szűzen maradván szűltél az Istent,
ki öröktűl fogva Menyben született.
Oh melly Ékes etc.

Ezt az Angyalok is igen csudállyák,
teremtett állatok megh nem foghatnak.
Oh melly Ékes etc.

Oh csodálatos Szűz már azért örülly,
árva fiadon kérünk könyörülly!
Oh melly Ékes vagy etc.

Látván sok Inségünk légy mi Gyámolúnk
Ellenség kárátúl[2] fő oltalmazónk.
Oh mely Ékes etc.

Látod sok ellenség támadt ellenünk;

---

[1] Később kijavítja: Tökre.
[2] Kárátúl később kijavítva: kárjátúl.

Undok Eretnekség regnál közettünk:
R. oh melly ékes vagy Maria!
Pannonia nagy Aszszonya.

Gyomláld ki ezeket hazánkbúl kerünk
hogy régi sorsunk ként[1] Isent imádgyuk.

Te szent méhed által régen a pokol
semmivé tetetett ördög, bűn, s, halál.

Most is azért kérünk törd öszve szarvat
mi ellenségink(ne)k, s, nyerj hazánk javát:
R. oh melly ékes vagy Maria etc.

Mert szent Fiad után más reménségünk
ninchen, s, nemis lehet oh nagy Aszszonyunk:
R. oh melly. etc.

Tudod ez országot szent István király,
néked ajánlotta látod hogyan áll
R. Oh melly ékes vagy Maria etc.

Ne hadd elpusztulni azért országunk;
utolsó romlásra jutni Aszszonyunk:
Oh mely ékes etc.

Ne nézd sok bűnőink fertelmességét;
Hazánk fiajnak Eretnekségét.
R. Oh melly ékes vagy Maria!
Pannonia nagy Aszszonya

De sőt nézz Fiadnak az ő kinnyára
piros drága vére ki óntására: etc.

Mutatván emlőjdet[2] végy elejben
ezek Érdemiért nékünk kedvezzen.

Nyeri nékünk malasztot malasztnak Annya:
minden kereszténynek részt Menyországban.
R. Oh melly ékes etc.

Oh Pannoniának választott Annya!
Nemes Magyar népnek fő Patronája.

Dicsirtessék Menyben Atya Ur Isten
Fiu, s, Vigasztaló áldott Egy Isten[3]
R. Oh melly ékes vagy Maria!
Pannonia nagy Asszonya
Oh etc. bűnösöknek Szószóllója. Amen.

---

[1] sorsunk ként később kijavítva: hit szerént.
[2] emlőjdet később kijavítva: emlőidet.
[3] áldott Egy Isten áthuzva és utána írva: szent Lélek Isten.

NOTA: AMO DEUM &c.

170. l.

Énekellyünk Jésusunknak, udvarollyunk kis Urunknak:
Jésus szűletése napián, menny, s, Föld légy Istenben vigan.

El hirdessük országoknak, hogy fények támadt vakoknak:
Örvendezzünk mi lelkünkben mindnyáian illy szent ödőben.

Oh Istennek nagy kegyelme, bünösökhez nagy szereime:
hogy szent Fiát hozzánk küldte, mi testünkben öltöztette.

Hogy a' Jésus kicsiny korban, köztünk jelent megh Jászolban:
nyőjiünk lelki Jószágokban, Jézust látván illy példában.

Azért immár keresztények, nevét hirdessük kisdednek:
mert, nincs vége szerelmének, hozzánk való jókedvének.

Dicsériük Jésust Életünkben, vig kedvel, ne csak féltünkben:
hogy általa legyünk Mennyben nagy örömmel jövendőben.

Dicsértessél Atya Isten, Fiú, és szent Lélek Isten:
uralkodvan Eggyetemben, örökkön örökké Amen.

(NOTA: JESU SALVATOR)

133. l.

Jésus Edénye, Szűzesség fénye: üdvöz légy Mária:
Te vagy mellettünk, Jésus Urunkat engeszteld nékünk.

Mennyei asztal, tellyes malasztal: üdvöz légy Maria:
segéld Igyünket, hogy dicsérhessük szent Istenünket.

Gedeon gyapia, földünk Istápia: Üdvöz légy Maria:
őrizz bennünket, régi szent Hitben tarcs Nemzetünket.

Frigynek Sekrénye, szentség örvénye: Üdvöz légy Maria:
tarcsd békességben, egész Hazánkat, minden ödőben.

Aáron virágia, Noe galambia: Üdvöz légy Maria:
imádgy érettünk, kik Istenünknek sokszor vétettünk.

Dicsősség légyen Istennek Amen: Üdvöz légy Maria:
Jésus Annyának zengien dicséret, Szüz Mariának Amen.

DECUS CARMELI &c. MELODIA.

356. l.

Karmelus szépsége, az Egek öröme,
Ezerszer üdvöz légy Maria:
tellyes malasztal, s, mennyei Jókkal,
Ezerszer ödvöz légy Maria.

Az Isten után, Tégedet méltán
tisztelünk s, áldunk Maria:

mert, Annyaságra, nagy méltóságra
Isten el választott Maria.

Egészlen szép vagy, vétek nélkül vagy,
fehér liliom szál oh Maria!
szűzen maradtál, mert, megh tartattál,
szentséges Annya oh Maria.

Szent Angyaloknál, s, Archangyaloknál,
bóldogabb vagy áldot Maria:
Cherubimoknál, Serafimoknál
Méltóságosabb vagy Maria.

Tisztább az Hóldnál, szebb vagy az napnál,
Jésust Christust szülvén, Maria:
Annyáságoddal, szoszóllásoddal,
minket vigasztalsz, oh Maria.

Egeszszen tisztán a' napot hozván
fel jütt szép hajnal vagy Maria:
Te általad jütt, s, üdvösségünk lött,
Jésus, az igaz nap oh Maria.

Tenger csillaga, világossága
háborúságban Szűz Maria:
minden veszéllyünk, és veszedelmünk
általad megh szünnyék oh Maria.

Az Ur Istenben, nagy dicsőségben
hatalmad nagy oh Maria:
a' kik tisztelnek, Téged dicsérnek,
soha el nem hagyod Maria.

Te megh segited, s, őket vezérled
veszedelmekben oh Maria:
mert, nagy Érdemed, s, nagy kegyességed,
szegény bűnösekhez Maria.

A szép Jésustól, te szent Fiadtúl
mind megh áldatnak oh Maria:
kik szent Nevedet, s, Szűzességedet,
fel magasztallyák oh Maria.

Engeszteld értünk, szent Fiad kérünk,
Szűzeknek Szűze oh Maria!
a' kik vétettünk, sok bűnben éltünk,
ne hadgy el vesznünk oh Maria.

Légy segitséggel, s, jelen léteddel,
minket biztatván Szűz Maria:
végső óránkon, ki múlásunkon,
lelkünket oltalmazván oh Maria.

Engedgye Isten, hogy itt ez földen,
Téged úgy tisztellyük (!) Maria:
hogy az Mennyégben, nagy dicsőségben,
veled örvöndezzünk Maria. Am.

MÁS AZONRÚL, UGYAN AZON NOTÁRA
(HOZZÁD ÓHAJTUNK SZIVÜNKBŐL.)

Magyar ország nagy Aszszonya,
Menynek s, földnek királynéja:
hozzád ohajtok gyámola Édes Anyánk,
bánkódók vigasztalója oh Patronánk.

Kérünk nagy bizodalommal,
szent fogantatásod által;
az te születésed által Édes Anyánk,
és nevelkedésed által oh Patronánk!

Angyal üdvözlése által
és szüzen, szűlése által
alázatosságod által Édes Anyánk,
felmagasztaltatásod által oh Patronánk.

Az hét Epeséged által,
az te hét örömid által;
te nagy méltóságod által, Édes Anyánk;
és az hét fájdalmid által oh Patronánk.

Tekints az te óltalmodra,
bizott magyar országodra:
kinek nyargala mezeit Édes-Anyánk,
Ellenség fogyatya Népét oh Patronánk.

Te városid uj Tanitók,
Dögleletes oltárrontók:
magok egymást párt ütessel Édes Anyánk,
erőtlenitik veszéllyel oh Patronánk!

Luthert és Calvinust dicsirik;
sz. István hitit nevetik:
szent Lászlónak, szent Imrének Édes Anyánk,
nincs böcsüllője ezeknek oh Patronk!

Az áldozat, Ünnep üllés
megh szűnt a régi bőjtölés;
és a régi ájtatosság, Édes Anyánk,
szeretet és irgalmasság oh Patronank.

Méltan szenvedünk sok csapást,
sok pusztulást és kár vallást:

ez sóldgya az uj vállásnak Édes Anyánk,
az hit el szakadásának oh Patronánk!

Az Hitben válogatásnak,
szabadságra lazodásnak:
de vagyunk még oh Maria! Édes Anyánk!
Magyar ország Patronája kegyes dajkánk.

Azért mutasd kegyelmedet,
oltalmazd te Hiveidet:
nyeri irgalmat népeidnek Édes Anyánk,
az te magyar Nemzetednek oh Patronk.

Egésséges jó napokat,
mennyei sok áldásokat
hogy az ájtatosságot Édes Anyánk;
és Isteni szolgálatot oh Patronánk.

Országodban plántálhassák,
az után Christust láthassák,
nyeri az Anyaszentegyháznak Édes Anyánk
győzedelmet királyúnknak oh Patronánk.

Országodban békességet,
igaz hitben egygyességet:
igaz hitet, szeretetet Édes Anyánk;
tisztességet, és bővséget oh Patronánk.

Maria Jésusnak szerelmes Annya,
magyar orszag gondviselő Aszszonya:
járully eleiben Istennek Édes Anyánk,
nyeri gratiát népeidnek oh Patronánk.

Maria Szűz Anyasságod tekintetes,
régen magyarok közt nevezetes:
tekints reánk most kedvessen Édes Anyánk;
hogy hozzád járullyunk hiven oh Patronánk.

Végy békességben hazánkban,
egésségben városunkban:
hirdessük Téged untalan Édes Anyánk;
mind örökké menyországban oh Patronánk
Am.

ALIUS HYMMUS IN LAUDEM DEI GENITRICIS.
NOTA: OH ISTENNEK SZ ANYA &c.

849 - 851. l.

Magyar ország óltalma, szépséges Maria:
kegyességedbűl halgass mi imádságunkra.

Az Magyari koronát a'szent István király:
Testamentomban hagyott néked az Jésussal.

Romlott sok Templomokra puszta klastromokra
tekints belőle lött sok szép áldozatokra.

Tekints a' sok Szűzekre és szerzetesekre:
kik Tégedet dicsirnek; az kereszténységre.

Ünnep napodat, s, böjtet, szépen meg tartottak:
Angyalí énekkel nevedet áldottak.

Nagy vala hired Neved az Magyar országban:
nagy bóldog Aszszony Neved mostis az irásban

Vala nagy böcsülleted az kereszténységben:
sok szép képeket raktak majd minden mezőben.

Szüzek, apró gyermekek férfi, aszszony népek:
sok meg szentelt vitézek Tégedet tisztelnek.

Vólt estvéli, hajnali, déli harangozás:
hogy ez általis lenne nevednek nagy áldás.

Olvasója mindennek vólt gyakran kezében:
lelki rosábul fontak koronát fejekben.

Csak kevesen maradánk, jutánk árvasságra:
mert, igy jár, ki nem vigyáz Jó Testamentomra.

Áldás, szentség, dicsősség az Atya Istennek:
Jésussal, szent Lelekkel, szöplütelen Szűznek
Amen.

MÁS AZONRÚL ÉNEK.

348—350. l.

Mária Magyarok Annya, Édes Annyánk,
Christusnak választott Annya, sz Pátronánk:
az Egekbűl magas Menyből, tekéntsd reánk,
imé látod ránk érkezett sok nyavalyánk.

Mária tarcs megh bennünket, imádgy értünk,
vigasztald epett szivünket Téged kérünk.
mi országúnk nézz romlásunk sz. Aszszonyúnk,
Fiad által, légyen Jóval békességünk.

Maria mostan tekintsed országúnkat,
magyarok kőzt nevezetes fiajdat:
óltalmazzad gyömülcsező bimbojokat,
megh újitsad, s, Jóra hozzad gyömülcseket.

Mária nyeri királyunknak Diadalmat,
Szűz Anyánk ő Hadajnak biródalmát:
Kezeinek, szent Népének nagy hatalmat,
Elejnek, Hivejnek bő Iutalmat.

Maria szegény Magyaroknak Pátronája,
egyedül Édes Házánknak biródalma:
mert, szent István hólta után reád bizta,
azt akarta, és kévánta, légy óltalma

Esedezzél szent Fiadnál mi érettünk,
nyeri kegyelmet Jésusunknál Téged kérünk:
kik mindenkor tiszta szivel essedezünk,
és keserves szókkal hozzád folyamodunk.

Mert, egyedül ez világon csak Te vóltál,
ki szent Szüzességedben kárt nem vállottál:
mert, méhedben szent Lélektül fogantattál,
ez világon minden Jókkal megh áldattál.

Dicsértessék az hatalmas Atya Isten,
dicsirtessék az Megváltó Fiu Isten:
dicsértessék szent Háromság Egy Ur Isten,
dicsértessék Szűz Mária ez Énnekben.

Amen.

MÁS AZONRÚL NOTAE EIUSDEM (= AVE MARIS STELLA ETC. TE DEPREC)

869-873. 1.

Menyország Aszszonya Bóldog Szűsz Mária,
Isteni malasztal tellyes Kristus Annya:
R. Édes Annyánk légy Patronánk
halálunk óráján reánk vigyázó Dajkánk.

Te vagy az Tengernek fényes szép csillaga,
bűnösek világa és nagy vigassága:
R. Édes An: etc.

Te néked szólgálnak Mennyei Angyalok,
Tégedet dicsirnek földi sok állatok:
R. Édes etc.

Te malasztal tellyes vagy Egek Aszszonya,
Tengeren evezők ragyogó csillaga:
R. Édes Anyánk légy Patronánk,
halálunk óráján reánk vigyázó Dajkánk.

Te öröktül fogva már elválasztattál
az mennyei Jókban bé is szóllittattál:
R. Édes Anyánk légy etc.

Üdvöz légy Szenteknek fel nyilt tág kapuja
Élóknek szent Annya Jákóbnak csillága:
R. Édes An. etc.

Légy kérünk gyámolunk és mi óltalmazónk;
Te szent Fiad előtt Mennyekben Szószóllónk:
R. Édes etc.

Mútasd meg a' Jésust áldott sz. Fiadat;
add lássuk valaha te bóldogságodat:
R. Édes Anyánk etc.

Te vagy Angyaloknak szent, s, fő királynéja,
árváknak gyámola, tisztaságnak háza:
R. Édes etc.

Te vagy bünösek(ne)k könyörülő Annya,
az Magyar országnak fő nagy Patronája:
R. Édes An: etc.

Mert szent István király néked ajánlotta,
halála óráján ez órszágot s, hadta:
R. Édes etc.

Hogy lennél Patronánk kik tebenned bizunk,
vig örömmel néked szép Éneked mondunk:
R. Édes etc,

Hozzád fohászkodik azért a' mi szivünk,
s, Tégedet szépen kér mi szegény Nemzetünk:
R. Édes An; etc,

Ne hadgy kérünk, aztot el pusztulni;
pogány kézbe ésni, és bűnben merűlni:
R. Édes etc.

Mert tudgyuk az Jóknak vagy kegyelmes Annya:
Téged segitségűl hivűk nagy Aszszonya:
R. Édes etc.

Nem is hallattatott az öröktűl fogva,
hogy kik benned biztak el hagyattak vólna
R. Édes Anyánk etc.

Adgyad azért lássuk valaha Mennyekben,
a' szent Angyalokkal a magas Egekben:
R. Édes An: etc.

Üdvöz légy mégis üdvöz légy Jésus Annya;
az Magyar nemzetnek régi Patronája:
R. Édes Anyánk etc.

Te általad szent Szűz mind az egész világ,
örül, tapsol, s, vigad a' fényes Menyország:
R. Édes etc.

Szabaditsd országunk sok féle Ellenségtűl:[1]
mentsd meg Hiveidet rut Eretnekségtül:
R. Édes etc

Roncsd meg Ellenségeink(ne)k kemény haragiát,
Te szentséges neved káromló szándékját:
R. Édes An etc.

Könörogi Istennek kerünk mi tégedet,
mennyei áldással áldgyon meg bennünket:
R, Édes An: etc

Te általad sz: Szüz a' mennyei Jókra,
nyerjed meg hogy jussunk örök bóldogságra:
R. Édes An. etc.

Dicsértessél bóldog Szűz te szent Fiaddal,
a' mi Megváltónkal, a' Chistus Jésussal.
R. Édes etc reánk vigy: etc Amen —

ADVENTRE VALÓ SZŰZ MÁRIÁRUL ÉNEK.

37. l.

Mikor Máriához az Isten Angyala
el küldeték vala Názáreth városban:
ékes köszöntéssel a Szűznek igy szólla;
az nagy Ur Istennek Tanáchát meg mondá.

Üdvöz légy te kedves Isten szép leánya,
Jessétül származott Ádám unokája:
Az Éva asszonynak leg tisztább rajzattya,
Aaron vesszejének megh újúlt virága.

Téged az Ur Isten leg fellyebb szeretett,
sok Nemzetek közzül magának el jedezett:
tizen két Angyali koronát készitett.
hogy fejedben tegye, engem azért küldett.

Azért készits szállást az Isten Fiának,
mert Téged választott szolgáló leánynak:
Te méhed kivánta az ő szállásának;
Téged mond az Irás Salamon házának.

A mennyei udvar te reád mútatott,
Tellyes szent Háromság, Tégedet választott:
hogy Menyben királyné légy má arrúl szóllott;
az Éghbeli seregh arrúl tanácskozott.

---

[1] Később így javította ki a ritmust Szoszna: Szabaditsd országunk sok Ellenségektül.

Igy szólla Mária Isten Angyalának:
honnan érdemeltem eztet én magamnak?
hogy az Ur válaszszon ű szólgálójának;
engemet rendellyen szent Fia Annyának?

Holott ez világon leg kissebb én vagyok:
a' szegények közé számláltatva vagyok:
Férfiat ismérni én nem is akarok;
honnan gyömülcsezni szoktak az Aszszonyok.

Nem ugy oh Mária! Éva szép leánya;
az Gabriel Angyal nékie igy szólla:
mert az Isten előtt ninch személy válosztva;
ki tiszta életű van reá nagy gondgya.

Ezt halván Mária felele Angyalnak,
én magamat vallom szolgáló leánynak:
ha igy van engedek parancholattyának;
légyen bé töltőie szent akarattyának.

Az mennyei mannát örömmel el várom,
Az Istennek Fiát én örömest látom:
kisded hajlékomban jó szivel fogadom,
migh tetczik itt légyen én nálam szálláson.

Világitsa megh sötétes házamot,
ragyogó fáklyákkal rakia udvaromat:
piros hajnal után hozza fel napomat;
hadd láthassam énis az én Christusomat. Amen.

HYMNUS COMMUNIS JESUM ANIMAE AMANTIS.

40. I.

Mint az Noë bárkájából ki küldett galambnak,
az viz özönnek közöpin levegő madárnak:
nem löl helyet lábajnak,
el fáradott szárnyainak;
ismét bé tér az bárkában,
kedves hajlékában.

Szintén ugy édes Jésusom, bujdosik én lelkem,
az elmúlando világhoz kapdozik szüntelen:
mert, ninch hova le szállani,
avagy kihez folyamodni;
hanem akar hozzád térni
mindenkor ott lakni.

Rakhel kedves magzatinak halálát sirattya,
de látván haszontalannak; sirását el hagya:
de én az én Jésusomat
keresztfán függő Uramat,

tellyes szivemből ohajtom,
mindenkor siratom

Oh bűnben el merült lélek ! örülly, s, elmélkedgyél ;
az Prófétáknak Intésin bár ne kételkedgyél :
Jésus fejét lehajtotta,
kezeit is ki nyújtotta,
bizony megh akar ölölni,
kedvében fogadni.

Oh Jésusom ki folyt vére ! mi lelkünknek bére;
kit az keresztfán ki míre, lől lelkünk fördője
betegek gyógyító ire ;
szarándok éltünk vezére
kérünk légy segitségünkre,
juthassunk örömre. Amen.

NAGY BOLDOG ASZSZONY NAPIÁN ÉNEK.

341. l.

Oh Angyalok vigassága,
szent Szűz Szentek tisztasága,
Szűzek ékes gyöngy virága :
Im Jésus küld most utánnad,
már készen vár szép koronád,
szent Háromság kit reád ád.

Aszszonyi Rend bóldogsága,
magas Egek kivánsága,
nagy Assszonyság méltósága
Im Jesq&c.

Kelly fel alázatosságbúl
külemb féle fáradságbúl,
kelly fel szent Szűz szoros ágybúl :
Oh Jésusnak szép Edénye !
rothadatlan szent szekrénye
kelly fel, kelly fel, Egek fénye.

Nem vagy méltó rothadásra,
férgek közt való romlásra,
sem mirges kigyó marásra :
mert, az kigyót Te megh nyomtad
hogy a Jésust hozzád vontad,
Testbűl Testedet megh adtad.

Kelly fel Jésus Édes Annya,
Egek királyné Aszszonya,
személyed Isten kivánnya :

melly Emlőjét Jésus szopta,
mely kezeit gyakran fogta,
fellyebb vinni parancsolta.

Am.

RÉGI ÉNEK.

862. l.

Oh kegyelmes Istenem! Megváltó szerelmem;
szent orvosa Éltemnek, hajléka lelkemnek:
könyves szemmel rád tekintek
drága Jésus mert szeretlek;
Tégedet, Tégedet,
Szószóllómat, Megváltómat:
itt sebes lelkem itt elepedik,
vesd rá szemejdet reménkedik
oh Jésusom! oh Jésusom!

Térden álva itt állok, mert kegyelmet várok,
nyavalyámnak orvossa, Jésus lelkem mossa:
szivem, testem néked adom
de lelkemet sem tagadom
kegyessem! kegyessem! kegyessem!
légy segítőm üdvözitőm:
ne tekintsd számtalan vétkeimet,
könnyebbítsd kérlek nagy terheimet;
oh kegyelmem! oh kegyelmem!

Üdvözitőm üdvözits kérem sebeimet,
szabaditóm szabaditsd meg terhelt lelkemet:
mert csak te hozzád kiáltok,
tudom kegyelmet találok
előtted, előtted, előtted:
könyves szemmel tellyes szivel
meg siratom gonosz vétkeimet,
többé már meg nem sértlek Tégedet
Teremtőmet, Teremtőmet Amen.

B. SZŰZ MÁRIÁRÚL VALÓ ÉNEK. 358. l.

Oh Maria, szent Aszszonyúnk!
Óltalmad alá fútúnk,
mert nagy bűnökben vagyunk,
ne hadgy el kárhoznúnk;
légy Erőss Paisunk, légy Erőss Paisunk.

Oh Maria! szent Aszszonyunk!
Te hozzád járulunk;
szent labaidhoz borulunk,
Téged méltán áldunk:
tőled áldást várúnk, tőled áldást várúnk.

Oh Maria! Christus Annya,
bűnösek óltalma;
Meny, s, föld álmélkodva,
szentséget csúdállya:
Angyalok Aszszona, Angyalok Aszonya.

Oh Maria! Elesteknek
kegyes Pártfogója,
Ellenségink rontóia,
foglyok szabaditóia
légy hazánk megh tartóia, légy Hazánk &c.

Oh Maria, szent Aszszonyúnk,
hallyad kiáltásúnk;
tekintsd megh púsztúlásúnk
Hazánkban nagy romlásúnk:
légy Erőss óltalmunk, légy erőss óltalmúnk!

Oh Maria! nagy szépsége,
szűzek Ékessége,
már a' kereszténységet
vezesd Eggyességre;
kivánt Békességre; kévánt Békességre. Amen.

ESTVÉLI ÉNEK. NOTA HÁLAADÁS A VAGY NA LUZE.
72. l.

Oh szentséges Annya! Tégedet üdvözlek,
az nagy Isten után, Tégedet dicsérlek:
Egek nagy Aszszonyát örömest tisztellek:
dicséretet néked mondok és éneklek.

Hálát adok érted, az én Istenemnek,
Jó Téteményiért, Édes Teremtőmnek:
Általad Untalan velünk cseleketnek,
és mind ez után mi velünk Jól tévőknek.

Ne vond megh mi tőlünk gondviselésedet,
mútasd megh mi hozzánk szent kegyességedet:
forditsd hozzánk kérünk, kegyes szemeidet;
ez Ejiel is érezzük szent segitségedet.

Valamit ez napon roszul cselekedtünk,
ne nehezteld aztat, helyre hozni értünk:
ha mi Jót peniglen, ez nap véghez vittünk,
mutasd bé Istennek, szivbűl Téged kérünk.

Áiány! minket kérünk, szent Fiad szivében,
hálát adgy Ő néki érettünk mennyégben:
kegyelmet nyeri nékünk migh vagyunk Életben;
hogy el ne kárhozzunk számtalan bűnünkben.

Kérünk oh Maria! azonis Tégedet,
végy óltalmad alá ez Ejielis minket:
velünk együtt minden szegény bűnösöket.
hogy el kerülhessünk sok veszedelminket.

Óltalmazz megh minket, gonosz ördögektűl,
ugy mint testi, s, lelki mi Ellenséginktűl:
a' Jésus nevében tarcs tisztán a' bűntűl,
testünket, szivünket, elménket szennyétűl.

Tekéntsd kérünk, tekénts, Annyai szivedet,
halálunk óráján mútasd szent szinedet;
Örök kárhozattúl őrizz megh lelkünket;
hogy mennyben örökké dicsérhessünk Istent.
Amen.

KÖZ NAPOKRA VALÓ ÉNEK.

276. l.

Oh szép Jesus reménségem,
üdvöz légy én segitségem:
bűnöimbűl légy mentségem,
Oh szép Jésus! én szerelmem.

Bűnöm miatt retteg lelkem,
rajtam nagy sok régi vétkem:
légy kegyelmes már énnékem,
oh szép Jésus! én szerelmem.

Ur Jésus szentséges Teste,
ki a' nagy keresztfán függe:
sebeidben röjtsd el engem,
Oh szép Jésus én szerelmem!

Drága szent véred húllása,
légyen bűnöm tisztúlása:
hozzád kivánkozik lelkem,
Oh szép Jésus én szerelmem.

Oh drága mennyei kincsem!
jövel lakiál én szivemben:
állás szentek seregében, &c.
Áldott légy örökké Amen,
egész föld kerekségében:
Aldott légy örökké mennyben,
oh szép Jésus én szerelmem.

SZ. IMRÉ HERCZÉGRÜL ÉNEK.

NOTA: AZ IGAZ HITBEN &c.

454. l.

Szent Imre Herczeg Istennek Szolgáia,
Christus hitének igaz Plántáloia:
legy magyar nemzetnek menyben szószóllóia; és orvoslóia.

Kegyes Vóltábul Irgalmas Istennek,
Szent Imre Herczegh adattál ez földnek:
hogy szent szineddel úttya igaz Hitnek, lennél ez Népnek.

Azért ő benne Istennek tőlt kedve,
mindenütt járván Isten előtt félve:
szentség nevével azért lőn tisztelve szent Imre Herczegh.

Jésusnak Annyát, áldott Szűz Mariát,
hiven tisztelte, mint kegyes Aszszonyát:
innét érzette országostúl hasznát, Szent Imre Herczegh.

Szent Imre Herczegh könyörgése által,
áldássék földünk bóldog állapottal:
és ne pusztúllyon ellenséges haddal, úgy légyen Amen.

AZ ÓLTÁRI SZENTSÉRŰL VALÓ ÉNEK.

NOTA: SALVE MUNDI SALUTARE. 245. l.

Üdvöz légy lelkünk Pásztora,
Menynek, s, földnek Igaz Ura:
Téged kéván bűnös lelkünk,
kivülled nem lehet Éltünk,
Oh szép Jésus Vacsorája,
malasztidat lelkünk vária.

Üdvöz légy drága királyunk,
Vendégűl szivünkben várunk;
testi szemmel itt nem látunk;
de mégh is bizvást imádunk:
oh szép Jésus Vacsorája,
malasztidat lelkünk vária.

Ez úgy mond ez az én Testem,
kit Hiveknek készitettem;
Testem úgy mond bizony Étel
vérem üdvösséges Ital:
Oh szép Jésus vacsoráia,
malasztidat lelkünk vária.

Istenednek szavát hidd el,
tégy Jól a' szegény lelkeddel;
bizonnyal Felséged szava,
hogy így lészünk megh nyugodva
Oh szép Jésus &c.

Akik vannak megh fáradva,
siessenek szomiúhozva;
oh üdvösségnek szent kúttya,
Pokol ellen erőss Bástya:
Oh szép Jésus vacsorája &c.

B. ASZSZONYRÚL ÉNEK.

NOTA: MINT A' SZÉP HIVES &c. 347. l.

Szűz Maria kegyes Annya,
Élő gyömülcsnek faia,
Esedezésünk óhajtya,
Nemzetünk állapottya:
kit szintén elbúrita
irigy pogány haragia,
ha Érted Istennek Annya,
reánk óltalmát nem óntya.

Azért vallunk Pátronánknak,
országunk Tutorának,
Élő kenyér hajóiának,
Evezők csillagiának;
mert, kik általad várnak,
segitségek azoknak,
mindenekben adatnak,
Fiadtúl nem hagyattatnak.

Édes Szüz frigynek szekrénye,
Aáron Ékes veszszeje;
Igye fogyattak reménye,
kegyelemnek Szüléje:
Tehát Hazánknak ügye,
hogy Jobbitását vegye,
Engesztelő Fiad engedgye,
szállyon reánk nagy Ereje.

Mert hogy Tisztelleted nálunk,
kissebbedik kit vallunk,
imé, attúl fogva romlunk,
Eszünkbe veszünk magunk:
a' mig pedig országunk
tisztelt, pogány bajnakunk
győzedelmet nem vett rajtunk,
vóltál Istennél óltalmunk.

De mivel vagy mégh mi Anyánk,
mert épen el nem hagyánk,
hozzád méltán folyamodánk,
a' mint szent István Atyánk:
kitől régenten tanúlánk,
hogy mégh lészesz Pátronánk;
addig remélhettyük, hazánk
nem omlik, mint romlott ház reánk **Amen.**

MÁS AD B. M. VIRGINEM.
NOTA: AVE MARIS STELLA &c TE DEPREC.
864—869. I.

Üdvöz légy nagy Annya Magyarok Aszszonya,
bűnösek óltalma és fő szószóllóia:
R Vigyázz reánk Édes Anyánk,
régi Magyaroknak kedves Pátronája.

Te az Atya Istent magadhoz hajtottad,
és a' Fiú Istent méhedben hordoztad:
R Vigyázz reánk etc.

Szent Lélek Istentűl méhedben fogadtál,
azért e' világra te nagy kinchet hoztál:
R Vigyázz etc.

Nyerhecz szent Fiadnál sok Jókat mi nékünk,
ne hadgy azért kérünk, de könyörülly rajtunk:
R Vigy.

Törüld el elsőbben lelkünknek sok szennyét,
az után hozd jóra országúnknak fényét.
R Vigyázz etc.

Szent István királyrúl a' te hiv szólgádrúl
emlékezzél meg, hogy hagyott Pátronájúl:
R Vigyazz etc.

Szent László király is Téged igen tisztelt,
szent Rosariummal mikoron ő harczolt:
R. Vigyazz etc.

Szent Imre Herczeg is tisztáséggal tisztelt;
mikor néki jedzett mátkájával nem élt:
R. Vigyazz etc.

Mostis te kis Nyájiad kik földen nyavalygunk,
sohajtózó szóval Te hozzád kiáltunk
R. Vigyázz reánk Édes Anyánk,
régi Magyaroknak kedves Pátronája.

Mutasd meg nékünk is magadat Annyánknak,
valamint az előtt régi magyaroknak:
R. Vigyazz reánk etc.

Az Eretnekségbűl tisztics ki Hazánkat,
sok szitok, átokbúl az Magyar országot:
R. Vigyazz reánk etc.

Mert addig nem lészen bóldogul mi dolgunk,
valameddig az bűn uralkodik rajtunk:
R. Vigyázz reánk etc.

Ez vesztette régen Sodomat, s, Gomorrát
ez praedállya mostis a' szép Magyar Házát:
R Vigyázz reánk etc.

Oh azért nagy Anyánk! s, Édes szép Patronánk,
könyörülly mi rajtunk hosz ki bűnbűl bennünk
R. Vigyázz etc.

Te irgalmasságnak hivatol, s, vagy Anya,
mútasd hát Jó vóltod oh Egek aszszonya,
R. Vigyazz reánk etc.

Magyarok nagy Annya, Egek fényes napja,
hasson bé te hozzád a' mi szavunk hangia:
R. Vigyazz etc.

Mert soha nem hallatott, ki benned bizott,
hogy az meg szégyenült, vagy el hagyattatott:
R. Vigyazz etc.

Sőt inkább mindenkor nyert irgalmasságot,
ki Téged segitségül hitt, s, bóldogságot
R. Vigyázz reánk etc.

Te szent István királyt szerencséssé tetted,
régi Magyarokat Táborban vezérlted:
R. Vigyázz reánk etc.

Mikor Kupa ellen harczot indittatott,
s, annak az ő feje karóban vonyatott:
R. Vigyázz reánk etc.

Szent László királytis szerencséssé tetted,
Kőrös vize mellett az Tatárok ellen:
R. Vigyazz reánk etc.

Mostiz azért hol mi Ellenségink vannak,
ne szenvedd, hogy itt tovább uralkodgyanak:
R. Vigyazz reánk etc.

Ezek fölett a' szép Menyországot,

Nyerd meg Magyaroknak örök boldogságot:
R. Vigyazz reánk etc.

Hogy Te veled eggyütt a' mi Istenünket,
Örökkön örökké dicsérhessünk Menyben :
R. Vigyazz etc. Am.

Felhasznált énekeskönyvek és irodalom

Felhasznált énekeskönyvek:

Ács Mihály: Zöngedöző Mennyei Kar. Lőcse, 1696.
Bajnai énekeskönyv. (A Pannonhalmi Könyvtárban, kéziratos)
Balassa Bálint énekei. (L. Dézsi)
Batthyány kódex. Gyulafehérvár, Ms. Sec. XVI. in 2. (L. Volf György)
Bozóki Mihály: Katholikus karbeli kótás énekeskönyv. Vác, 1797.
Cantionale et Passionale Hungaricum Societatis Jesu Residentia Turociensis. Egyetemi Könyvtár A. 113.
Cantionale Hungaricum (Magyar Cancionále Kathol. XVII. sz.) (Egyetemi Könytár A. 112.)
Cantus Catholici ex editione Szelepcseniana . . . Nagy-Szombat 1703.
Cantus Catholici Latino—Hungarici . . . Authoritate et Liberalitate . . . Francisci Leonardi Szegedi episcopi Agriensis. Cassoviae, 1674.
Csoma kódex. M. T. A. Magy. Cod. kis 8-r. 7. (L. Dézsi.)
Deák- Szentes énekeskönyv 1774. M. N. M. Ms. Mus 976.
Decsi kódex M. T. A. Magy. Cod. kis 8-r. 12. (L. Dézsi)
Dőri énekeskönyv. (A Pannonhalmi Könyvtárban, kéziratos)
Egyházi énekeskönyv (XVIII. sz.) M. N. M. Oct. Hung. 615.
Écsi énekeskönyv. (A Pannonhalmi Könyvtárban, kéziratos.)
Énekeskönyv (egyházi) a XVIII. sz. második feléből. M. N. M. Oct. Hung. 534. Kéziratos.
Énekeskönyv (XVII. sz.) M. N. M. Quart Hung. 1985. Kéziratos.
Fojtényi-Tell-Székely: Égi Lant. Győr, 1911, Fojtényi-Zoltvány dr.: Égi Lant. Győr, 1899.
Gönczi György: Az Sz. Dávid ... Sóltárival ... tellyes könyv. Lőcse, 1690.
Gönczi György: Az Sz. Dávid . . . Sóltárival . . . tellyes könyv. Lőcse, 1696.
Gyöngyösi toldalék (L. Alszeghy Zs.) Kéziratos.
Hajnal Mátyás: Az Jézus Szivét szerető sziveknek . . . könyvecske. Bécs, 1629. (Magy. Irod. Ritk. Szerk. Vajthó L. 17. k.)
Horváth Pál: énekgyüjteménye (A Pannonhalmi Könyvtárban, kéziratos.)
Illyés András: Jóra Intő Énekecskék . . . Nagy-Szombat, 1702.
Illyés András: Lelki és jó értelmes énekek. Nagy-Szombat, 1710.

Illyés András: Régi és uy Énekek és Isteni dicséretek. Nagy-Szombat, 1703.
Illyés István: Halottas Énekek . . . Nagy-Szombat, 1693.
Illyés István: Sóltári Énekek . . . Nagy-Szombat, 1693.
Ismeretlen nyomtatott énekeskönyvecskék (24 db,) a Pannonhalmi Könyvtárban.
Jancsó Benedek kódex M. N. M. Quart Hung. 1395. Kéziratos.
Kajári énekeskönyv. (A Pannonhalmi Könyvtárban, kéziratos)
Katolikus énekeskönyv I-II. M. N. M. Quart Hung. 1541. Kéziratos.
Kájoni János: Cantionale Catholicum . . . Csiksomlyó 1719.
Kántorkönyv (Egerszegi kézirat) M. N. M. Fol. Hung. 1440.
Komáromi énekeskönyv. M. N. M. Oct. Hung. 483. (L. Erdélyi) Kéziratos.
Körmendi kódex. M. T. A. M. Cod. 4-r. 34. sz. (L. Dézsi) Kéziratos.
Kuun kódex. M. T. A. M. Cod. kis 8-r. 6. sz. (L. Dézsi) Kéziratos.
Lancsics Bonifác: Libellus Carminum. Egyetemi Könyvtár H. 51. Kéziratos.
Lipcsei kódex. A Lipcsei városi könyvtárban. (L. Dézsi) Kéziratos.
Lugossy kódex. Debr. ref. főisk. R. 537. növ. 7525. (L. U. Szabó Gyula) Kéziratos.
Magyar versek a XVIII. és XIX. századból. M. N. M. Quart. Hung. 1346. Kéziratos.
Mihály Farkas énekeskönyve. M. N. M. Oct. Hung. 482. Kéziratos.
Náray György: Lyra coelestis svavi concordia Divinas Laudes personans . . . Lőcse, 1695.
Nyéki Vörös Mátyás: Tintinnabulum tripudantium . . . Posonban, 1636.
Pannonhalmi katolikus énekeskönyv. (A Pannonhalmi Könyvtárban kéziratos.)
Pausz Amand-Vekerle Godefrid: Kis Czeli Szarándok . . . Győr, 1834.
Rimay János énekei. (L. Randvánszky)
Szegedi Gergely: Énekeskönyv . . . Debreczen, 1569. (Szilády Áron facsimile kiadása. Bp. 1893.)
Szent-Mihályi Mihály: Egyházi énekeskönyv. Eger. 1797.
Tárkányi-Zsasskovszky: Katholikus Egyházi Énektár III. kiadás. Eger, 1900.
Ujfalvi Imre: In exequiis Defunctorum . . . Várad, 1654.
Varsányi énekeskönyv. (A Pannonhalmi Könyvtárban, kéziratos)
Vasady kódex. A sepsiszentgyörgyi muzeumban. (L. Dézsi) Kéziratos.
Volf György: Nyelvemléktár XIV. Bp. 1890.

Irodalom:

A' Jesus és Mária Rosairumjának Avagy Olvasójának: s annak közönséges Imádkozásának ahjtatos módja.
Alszeghy Zsolt: A gyöngyösi toldalék. Gyöngyösi Kalendárium 1914.
Alszeghy Zsolt: A magyar reformáció és antireformáció temetési énekei. I. K. 1916.
Alszeghy Zsolt: A XVII. sz. magyar lirai költészete. Bp. 1935.
A Pannonhalmi Szent Benedek-Rend Története. I. IV. V.
Antiquarium monasticum professionis, obitus et ordinationis religiosorum O. S. B. de sacro monte Pannoniae. 1745. (Kézirat a Pannonhalmi Levéltárban.)
Babik József: A magyar katholikus egyházi ének története. Eger, 1890.
Bánhegyi Jób dr.: A magyar irodalom története I. Bp. 1929.
Barla Jenő: Irott énekgyüjtemények a XVII. századból. Prot. Szemle. 1900.
Bartalus István: Magyar egyházak szertartásos énekei a XVI—XVII. században. Bp. 1869.
Bartha József: A magyar katholikus énekköltészet a XVIII. századig. Katholikus Szemle 1901.
Bibl(iotheca) S. Martini in Monte Pannoniae. Egyetemi Könyvtár, Collectio Prayana Tom XXVII. 89—115.
Bogisich Mihály: Cantionale et Passionale Hungaricum Societatis Jesu, Residentia Turociensis Bp. 1882.
Bogisich Mihály: Magyar egyházi énekek a XVIII. századból. Pest, 1882.
Bogisich Mihály: Szegedi Ferencz Lénárt egri püspök énekeskönyve 1674. év. Bp. 1886.
Catalogus Librorum Conventus S. Martini de Sacro Monte Pannoniae O. S. Bened. Anno 1768Q conscriptum. Országos Levéltár, Canc. oszt. 1768. 55.
Czinár Mór: Repertorium librorum bibliothecae archicoenobii de S. Monte Pannoniae Ordinis S. Benedicti. 1845—51. I-II. (Kézirat a Pannonhalmi Könyvtárban.)
Dézsi Lajos: Balassa Bálint minden munkái. I-II.
„ „ : A Csoma-codex és a M. N. Múzeumi másolata. Magyar Könyvszemle 1916, 77.
„ „ : A Decsi-kódex. I. K. 1927, 68.
„ „ : A Körmendi-kódex. I. K. 1928, 225.
„ „ : A Lipcsei-kódex. I. K. 1916, 305.
„ „ : A Lugossy-kódex kiadatlan versei. I. K. 1914. 80.
„ „ : Kuun-kódex. I. K. 1916, 50.
„ „ : Vasady-kódex. I. K. 1913, 14.

Domonkos Pál, Péter: A csiki énekeskönyvek. (Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára. Szerk. Csutak Vilmos. Sepsziszentgyörgy, 1929.)
Császár Elemér dr.: A katholikus visszahatás korának költészete. Bp. 1928.
Császár Ernő: A magyar protestáns zsoltárköltészet a XVI. században. I. K. 1902.
Erdélyi Pál: Adalékok a régi magyar irodalom történetéhez. E. Ph. K. 1893, 172.
„ „ A Komáromi énekeskönyv. E. Ph. K. 1899, 208.
„ „ Énekeskönyveink a XVI és XVII. században. Bp. 1899.
Ferenczi Zoltán dr.: A Bocskor daloskönyv énekei. Erdélyi Múzeum, 1898.
Fraknói Vilmos: A Szent Jobb. Századok. 1901, 902.
Horváth Cyrill: A Batthyány-kódexről. I. K. 1905.
„ „ : A magyar katholikus énekköltészet a XVIII. századig. Sárospataki Füzetek. 1904.
Horváth Richárd: Laskai Ozsvát. Bp. 1932.
Illyés István: Készület a' jól meg-haláshoz. Nagy-Szombat, 1693.
Jénáki Ferenc: Kájoni János énekeskönye és forrásai. Kolozsvár, 1914.
Kálmán Farkas: A Lugossy codex. Prot. Lapok 1886, 317.
„ „ : Ének-Lexicon. Ének és irodalomtörténeti Útmutató. A legrégibb időktől 1711-ig. Irta Kálmán Farkas. Gyoma, 1891. (M. T. A. Magyar Irod. 8-r. 58.) Kézirat.
Kőmives Nándor, Kolos: Nyéki Vörös Mátyás Élete és munkái. Csorna, 1918.
Kövesi Lajos: Katholikus énekeink és énekeskönyveink a XVII. században. Kecskemét, 1903.
Kuncze Leo: A pannonhalmi szent Benedek rend irodalmi működése. I–II. (Kézirat a Pannonhalmi Könyvtárban. BK 105/1-2.
Lancsics Bonifacius O. S. B. Miscellanea I-IV. (Kézirat a Pannonhalmi Könyvtárban. BK. 115/1 és 116/1.)
Laskai Ozsvát: Sermones Dominicales perutiles a quodam fratre Hungaro ordinis Minorum de observantia comportati: Biga Salutis intitulati. Hagenau MDXVI.
Migne: Patrologia Latina. Tom. 4. 1865.
Necrologium Benedictinum. (Kézirat a pannonhalmi levéltárban.)
Perényi József: a „Boldogasszony Anyánk" kora és szerzője. Kath. Szemle 1929., 316.
Petrik Géza: Magyarország Bibliographiája 1712—1860. Bp. 1880—1892.
Pintér Jenő: Magyar irodalom története. Bp. 1931. III-IV.
Radvánszky Béla br.: Rimay János munkái Bp. 1904.
Régi Kagyar Költők Tára. Kiadta Horvát Cyryll. Bp. 1921. I.

Régi Kagyar Költők Tára. Közzéteszi Szilády Áron. Bp. 1877. I—VIII.
Rupp Kornél: Magyar Mária himnuszok. Kagyar Könyvszemle 1895. 299.
Sándor István: Magyar Könyvesház. Győr, 1803.
Scriptores Ordinis S. Benedicti, qui 1750—1880. fuerunt in imperio Austrico—Hungarico. Vindobonae 1881.
Status Omnium Benedictinorum. (Kézirat a Pannonhalmi Levéltárban.)
Szabó Gyula, U.: A Lugossy codex. Magyar Könyvszemle 1913. 217.
Szabó Károly: Régi magyar könyvtár I–II. Bp. 1879–1885.
Szabó T. Attila: Az Erdélyi Muzeum Egylet XVI.—XIX. századi kéziratos énekeskönyvei. Cluj—Kolozsvár, 1929.
Szabó T. Attila: Kéziratos énekeskönyveink és verses kéziratainк a XVI-XIX. században. Zalau-Zilah, 1934.
Szinnyei József: Magyar irók élete és munkái. Bp. 1891-1914.
Szirmay Antal: Hungaria in parabolis. Budae 1804; 1807.
Sztachovics Remig levelezése (A Pannonhalmi Könyvtárban. BK. 250/1-5)
Sztachovics Remig: Magyar egyházi énekek. Gyüjtötte Szt. R.) Kézirat a Pannonhalmi Könyvtárban. BK. 249/1.

TARTALOM:

Bevezetés 3
I. Az énekeskönyv leírása 5
II. Georgius Demetrius Szoszna 10
III. Szoszna énekeskönyvének forrásai 15
1. Szegedi Lénárt: Cantus Catholici, 1674. . . 17
2. Kájoni János: Cantionale Catholicum. 1676. . 22
3. Illyés István: a) Sóltári Énekek. 1693. . . 24
b) Halottas Énekek 1693. . . 27
4. Náray György: Lyra Coelestis, 1695. . . . 29
5. Protestáns szerzők: a) Ács Mihály: Zöngedöző Menynyei Kar, 1696. . . . 32
b) Gönczi György: Isteni Dicséretek, 1690, 1696 . . 32
IV. Ismeretlen forrásból vett énekek 35
V. Szoszna énekgyüjteményének „saját" része . . . 38
VI. Az énekgyüjtemény anyagának szerzői 42
VII. Az énekeskönyv prózai darabjai 48
VIII. 1. A Boldogasszony Anyánk kezdetű ének ideje és változatai 52
2. A „Boldogasszony Anyánk" szerzője 69
3. A Boldogasszony Anyánk változatozatainak egymáshoz való viszonya 76
Függelék. Csak Szosznánál, vagy először Szosznánál előforduló énekek 81
Felhasznált énekeskönyvek és irodalom 105

PANNONHALMI FÜZETEK.

A pannonhalmi főapátsági Szent Gellért főiskola hallgatóinak doktorátusi értekezései 1926-tól

1. Koller Pius: *Faj és haj.* Budapest, 1926. — — — — 1 P
2. Rados Tamás: *Horatiusi nyomok Ausonius költészetében.* Pannonhalma, 1928. — — — — — — — — — 2 „
3. Herczegh Frigyes: *Sopron vármegye a Hunyadiak korában.* Pannonhalma, 1928. — — — — — — — 3 „
4. Vanyó Tihamér: *A katolikus restauráció Nyugatmagyarországon.* Pannonhalma, 1928. — — — — — — 4 „
5. Kurzweil Géza: *A forma, mint kifejezőeszköz Klopstock ódaköltészetében* (=Német Philologiai Dolgozatok XXXVII. sz.) Budapest, 1928. — — — — — — — — — 3 „
6. Nagy K. Amadé: *A Zala-Sárvíz csatorna szögének földtani viszonyai.* Pannonhalma, 1928. — — — — — 1 „
7. Csóka Lajos: *Sopron vármegye katolikus egyházi és tanügyi viszonyai III. Károly és Mária Terézia korában.* Pannonhalma, 1929. — — — — — — — — — 3 „
8. Kokas Endre: *Az 1880-as évek irodalmi élete.* Pannonhalma, 1930. — — — — — — — — — — — 3 „
9. Brunner Emőd: *A francia felvilágosodás és a magyar katolikus hitvédelem.* (=Bibliotèque de l'Institut Français à l'Université de Budapest, 14. sz.) Pannonhalma, 1930. — 3 „
10. Monsberger R. Ulrik: *A hazai német naplóirodalom története 1821-ig.* (=Német Philologiai Dolgozatok XLVI. sz.) Budapest, 1931. — — — — — — — — — — 2 „
11. Kelemen Atanáz: *Keresztély Ágost herceg katolikus restaurációs tevékenysége a győri egyházmegyében. 1931.* — 3 „
12. Jámbor Mike: *Prohászka Ottokár természetszemlélete.* Pannonhalma, 1932. — — — — — — — — — 2 „
13. Piszke Olivér: *Barokk világ Győregyházmegyében Zichy Ferenc gróf püspöksége alatt (1743—1783.).* Pannonhalma, 1933. — — — — — — — — — — — 2 „
14. Tardos Vida: *Térgörbék szinguláris pontjairól.* (Közlemények a Debreceni Tisza István tudományegyetem Mathematikai Szemináriumából, IX. f.) Pannonhalma, 1934. 3 „
15. Juhász Gergely: *Klopstock magyar utókora.* (Minerva-könyvtár, XLVIII.) Budapest, 1935. — — — — — 2 „
16. Nemes Vazul: *Tertullianus görög műveltsége.* Pannonhalma, 1935. — — — — — — — — — — — 2 „
17. Jánosi Gyula: *Barokk hitélet Magyarországon a XVIII. sz. közepén a jezsuiták működése nyomán.* Pannonhalma, 1935. 3 „
18. Kelemen Szulpic: *Újabb vizsgálatok a szénmonoxid molekula IV. pozitív sávrendszeréről.* Panonhalma, 1936. 2 „
19. Pénzes Balduin: *Az ugynevezett „almanach-líra."* Pannonhalma, 1937. — — — — — — — — — — — 3 „

Megrendelhetők a Pannonhalmi Szemle kiadóhivatalában (Pannonhalma. Győr m.)

BALATONFÜREDI NYOMDA
IGLÓI JÁNOS